

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2012

Andrea Ondrušková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií

Mgr. Andrea Ondrušková

**Medzi dvoma svetmi:
Časopis *Ženské Listy* a život českých žien
v Amerike v rokoch 1894-1901**

Diplomová práce

Praha 2012

Autor práce: **Mgr. Andrea Ondrušková**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová Csc.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

ONDRUŠKOVÁ, Andrea. *Medzi dvoma svetmi: Časopis Ženské Listy a život českých žien v Amerike v rokoch 1894-1901*. Praha, 2012. 109 s. Diplomová práca (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut komunikačných štúdií a žurnalistiky, Katedra mediálnych štúdií. Vedúci diplomovej práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Diplomová práca skúma časopis *Ženské Listy*, ktorý bol prvým časopisom vydávaným pre české ženy v Spojených štátoch. Časopis založili v roku 1894 Čechoameričanka Jozefína Humpal-Zemanová a Češka Karla Máchová, pričom Humpal-Zemanová pôsobila ako redaktorka a vydavateľka v Chicagu a Máchová ako dopisovateľka z Čiech. Cieľom tejto diplomovej práce je preskúmať charakter a úlohu časopisu v jeho prvej editorskej fáze v rokoch 1894 až 1901, keď vychádzal pod vedením Humpal-Zemanovej. Na základe štúdia siedmich ročníkov časopisu a ďalších primárnych a sekundárnych zdrojov práca popisuje okolnosti vzniku časopisu, rekonštruje jeho vývoj v sledovanom období a ponúka aj analýzu jeho obsahovej stránky. Práca je doplnená historickým kontextom, ktorý popisuje charakter českej imigrácie do USA, postavenie žien v čechoamerickej spoločnosti a vývoj v Spojených štátoch v druhej polovici 19. storočia. Nakoľko sa jedná o pokrokový ženský časopis, práca tiež ukazuje vývoj ženskej otázky v českých zemiach a v Spojených štátoch a popisuje vývoj ženských časopisov v oboch krajinách.

Abstract

The thesis is a study of the magazine *Ženské Listy* (*The Women's Gazette*), which was the first magazine published for Czech women in the United States. The magazine was founded by Josephine Humpal-Zeman and Karla Machova in 1894 in Chicago. Josephine Humpal-Zeman was an editor and publisher of the journal in Chicago and Karla Machova worked as a contributor from Bohemia. The aim of this thesis is to examine the magazine in the period of 1894-1901 when it was edited by Humpal-Zeman. The thesis reveals the circumstances in which the magazine was founded; it attempts to reconstruct the development of the journal, and it also provides a content analysis of the first seven volumes. The thesis is based on the research of the first seven volumes of the magazine and the study of other

primary and secondary sources. Wider historical context is explored in the first two chapters. The focus is on the Czech community living in the United States and the general developments in the American society in the second half of the 19 century. Since the *Women's Gazette* was a fairly progressive women's journal, the thesis contains also subchapters dealing with the woman question and the history of women's magazines in both countries.

Klíčová slova

Spojené štáty americké, českí imigranti, krajanská tlač, ženský časopis, Josefa Humpal-Zemanová, Karla Máchová, ženská otázka, kultúrna adaptácia, emancipácia.

Keywords

The United States, Czech immigrants, immigrant press, women's magazine, Josephine Humpal-Zeman, Karla Machova, the woman question, cultural adaptation, emancipation.

Rozsah práce: 204 094

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18.5.2012

Andrea Ondrušková

Poděkování

Rada by som poďakovala vedúcej mojej diplomovej práce, Doc. PhDr. Barbare Köpplovej, CSc., za ochotu a úsilie, ktoré venovala čítaniu jednotlivých kapitol a za pripomienky, ktoré prácu obohatili. Veľká vďaka patrí i pracovníckam Knihovny Náprstkovho múzea, špeciálne PhDr. Hane Popelovej, CSc..

Podakovať chcem i svojej rodine za podporu pri písaní tejto pre mňa už druhej diplomovej práce, no i za to, že niekoľko mesiacov zvládali počúvať moje rozprávania o ženských časopisoch, o ženskej otázke v Čechách a Amerike a o mojich objavoch v Náprstkovom múzeu.

Institut komunikačných štúdií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Andrea Ondrušková	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2009/2010	
E-mail diplomantky/diplomanta: andreaondruskova@hotmail.com	
Studijní obor/typ studia: Mediální studia	

Předpokládaný název práce v češtině:

Medzi dvoma svetmi: Život českých žien v USA a časopis *Ženské Listy*, 1894 – 1901

Předpokládaný název práce v angličtině:

Between Two Worlds: Life of Czech Women in the USA and the Magazine *Ženské Listy (Women's Gazette)*

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňujú obhajovať práci nejdříve v LS 2011/2012):

LS 2012

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Dvojtýždenník *Ženské Listy* začal vychádzať v roku 1984 v Chicagu s podtitulkom „jediný český časopis, vydávaný a redigovaný českými ženami, venovaný snahám žen, jejich činnosti v rodinném, i společenském životě.“ V tejto diplomovej práci sa budem zaoberať prvou editorskou fázou časopisu v rokoch 1894 až 1901, keď časopis viedla Jozefína Humpal-Zemanová a spolu s ňou aj Karla Machová.

Časopis sa spomína v rôznych prácach o živote žien v českých zemiach, ako i v prácach zameraných na krajanov žijúcich v USA. V knihe *Češkoamerická periodika 19. a 20. stololetí* (Praha : Academia, 2010), akejsi encyklopédií česky písaných novín a časopisov vychádzajúcich v USA, Alena Jaklová venuje periodiku iba dve strany. V prácach o krajanských spolkoch a organizáciách v USA sa časopisom okrajovo zaoberá aj Štěpánka Korytová-Magstadt.

Problematike českých žien v USA sa venovala najviac študentka Ústavu etnológie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej Alena Zárasová. V postupovej práci ako prvá komplexne spracovala životopis Jozefíny Humpal-Zemanovej (z jej práce čerpá aj Marie Neudorfllová v knihe *České ženy v 19. stololetí: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci* (Praha: Janua, 1999). V diplomovej práci z roku 1997 *České ženy v Spojených státech amerických: vliv doby a prostředí na rodinným a společenským život českých žen, žijících v USA v období od 2. poloviny 19. stololetí do 20. let stololetí* Zárasová ponúka doposiaľ najucelenejšie informácie o časopise *Ženské Listy*.

Tento pozoruhodný časopis si ale rozhodne zasluhuje samostatnú pozornosť. Pre obsahový rozbor časopisu a detailnú analýzu jeho role pre postavenie českých žien v modernej spoločnosti je

obzvlášť zaujímavá prvá editorská fáza, keď časopis viedli Jozefína Humpal-Zemanová a Karla Machová.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

České ženy v Amerike na prelome 19. a 20. storočia žili v značne izolovanej, ale vnútorne dobre organizovanej krajanskej komunite. V americkej spoločnosti boli vystavované novým pokrokovým a emancipačným myšlienkam. Táto práca vychádza z hypotézy, že časopis *Ženské Listy*, ktorý od roku 1984 vychádzal ako jediný časopis pre ženy v Amerike písaný a redigovaný ženami, sa v prvej editorskej fáze pod vedením Humpal-Zemanovej a Machovej snažil sprostredkovať tieto myšlienky českým ženám a výrazne apeloval hlavne na ich účasť v hnutí za ženské práva. Cieľom časopisu bolo vzdelávať Češky v Amerike a slúžiť ako médium, ktoré by pomáhalo začleňovať ich do majoritnej americkej spoločnosti, no zároveň udržovalo ich etnické povedomie a národnú hrdosť v novom prostredí. Napriek veľkému úsiliu editoriek boli ich pokusy relatívne málo úspešné, hlavne v otázke emancipácie, pretože česká krajanská komunita bola stále značne konzervatívna a nebola pripravená akceptovať požiadavky ohľadne práv žien.

Úvod

Cieľ, koncepcia a metodológia

Zhodnotenie literatúry

V úvode bude popísaný výskumný cieľ, koncepcia a metodológia. Bude tu tiež stať obsahujúca kritické zhodnotenie literatúry.

1.3 Všeobecná charakteristika doby

1.3 „Pozlátená doba“ a progresivizmus

1.3 Ženy a ženská otázka v USA

2..1.1. Časopisy pre ženy

Vydávanie časopisu je nutné situovať do širšieho spoločenského a politického kontextu. Koniec 19. storočia je v USA známy ako „pozlátená doba“ charakteristická obrovským rozvojom priemyslu, rastom veľkých korporácií a vysokou politickou participáciou obyvateľstva. Hlavným spoločenským fenoménom tohto obdobia je reformné a neskôr tzv. progresivistické hnutie, v ktorom sa výrazne angažovali americké ženy. Jeho cieľom bol boj s korupciou, boj za lepšie pracovné podmienky pre robotníkov, ale i zdravotná a bytová reforma. Americké ženy tiež viedli kampaň proti konzumácii a predaji alkoholu.

Od polovice storočia sa rozvíja v Spojených štátoch ženská otázka. Koncom storočia silnie boj za ženské volebné právo a zjednocujú sa rozštiepené ženské organizácie zasvätené tomuto cieľu. V tomto období vychádza už značný počet periodík určených pre ženy. Najúspešnejšie tituly dosahovali cirkulácie až niekoľko sto tisíc. Populárne časopisy sa zaoberali nielen životom ženy v domácnosti, ale tiež informovali a vzdelávali o dôležitých spoločenských témach. Popri komerčných tituloch vychádzali i časopisy vydávané organizáciami bojujúcimi za ženské práva.

1.3 České ženy v Amerike v druhej polovici 19. storočia

1.3 Česi v USA

1.3 Ženská otázka v Čechách

3.2.1 Časopisy pre ženy v Čechách

1.3 Život českých žien v USA

Emigranti z Čiech prichádzali do USA vo veľkom počte až v 19. storočí. Prvou etapou boli vlastne politickí utečenci, ktorí emigrovali po revolúcií v roku 1848. Ďalšie dve prisťahovalecké vlny boli motivované hlavne pracovnými príležitosťami. Veľký počet emigrantov sa usadil v Chicagu, ktoré sa stalo hlavným centrom národného života českej komunity v novej zemi. Prvé dve generácie Čechov hovorili materským jazykom a javili veľký záujem o dianie vo vlasti. V USA preto vychádzal veľký počet česky písaných periodík, ktoré informovali o dianí v Čechách a o živote Čechov v Amerike.

V čase odchodu emigrantov do zámoria sa v Čechách formovala ženská otázka. Priekopníkmi v tejto oblasti boli najskôr spolok okolo Karla Slavoja Amerlinga, neskôr Vojta Náprstek a Americký klub dam v Prahe. „Emancipistky“, ako sa nazývali bojovníčky za práva žien v Čechách, mali v tradičnej českej spoločnosti neľahkú úlohu. Národné úsilie sa sústreďovalo na prebúdzanie národa a neskôr na otázku štátnosti. Otázka ženských práv tak bola odsúvaná na vedľajšiu koľaj. V 70. rokoch začal vychádzať časopis *Ženské listy*. Ten zo začiatku burcoval za ženské práva, no postupne získal umiernený tón a konzervatívnejší charakter.

České ženy v Amerike trpeli dvojitým útlakom. V rámci svojej vlastnej komunity sa ako ženy museli podriaďovať mužom a zároveň patrili do etnickej skupiny, ktorú americkí starousedľáci radili spolu s Talianmi, Grékmi, Židmi a ostatnými prisťahovalcami z východnej a strednej Európy medzi podradné etniká. V protiimigračnej atmosfére známej ako „nativizmus“, ktorá panovala v USA koncom 19. storočia, sa tak Česi združovali vo svojich vlastných etnických komunitách. České ženy preto na prelome storočí žili ešte v značne izolovanej, i keď vnútorne pomerne dobre organizovanej krajanskej komunite. V novej zemi boli ale i tak vystavované pokrokovým myšlienkam, ktoré sa k nim šírili z väčšinovej americkej spoločnosti a postupne ich prijímali. Práve tento proces sa snažil podnecovať časopis *Ženské Listy*.

1.3 Časopis *Ženské Listy* v prvej editorskej fáze, 1894 – 1901

1.3 Odvážny projekt

1.3 Vedúce osobnosti *Ženských Listov*

4.2.1 Jozefína Humpal-Zemanová

4.2.2 Karla Machová

1.3 Obsahová štruktúra

1.3 Reakcia na časopis

1.3 Vzťahy s domovinou

Časopis začal vychádzať v roku 1894 v Chicagu ako prvý časopis pre české ženy písaný a redigovaný ženami. Rýchle sa rozšíril i do vzdialenejších českých komunít na západe, ale kvôli radikálnej orientácii a propagovaniu ženských práv získal iba obmedzený počet odberateľov. Za projektom stála Jozefína Humpal-Zemanová, Čechoameričanka vzdelaná na univerzite v USA,

ktorá bola v kontakte s americkými reformistkami v Chicagu i so ženskými aktivistkami v Čechách. Časopis viedla do roku 1901. Druhou vedúcou osobnosťou bola česká, lavicovo orientovaná feministka, bývalá učiteľka, Karla Machová. Životopisy týchto žien sú dôležité pre pochopenie ideologickej orientácie časopisu v jeho prvej editorskej fáze. Časopis sa nesústreďoval iba na praktický život ženy v domácnosti, ale výrazne sa snažil ženy informovať a vzdelávať o kľúčových ženských témach doby ako vzdelávanie a práca žien, či boj za volebné právo. Reakcia na časopis bola búrlivá a Jozefína Humpal-Zemanová musela čeliť zo strany čechoamerických periodík mnohým nevyberaným útokom. Redakcia časopisu udržovala úzke väzby s materskou zemou a časopis tak obsiahle informoval aj o situácií a úspechoch žien v Čechách.

1.3 Obsahová stránka časopisu

1.3 Práca

1.3 Vzdelanie

1.3 Politika

1.3 Volebné právo

1.3 Spoločenské a všeobecne vzdelávacie témy

1.3 Literárna tvorba

1.3 Deti

1.3 Móda

1.3 Domácnosť

V tejto kapitole sa budem detailne zaoberať obsahovou stránkou a témami, ktoré sa objavovali v časopise. Sú nimi práca a vzdelávanie žien, volebné právo, rôzne spoločenské a všeobecne vzdelávacie témy, literárna tvorba, móda, domácnosť a starostlivosť o deti. Cieľom je ukázať, akým spôsobom sa časopis snažil vzdelávať české ženy, budovať ich národné povedomie a získať ich pre ženskú otázku.

Záver

V tejto časti zhrniem závery, ku ktorým som dospela v práci, a popíšem rolu, ktorú časopis *Ženské Listy* zohral v prvej vydavateľskej fáze medzi Češkami žijúcimi v Amerike v rokoch 1894 až 1901.

Vymezení podkladového materiálu (např. tituly a období, za které budou analyzovány):
časopis *Ženské Listy*, ročníky 1894 - 1901

Metody (techniky) zpracování materiálu:

kvalitativna obsahová analýza

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

JAKLOVÁ, Alena. *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha : Academia, 2010. 637 s. ISBN 978-80-200-1810-6.

Jaklová ako prvá ponúka komplexný pohľad na život českých emigrantov v USA a na rolu, ktorú

hrali české periodiká vychádzajúce v Amerike od svojich začiatkov až do súčasnosti.

KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. *Kde domov můj? Češi a Slováci v USA a jejich vazba k mateřské zemi, 1880 -1920. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 3/2010. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2010. 93. ISBN 978-80-86729-56-5.*

Práca mapuje charakter českých a slovenských komunit v USA, vysvetľuje ich neskoršiu spoluprácu pri formovaní Československa a popisuje vybrané organizácie a spolky, v ktorých sa tieto etniká v Amerike združovali.

KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. „A Transatlantik Bond: Czech Women’s Clubs in Chicago, 1890 -1914.“ Theory and Practice in English Studies 4 (2005): Proceedings from the Eighth Conference of British, American and Canadian Studies. Brno: Masarykova univerzita.

<http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/Offprints%20THEPES%204/TPES%204%20%28201-207%29%20Korytova-Magstadt.pdf>

Príspevok sa zaoberá spolkami a organizáciami českých žien v USA, hlavne v Chicagu. Autorka si všíma i časopis *Ženské Listy*.

LEDNEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Praha: Mladá Fronta, 1999. 300. ISBN 80-204-0737-5*

Autorka ponúka históriu života žien v českých zemiach v 19. storočí v kontexte dejín kultúry každodennosti. Zaoberá sa kľúčovými témami ako práca žien, ich boj za vysokoškolské vzdelanie a volebné právo.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha: Janua, 1999. 446. ISBN 80-902622-2-8.*

Autorka v knihe mapuje cestu českých žien v 19. storočí za zrovnoprávnením s mužmi a ich snahy pre získanie rovných príležitostí na uplatnenie v živote.

POLIŠENSKÝ, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. II. Češi a Amerika. Praha: Karolinum, 1996. 119. ISBN 80-7184-147-1.*

Dvojdielna štúdia profesora Polišenského, ktorá nadväzuje na pôvodnú prácu publikovanú v roku 1970, je pokladaná v Čechách a Slovensku za najprínosnejšie dielo pre štúdium krajanov v USA.

TINDALL, George B, SHI, David.E. *America: A Narrative History, 7th edition. New York: W.W. Norton & Company, 2007. 1391. ISBN 13: 978-0-393-92820-4.*

Podrobné dejiny Spojených štátov, ich politického, kultúrneho a sociálneho vývoje, ekonomiky, rozvoja vedy i filozofického myslenia od začiatku osídlenia severoamerického kontinentu až po súčasnosť.

WOLOCH, Nancy. *Women and the American Experience: A Concise History. Boston: McGraw Hill, 2002. 424.*

Kniha poskytuje dôkladný prehľad histórie žien v USA. Sleduje ich život v kontexte histórie

každodennosti, ale i boj za rovné práva.

ZUCKERMAN, Mary Ellen. *A History of Popular Women's Magazines in the United States, 1792-1995.* [s.l.] : Greenwood Press, 1998. 278. Táto obsiahla práca mapuje vývoj populárnych amerických časopisov pre ženy až do 90. rokov 20. storočia. Je kritikmi vysoko oceňovaná a odporúčaná ako základná literatúra k štúdiu populárnych ženských časopisov v USA.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalárskych, magisterských a doktorských prací, ktoré boli k tématu obhájeny na UK, prípadne ďalších oborov blízkych fakultách či vysokých školách za posledných päť rokov)

Za posledných päť rokov neboli o téme vypracované žiadne diplomové, ani dizertačné práce. *Ženským Listom* sa podľa mojich zistení venovala iba študentka etnológie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej Alena Zárasová v diplomovej práci z roku 1997 *České ženy v Spojených státech amerických: vliv doby a prostředí na rodinný a společenský život českých žen, žijících v USA v období od 2. poloviny 19. století do 20. let století.*

Datum / Podpis studenta/ky

21.11.2011

.....

Obsah

Úvod	2
1. České ženy v Amerike	9
1.1 Charakter českého prisťahovalectva do USA	9
1.2 Potenciálne čitateľky Ženských Listov	13
1.2.1 Spolkový život Čechoameričaniek	16
1.3 Ženská otázka v Čechách	18
2. Ženy a premena Ameriky	25
2.1 Všeobecná charakteristika doby	25
2.2 Zajatkyne domácnosti verzus feministky	28
2.3 Americké médiá v 19. storočí a ženy	35
3. Prvý časopis českých krajaniek v Amerike	42
3.1 Odvážny experiment dvoch nebojácnych žien	42
3.1.1 Jozefína Humpal-Zemanová	42
3.1.2 Karla Máchová	45
3.2 Od nápadu k realite	47
3.3 Prvé číslo	52
3.4 Búrlivá reakcia	54
3.5 Boj o čitateľky	63
3.6 Vzostup a pád	67
4. Spojovať, emancipovať, vzdelávať, zabávať:	74
4.1 „Virtuálna“ komunita krajaniek	74
4.2 Pojivko s domovinou	76
4.3 Ženská otázka	77
4.4 Praktická príručka: domácnosť, výchova detí, zdravotníctvo a psychológia	81
4.5 Literatúra	83
4.6 Pohľad do sveta	85
4.7 Móda	86
4.8 Ženské Listy a sestry Slovenky	88
4.9 Inzercia	90
4.10 Zdroj informácií	91
Záver	93
Summary	96
Použitá literatúra	99
Seznam příloh	104
Přílohy	105

Úvod

Není národa moderního, jehože ženy neměly by svůj vlastní list. Národ český, české ženy zde [v Americe] tak čestně zastoupené, měly by neustále postrádati listu ženského? Nikoliv! Vyžaduje toho povinnost i prospěch žen, aby vlastnily list, v němž by se zrcadlila pokročilost a uvědomělost jejich, neboť otázka ženská týká se všech členů společnosti lidské; jestiž pokrok ženy pokrokem všeobecným a nic není s to vývoj otázky ženské zastaviti.

Ženské Listy, číslo 1, ročník 1, 15.6. 1894

Ciel', koncepcia a metodológia

Časopis *Ženské Listy* začal vychádzať v Chicagu v roku 1894 ako prvý časopis pre české ženy v Amerike. Časopis založila Jozefína Humpal-Zemanová, Čechoameričanka vzdelaná na univerzite v USA a Karla Machová, lavicovo orientovaná česká feministka a politická aktivistka.

Cieľom tejto diplomovej práce je preskúmať charakter a úlohu časopisu v jeho prvej editorskej fáze v rokoch 1894 až 1901, keď vychádzal pod vedením Jozefíny Humpal-Zemanovej v Chicagu a Karla Máchová pôsobila ako redaktorka časopisu z Čiech. Táto dvojica si predsavzala pre časopis veľmi odvážne ciele: vzdelávať Čechy v Amerike, sprostredkovať im nové, pokrokové myšlienky, vychovávať z nich uvedomelé matky a občianky, uchovať v nich českú národnú identitu a prebudiť v nich nadšenie pre ženskú otázku. To, ako sa im podarilo splniť tieto predsavzatia, sa pokúsim poodhaliť v tejto práci.

Práca nebude iba históriou tohto unikátneho mediálneho projektu. Pokúsim sa tiež predstaviť život českých žien v Amerike na sklonku 19. storočia - ich snahy, úspechy a prekážky, tak ako ich zachytil časopis *Ženské Listy*. Spracovanie tejto problematiky je náročné predovšetkým z toho hľadiska, že ide o stret dvoch svetov. Čechoamerické ženy v tomto období totiž ešte stále žili rozpoltené medzi starým svetom v Rakúsko-Uhorsku a novou zemou v Amerike. Do starého sveta už nepatrili, do toho nového však ešte neparili naplno. Skôr než teda budem skúmať samotný časopis a obraz života českých žien v ňom, je potrebné oboznámiť čitateľa so životom českých žien v Amerike a vývojom ženskej otázky v českých zemiach a Spojených štátoch. Uvedomenie si týchto vzájomných rozdielov je nevyhnuté pre správne pochopenia špecifického kultúrneho vývoja, ktorým prechádzali české ženy v Amerike na konci 19. storočia a jedine tak dokážeme presne

odhaliť špecifické kultúrno-vzdelávacie funkcie, ktoré pre ne časopis *Ženské Listy* v novej zemi plnil.

V práci však treba zohľadniť aj ďalšie kultúrno-spoločenské aspekty. České ženy v Amerike patrili do národnostnej menšiny, ktorá bola v čase svojho príchodu do Ameriky radená do tzv. veľkej migrácie (roky 1848 – 1914). Česi a Moravia prichádzali s chudobnými prisťahovalcami z východnej a južnej Európy, ktorí boli anglicky hovoriacim a prevažne protestantským Američanom jazykovo a kultúrne vzdialení. Následkom toho boli často považovaní za zaostalých, ba dokonca až podradných. České ženy, prevažne v prvých prisťahovaleckých generáciách, sa tak nepochybne stretávali s istým stupňom kultúrnej diskriminácie. Ako príslušníčky nežnejšieho pohlavia sa zároveň museli vyrovnávať i s podceňovaním a diskrimináciou zo strany mužov. Trpeli teda akýmsi dvojitým útlakom – národnostným i gendrovým.

Všetky uvedené hľadiská sú premietnuté do štruktúry tejto práce. V prvej kapitole sa venujem otázke českých imigrantov. Popísaný je charakter ich prisťahovalectva do USA, postavenie žien v čechoamerickej spoločnosti a na záver načrtávam vývoj ženskej otázky v Čechách. Druhá kapitola sa venuje americkej spoločnosti. Ponúkam v nej stručnú charakteristiku doby, potom sa zaoberám zmenami v živote a postavení žien. Pre vysvetlenie jednotlivých zmien bolo potrebné začať s popisom vývoja od začiatku storočia, dôraz je ale kladený na vývoj v druhej polovici 19. storočia. Kapitulu uzatvára tretia podkapitola venovaná situácii amerických médií v tomto období, pričom ťažisko spočíva na tlačovinách a periodikách vydávaných pre ženy. Tretia kapitola sa už detailne venuje časopisu *Ženské Listy*. Popisujem zrod periodika, osobnosti, ktoré stáli za jeho produkciou, jeho podobu v začiatkoch a reakcie na časopis zo strany ostatných čechoamerických médií, širšieho publika a čitateľiek. Posledná, štvrtá kapitola je venovaná analýze obsahu časopisu. Kapitola je rozčlenená do desiatich tematických celkov podľa funkcií, ktoré časopis plnil. Kľúčové zistenia, ktoré vyvstali z tejto práce, sú prezentované v závere.

Metodologicky je práca kombináciou kvalitatívnej obsahovej analýzy vybraného média, t.j. časopisu *Ženské Listy* v rokoch 1894 – 1901, a štúdiá primárnych a sekundárnych zdrojov. Využitý je medziodborový prístup kombinujúci poznatky z histórie, sociológie, historických štúdií médií, ale i gendrových štúdií. Prácu som sa rozhodla napísať v svojom materinskom jazyku – v slovenčine, tak aby bola zaručená kvalita textu

po slohovej a štylistickej stránke. Citácie z primárnych českých zdrojov sú ponechané v češtine. V prípade anglických zdrojov som sa snažila text parafrázovať. V prípade priamej citácie je originálne znenie v angličtine uvedené v poznámke pod čiarou. Kľúčové termíny a názvy organizácií z amerického prostredia sú uvedené v slovenskom preklade a v zátvorke aj v anglickom originály.

Zhodnotenie zdrojov a literatúry

Téma českých krajanových periodík v Amerike je už pomerne dobre spracovaná. Najprínosnejším dielom v tejto oblasti je kniha Aleny Jaklovej *Čechoamerická periodika 19. a 20. stoloť* (Praha: Academia, 2010), ktorá ponúka komplexný prehľad krajanových novín a časopisov, ktoré vychádzali na americkom území. Periodiká českých krajaniek sú však stále oblasťou iba málo prebádanou. Samostatnú pozornosť z týchto titulov si u Jaklovej vyslúžili iba *Ženské Listy*. V krátkej, dvojstranovej podkapitole autorka uvádza hlavné údaje o časopise a stručne popisuje jeho obsahovú stránku. *Ženské Listy* spomína v dvoch prácach aj Štěpánka Korytová-Magstadt, ktorá sa problematike krajanov dlhodobo venuje v svojej akademickej činnosti. V príspevku „A Transatlantic Bond: Czech Women’s Clubs in Chicago, 1890-1914“ (“Transatlantický zväzok: Kluby českých žien v Chicagu, 1890-1914“), ktorý predniesla na 8. Konferencii Britských, Kanadských a Amerických štúdií v Brne v roku 2005, čerpala z časopisu informácie o živote krajaniek a výňatky z jednotlivých článkov požila na ilustráciu ich postojov. V informáciách, ktoré o *Ženských Listoch* uvádza, sa objavuje niekoľko nepresností a nepravdivých údajov. O časopise sa Korytová-Magstadt zmieňuje aj v publikácii Národohospodárskeho ústavu Josefa Hlávky *Kde domov můj? Češi a Slováci v USA a jejich vazba k mateřské zemi, 1880 -1920* (Praha: Nakladatelství ČVUT, 2010). V texte si všima kontakty Čechoameričaniek s domovinou a v rámci toho popisuje pôsobenie Humpal-Zemanovej. Informácie o nej takmer výhrade čerpá z knihy Marie Neudorflovej *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci* (Praha: Janua, 1999). Spomedzi kníh zaoberajúcich sa problematikou českých žien práve Neudorflová ponúka najobsiahlejší životopis Humpal-Zemanovej. Zmienky o chicagských *Ženských Listoch* sa objavujú aj v ďalších publikáciách venovaných histórii žien v českých zemiach, väčšinou v súvislosti s ich zakladateľkami Jozefínou Humpal-Zemanovou a Karlou Máchovou. V žiadnom z týchto zdrojov sa však nemožno dopátrať konkrétnejších informácií o časopise.

Jedinou bádatelkou v Čechách, ktorá sa podľa môjho výskumu doposiaľ podrobnejšie zaoberala *Ženskými Listami*, je Alena Zárasová, absolventka etnológie na Univerzite Karlovej. O časopise písala v postupovej práci venovanej životu Jozefíny Humpal-Zemanovej. Na túto prácu odkazuje aj Marie Neudorflová. Prácu som v archíve Ústavu etnológie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej nenašla, je tu však uložená Zárasovej diplomová práca z roku 1997 - *České ženy v Spojených státech amerických: vliv doby a prostředí na rodinný a společenský život českých žen, žijících v USA v období od 2. poloviny 19. století do 20. let století*. Obsahom a kvalitou vypracovania je táto práca na veľmi vysokej úrovni. Zárasová popisuje každodenný život českých žien v Amerike, zvlášť sa sústreďuje na život na vidieku a v meste. Mapuje ich spolkové a spoločenské aktivity a ponúka životopisy celej rady významných ženských osobností česko-amerického verejného života. Jednu kapitolu autorka venovala aj čechoamerickým periodikám určeným čiastočne alebo výhradne pre ženy. Najdôležitejšími z nich boli práve *Ženské Listy*, ktoré popisuje na niekoľkých stranách. Táto práca bola pre mňa nesmierne cenným zdrojom informácií a pomohla mi zorientovať sa hlavne v samotných začiatkoch výskumu. Zaujímavé je, že so Zárasovou spolupracovala aj Američanka Adele Hast, ktorá písala životopis Humpal-Zemanovej v angličtine. Tento životopis je uverejnený v rámci seriálu „Bookwomen building Chicago: an international sisterhood“ na internetovej stránke chicagského literárneho klubu The Caxton Club.

Ako dokazuje tento stručný prierez, *Ženské Listy* v Chicagu sú skutočne témou neprebádanou. Verím však, že toto médium a predovšetkým snahy Jozefíny Humpal-Zemanovej, novinárky, vydavateľky a pozoruhodnej osobnosti pôsobiacej na prelome storočí v Spojených štátoch si zasluhujú osobitú pozornosť. Preto vznikla táto diplomová práca. Vychádza z výskumu ročníkov 1 až 7 časopisu *Ženské Listy*, ktorý je archivovaný a verejne dostupný v krajanskej knižnici Náprstkovho múzea v Prahe. V knižnici sú prístupné kompletne ročníky 1 až 6. V siedmom ročníku, keď časopis vychádzal už ako týždenník, chýbajú čísla 7 až 22. Nezachovali sa nám tak žiadne informácie o období zhruba štyroch mesiacov, verím však, že chýbajúce čísla by neboli zásadným spôsobom ovplyvnili závery môjho výskumu.

Pri skúmaní odoziev na časopis som použila výňatky z článkov uverejňované v *Ženských Listoch*. Preštudovala som aj vybrané čísla krajanských časopisov *Dennice*

Novověku a *Šotka*, ktoré patrili medzi najväčších kritikov časopisu. Prostredníctvom digitálnej databázy Kramérius Českej národnej knižnice som preskúmala zmienky o časopise uverejnené v pražských *Ženských listoch*. Vďaka internetovému archívu Brigham Young University sa mi tiež podaril unikátny objav – článok o jeho zakladateľkách, ktorý vyšiel v roku 1893 v mormonskom časopise *the Woman's Exponent* v Salt Lake City. Pri získavaní informácií o editorke Jozefine Humpal-Zemanovej som prešla jej fond v Náprstkovom múzeu. K môjmu sklamaniu sa nezachovala žiadna korešpondencia z obdobia, keď časopis redigovala. V rekonštrukcii histórie časopisu mi však pomohla korešpondencia Karly Máchovej uložená v Památníku národného písemníctví.

Rámec tejto práce vyžadoval popísať aj charakter českej emigrácie do Spojených štátov, tak aby boli stručne načrtnuté hlavné vyst'ahovateľské trendy a vlastnosti krajanovej komunity v 19. storočí. Tieto informácie sú prezentované v jednej kratšej podkapitole, nebolo preto potrebné detailne preštudovať väčší počet titulov venovaných problematike krajanov v USA. Ako zdroj informácií som použila pár vybraných, základných zdrojov. Veľmi užitočný bol druhý diel publikácie Josefa Polišesnkého *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky* nazvaný *Češi a Amerika* (Praha: Karolinum, 1996), ktorý je považovaný za jedno z najprínosnejších diel pre štúdium krajanov v Čechách a na Slovensku. Obsahom a spracovaním bola veľmi inšpiratívna aj druhá kapitola nazvaná „Česká emigrace“ z knihy Aleny Jaklovej *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Autorka vychádza z veľkého množstva zdrojov venujúcich sa problematike krajanov v USA a úspešne zachytáva hlavné črty českého prisťahovalectva do USA. O podobné zhrnutie, ale v podstatne menšom rozsahu som sa pokúsila v tejto práci i ja. V práci som čerpala aj zo zmienených textov Štěpánky Korytovej-Magstadt. V nich detailnejšie popisuje niektoré aspekty, ktorým sa toľko nevenujú ostatní mnou citovaní autori, ako napríklad fenomén nativizmu, príslušnosť Čechoameričanov k tzv. „suchému hnutiu“ alebo vzťah k slovenským prisťahovalcom v Amerike.

Pri spracovávaní statí o vývoji v Spojených štátoch som sa opierala o siedmu edíciu knihy Geoga B. Tindalla a Davida E. Shi *America: A Narrative History* (New York: W.W. Norton & Company, 2007), ktorá je považovaná za jednu z najlepších súčasných učebníc americkej histórie. V stati o ženskej histórii som vychádzala prevažne z druhej edície knihy

Nancy Woloch *Women and the American Experience: A Concise History* (Boston: McGraw Hill, 2002). Wolochová, profesorka na Barnard College na Kolmbíjskej univerzite, patrí medzi renomované americké historičky, špecializuje sa na americkú ženskú históriu a históriu vzdelávania. V knihe mapuje život žien od osídlenia dnešných Spojených štátov až po súčasnosť a detailne vysvetľuje rozdiely vo vývoji podmienené spoločenským postavením, geograficky či na základne etnickej príslušnosti alebo imigrantského statusu.

Informácie o postavení žien a vývoji ženskej otázky v Čechách som čerpala z niekoľkých publikácií. Kniha Mileny Lenderové *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století* (Praha: Mladá Fronta, 1999) mi pomohla získať komplexnú predstavu o živote žien v Čechách v 19. storočí. Vývoj ženskej emancipácie a jednotlivé ženské osobnosti podrobnejšie popisuje zase Marie Neudorfllová v knihe *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci* (Praha: Janua, 1999). Dobové názory na postavenie žien a otázka ženského školstva sú veľmi dobre spracované v publikácií Jany Malínskej *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavní žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století* (Praha: Libri/Slon, 2005). Zaujímavá kapitola o Americkom klube dam a vývoji ženskej otázky v Čechách sa objavuje aj v knihe Mileny Seckej *Vojta Náprstek: Vlastnec, sběratel, mecenáš* (Praha: Vyšehrad, Národní muzeum, 2011).

Okrem práce Aleny Zárasovej v texte citujem ešte dve ďalšie diplomové práce. Informácie o živote Karly Máchovej som našla v magisterskej práci Terezy Langkramerovej *Karla Máchová: Podněty feminizmu k rozvoji moderních sociálních věd* obhájenej v roku 2002 na Katedre sociológie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Podobne ako v prípade Humpal-Zemanovej i v prípade Máchovej som totiž narazila na problém nedostatku zdrojov. V doposiaľ publikovaných prácach neexistuje žiadny podrobnejší životopis tejto ženy (v úvode svojej diplomovej práce na tento problém upozorňuje aj Langkramerová). Podrobnejšie informácie o obsahu *Ženských listoch* vydávaných v Prahe som našla v bakalárskej práci Veroniky Tardonovej - *Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873-1926)* obhájenej v roku 2008 na Univerzite v Pardubicích. Odbornou vedúcou tejto práce bola Milena Lenderová, verím preto, že o túto prácu sa možno opierať ako o autoritatívny zdroj.

Keďže hlavnou témou môjho výskumu je ženský časopis, potrebovala som naštudovať aj problematiku médií, obzvlášť ženských časopisov, v tomto období. Pri popise americkej mediálnej krajiny v 19. storočí som využila tretí diel série *Dejiny svetového novinárstva* od Ľuboša Šefčáka a Juraja Vojteka nazvaný *Dejiny amerického novinárstva* (Bratislava: Univerzita Komenského, 1997). Vyčerpávajúci prehľad amerických časopisov podáva Frank Luther Mott v oceňovanej knihe *History of American Magazines* (Cambridge: Harvard University Press, 1957). Informácie som čerpala zo zväzkov 3 a 4 zaoberajúcimi sa rokmi 1865-1885, respektíve 1885-1905. Pôsobenie žien v americkej žurnalistike v 19. storočí podrobne dokumentujú Marion Malzof v knihe *Up from the Footnote: A History of Women Journalists* (New York: Hasting House, 1977) a Madelon Golden Schilpp a Sharon. M. Murphy v *Great Women of the Press* (Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1983). Populárnym ženským časopisom sa detailne venuje Mary Ellen Zuckerman v knihe *A History of Popular Women's Magazines in the United States, 1792-1995*. Americkými feministickými a reformnými periodikami sa zaoberá zborník editovaný Marthou M. Solomon – *A Voice of Their Own: The Woman Suffrage Press, 1840-1910* (Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press, 1991).

1. České ženy v Amerike

Prvé česky písané noviny v Spojených štátoch sa objavili už v roku 1860.¹ V nasledujúcich desaťročiach vznikli desiatky ďalších titulov, medzi nimi noviny i časopisy, denníky, týždenníky, štrnásťdenníky, humoristické, náboženské či poľnohospodárske časopisy, časopis pre mládež i kalendáre. V americkom mediálnom prostredí v tomto období dochádzalo k rozvoju ženských časopisov, českí vydavatelia v Amerike však tento trend ignorovali. Svoj vlastný, česky písaný časopis získali české krajanky až v roku 1894 a i to len vďaka pričineniu dvoch odvážnych, emancipovaných žien.

Kto boli ženy, ktorým boli *Ženské Listy* určené? Aký život viedli v novej zemi? Aké bolo ich postavenie v čechoamerickej spoločnosti? Ako prebiehala ich adaptácia na nové kultúrne prostredie a akým spôsobom sa dostávali k novým, progresívnym myšlienkam? Na tieto otázky sa budem snažiť odpovedať v tejto kapitole. Najprv stručne popíšem charakter českej komunity v Spojených štátoch, potom sa budem zaoberať životom českých krajaniek v Amerike a napokon sa sústredím na to, ako bola vnímaná ženská otázka v Čechách a teda s akým ponímaním emancipácie a ženských práv prichádzali Češky do Ameriky. Všetky tieto aspekty treba stručne preskúmať, aby bolo možné v plnom rozsahu ukázať jedinečnú rolu kultúrneho prostredníka a emancipačného, pokrokového média, ktorú sa časopis *Ženské Listy* snažil plniť medzi českými krajkami v Amerike.

1.1 Charakter českého prisťahovalectva do USA

Imigranti z Čiech a Moravy prichádzali do Spojených štátov vo veľkých počtoch až v 19. storočí. Prvou etapou boli politickí utečenci, ktorí odišli z Rakúskej monarchie po revolúcií v roku 1848 zo strachu pred prenasledovaním. Ďalšie prisťahovalecké vlny boli motivované ekonomicky. Do Ameriky prichádzali kvôli dobrým pracovným príležitostiam, vyšším mzdám a lákadlom boli aj lacné pozemky na Západe USA. Historik Leoš Šatava rozlišuje v druhej polovici 19. storočia dve české prisťahovalecké vlny - staršiu v rokoch 1848 až 1879, keď sa do Spojených štátov vysťahovalo asi 100 000 Čechov, a mladšiu

¹ JAKLOVÁ, Alena. *Čechoamerická periodika 19. a 20. stoloetí*. Praha: Academia, 2010, s. 64.

v rokoch 1880 až 1900, keď prišlo asi 115 000 osôb.² Pristáhovalci počas staršej vlny pochádzali hlavne z chudobných oblastí v západných, južných a východných Čechách a spravidla mierili za pôdou na Stredozápade.³ Imigranti mladšej vlny sa usádzali častejšie v mestách,⁴ kde vytvárali kompaktné krajaňské komunity.

České pristáhovalectvo do Ameriky malo od začiatku rodinný charakter. Za oceán sa sťahovali celé rodiny s účelom začať nový život. Česi, ktorí sa usídlili na vidieku, zakladali pionierske osady a živili sa ako farmári. V mestách sa usádzali v krajaňských komunitách, ktoré im pomáhali prežiť v novom kultúrnom prostredí a vytvoriť si aký-taký pocit stability. Pracovali ako priemysloví robotníci, na bitúnkoch, pílach, v drevospracujúcom či textilnom priemysle. V New Yorku sa značná časť z nich venovala výrobe cigár a gombíkov. Začiatky v Amerike boli kvôli neznalosti jazyka zložité. Ako dokazujú zachované materiály, v druhej generácii, keď si osvojili angličtinu, stávali sa už členmi nižšej strednej vrstvy a v 90. rokoch mnohí z nich vlastnili úspešné podniky a živnosti.

Prvým štátom, kde Česi zakladali farmárske osady, bol Wisconsin, od 50. rokov sa usádzali aj v Minnesote, Iowe, Missouri a v priebehu 70. a 80 rokov po spacificovaní Indiáňskych kmeňov aj v Nebraske, Dakote a Oklahome.⁵ Zvláštnou kapitolou bol Texas, kam zamierili takmer výhradne Moravia a ich komunita sa tak od samého začiatku vyznačovala značnou osobitosťou a nezávislosťou.⁶ Pomerne častá medzi Čechmi bola aj tzv. sekundárna migrácia. To značí, že po príchode do Ameriky sa usadili na jednom mieste a po čase sa sťahovali ďalej do neosídlených oblastí.

V prvých dvoch desaťročiach českého pristáhovalectva bolo najvýznamnejším krajaňským strediskom St. Louis. Bol tu postavený prvý český katolícky kostol v Amerike, založený národný spolok Slovaňská Lípa a vydávané prvé česky písané noviny.⁷ Významom a veľkosťou českých komunit St. Louis neskôr preskočili rýchlo sa rozvíjajúce priemyselné mestá New York, Cleveland a Chicago, ktoré sa stalo novým kultúrnym

² Dle Šatava Jaklová, s. 37.

³ Jaklová, s. 43.

⁴ Jaklová, s. 45.

⁵ Jaklová, s. 43-44.

⁶ Czechs. CORDASCO, Francesco. *Dictionary of American Immigration History*. Metuchen: Scarecrow, 1990, s. 163.

⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. II. Češi a Amerika*. Praha: Karolinum, 1996, s. 37-38.

centrom Čechov. Mesto v roku 1871 postihol veľký požiar a obnova zničených štvrtí vyvolala stavebnú horúčku.⁸ Dobré pracovné príležitosti prilákali aj tisíce nových Čechov. Tí sa v meste usádzali už skôr, po veľkom požiari však začali prichádzať vo väčších množstvách. Ich počet do konca storočia vzrástol natoľko, že po Prahe a Viedni sa Chicago pýšilo treťou najväčšou českou komunitou na svete.⁹ Česi si v meste vytvorili samostatné štvrte. Prvými boli Praha a Plzeň, neskôr vyrástli Česká Kalifornia, Malá jižní strana, lukratívna štvrť pre bohatých Vinohrady i štvrte pre chudobnejších Na Křižovatce a Za vápenkami.¹⁰

Česká emigrácia do Ameriky v druhej polovici 19. storočia patrila do tzv. „veľkej“, respektíve „novej“ imigrácie. Príliv imigrantov v tej dobe bol tak masívny, že podľa sčítania z roku 1900 sa až 30 percent obyvateľov veľkých amerických miest narodilo mimo Spojené štáty.¹¹ Termín „nová“ si fenomén vyslúžil preto, že na rozdiel od minulosti, keď imigranti pochádzali predovšetkým z Britských ostrovov, Škandinávie a nemecky hovoriacich zemí, prichádzali teraz z chudobných poľnohospodárskych oblastí východnej a južnej Európy. Taliani, Gréci, slovanské národy a Židia obývajúci tieto územia boli anglicky hovoriacim a prevažne protestantským Američanom jazykovo, kultúrne i nábožensky vzdialení. Neovládali angličtinu, mnohí z nich nevedeli čítať a písať ani vo vlastnom jazyku a po príchode do Ameriky sa preto živili väčšinou nekvalifikovanými, málo platenými prácami. Aby získali obživu, boli ochotní pracovať za nižšie mzdy ako ostatní, čím hlavne v časoch krízy vyvolávali nevôľu u starších prisťahovalcov či u Američanov sťahujúcich sa za prácou z vidieka. V druhej polovici 19. storočia sa preto v krajine rozmáhali protiimigrantské nálady známe pod pojmom „nativizmus“.¹² Tie boli motivované ekonomicky i kultúrne. Americkí starousadlíci sa totiž obávali, že noví imigranti, ktorých často vnímali ako zaostalých, ba až podradných, môžu zmeniť hodnoty a ráz Ameriky.

⁸ Polišíenský, s. 61.

⁹ KOZINE, Alicia. *Czechs and Bohemians. The Electronic Encyclopedia of Chicago* [online]. Chicago Historical Society, 2005 [cit. 2012-03-17].

¹⁰ Polišíenský, s. 61, 65.

¹¹ TINDALL, George B, SHI, David.E. *America: A Narrative History, 7th edition*. New York: W.W. Norton & Company, 2007, s. 787.

¹² KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. *Kde domov můj? Češi a Slováci v USA a jejich vazba k mateřské zemi, 1880 -1920*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 3/2010. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2010, s. 18-19.

Všeobecne bolo rozšírené presvedčenie, že noví imigranti sa zásadne líšia od tých starších. V porovnaní s nimi mali byť menej gramotní, väčšinu tvorili nevyučení robotníci a muži a mnohí z nich prichádzali do Ameriky iba dočasne, aby zarobili peniaze a mohli sa vrátiť späť do rodnej zeme. Takéto závery prezentovala v roku 1907 Dillinghamova komisia skúmajúca imigráciu. Ako však ukázali neskoršie výskumy, tento pohľad bol značne skreslený. Počet nekvalifikovaných mužov bol v oboch skupinách starých i nových imigrantov viac-menej rovnakí a s ohľadom na vzdelanosť a počet slobodných mužov vracajúcich sa späť do Európy bolo nevyhnutné starostlivo rozlišovať medzi jednotlivými skupinami. Imigranti totiž vonkoncom netvorili homogénnu skupinu s podobnými vlastnosťami, ale veľmi rôznorodú zmes etník a národov, ktoré sa výrazne líšili národnostnými, politickými a ekonomickými podmienkami, ktoré ich formovali v rodnej zemi.¹³

Česi boli v porovnaní s „novými“ i „staršími“ imigrantmi pomerne dobre vzdelaní.¹⁴ Aj keď väčšina z nich patrila do nižších vrstiev, vedeli čítať a písať, čo bol nepochybne výsledok povinnej školskej dochádzky zavedenej ešte za čias Márie Terézie. Do Ameriky tiež neprichádzali tí úplne najchudobnejší. Lodné lístky boli totiž drahé a dovoliť si ich mohli iba ľudia s akým-takým majetkom. Ako upozorňuje Polišenský, Česi tiež patrili medzi politicky uvedomelejšie skupiny.¹⁵ Alena Jaklová vysvetľuje tento jav tým, že práve v čase ich odchodu z Rakúska hrali v Čechách vlastenecké a politické otázky veľmi dôležitú úlohu. Toto národnostné uvedomenie motivovalo Čechov k aktívnemu záujmu o politiku v novej zemi, ale tiež im pomáhalo odolávať silnému asimilačnému tlaku zo strany Američanov a pomerne dlho si udržali české zvyky a tradície.¹⁶

Veľmi zaujímavá bola česká komunita z ideového a kultúrneho hľadiska. Od začiatku medzi nimi bolo možné rozlíšiť tri osobité prúdy: voľnomyšlienkárov, katolíkov a protestantov. Viac ako polovicu tvorili voľnomyšlienkári, medzi ktorých sa radili neveriaci, ateisti, humanisti, či kritici úzkeho vzťahu medzi štátom a cirkvou.¹⁷ Katolícky prúd bol silný prevažne vo farmárskom prostredí a v mestách St. Louis a Clevelande. K

¹³ JONES, Maldwyn Allen. *American immigration*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 152-156.

¹⁴ De Chada Jáklová, s. 48.

¹⁵ Polišenský, s. 73.

¹⁶ Jáklová, s. 48-49.

¹⁷ KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. *Kde domov můj?: Češi a Slováci v USA a jejich vazba k mateřské zemi, 1880 -1920*, s. 17.

najslabšiemu protestantskému prúdu sa hlásilo iba menej ako desať percent Čechov.¹⁸ Každý z týchto troch prúdov sa snažil presadiť svoju víziu národného, politického a spoločenského života ako záväznú pre celú českú komunitu v Amerike, vznikali preto medzi nimi neustále rozbroje. Ideové rozdiely existujúce medzi nimi sa premietali aj do spolkového života a tlače.

Od príchodu do Spojených štátov žili Česi pomerne bohatým kultúrnym a národným životom. Už od 60. rokov zakladali národné spolky tzv. Slovanské Lípy, knižnice a školy, organizovali prednášky, divadlá a plesy.¹⁹ Okrem národných spolkov vznikali aj rôzne záujmové spolky, napríklad spevácke, podporné, telovýchovné či ženské. Tieto organizácie často odrážali rozdelenie prúdov, to značí, že každý z nich sa snažil zakladať vlastné spolky či školy.

Život krajanov v novom prostredí pomáhala orientovať a ukotvovať aj početná krajská tlač. Prvé krajské noviny sa objavili už v roku 1860, keď v Racine vo Wisconsine začal vychádzať *Slowan amerikánsky* a v St. Louis *Národní noviny*.²⁰ V nasledujúcich rokoch pribudli ďalšie tituly, ktoré informovali o živote Čechov v novej zemi i o vývoji doma. Našli sa medzi nimi noviny, časopisy, bulletiny, kalendáre a najrôznejšie spolkové tlačoviny. Niektoré vychádzali iba pár mesiacov, iné ako napríklad texaský týždenník *Slávie* (1861-1957) sa udržali celé desaťročia. Tak ako krajské organizácie i tlač znamenalo rozdelenie do prúdov. Medzi titulmi patriacich do rozdielnych prúdov vznikali z dôvodu ich odlišnej náboženskej orientácie pomerne často konflikty. Presný počet česchoamerických periodík nie je možné odhadnúť. Historik T. Čapek uvádza, že v 90. rokoch vychádzalo 101 titulov, E. Jerabková dokladá 120 titulov a Alena Jaklová, zaoberajúca sa krajskou tlačou v 19. a 20. storočí, dokumentuje až 140 periodicky vydávaných titulov.²¹

1.2 Potenciálne čitateľky Ženských Listov

Zvláštnu pozíciu medzi krajskými periodikami zastávali *Ženské Listy*. V roku 1894, keď začali vychádzať, boli totiž jediným česky písaným časopisom určeným výhradne pre české ženy v Amerike. Krajsky, ktoré sa snažil osloviť, patrili do prvej alebo

¹⁸ Korytová-Magstad, *Kde domov můj?*, s. 17.

¹⁹ Jáklová, s. 53.

²⁰ Jáklová, s. 62-64.

²¹ Jáklová, s. 62.

druhej generácie prisťahovalcov. Prvá generácia používala ako materský jazyk češtinu a angličtinu sa naučila až v dospelom veku po príchode za oceán. Ženy z druhej generácia sa v Amerike už narodili, prípadne tam vyrastali od útleho veku. Angličtinu ovládali plynule a češtinu používali na komunikáciu v rodine a v krajskom prostredí. Okrem jazyka sa generácie prirodzene líšili aj stupňom znalosti americkej kultúry a zvykov. U generácie vyrastajúcej v Amerike bolo centrum predstáv, okolo ktorého orientovali svoj svet a myšlienky, americké. Ešte stále však boli v živom spojení s centrom predstáv svojich českých matiek. Tie i napriek pobytu v novej zemi zostávali myslením stále Češkami.²²

Život týchto žien po príchode do Ameriky nebol vôbec jednoduchý. Väčšina z nich prišla s rodinami, aby sa v novej zemi usadili natrvalo. V niektorých prípadoch odchádzal za oceán prvý muž a až keď vytvoril pre rodinu vhodné podmienky, nasledovala ho manželka s deťmi. Hlavnou úlohou po príchode bolo samozrejme nájsť si ubytovanie a prácu. Väčšinu zdrojov, ktoré rodina mala, totiž spotrebovali na cestu. Situácia nebola jednoduchá ani pre tých, ktorí mali dostatok peňazí na zakúpenie vlastnej pôdy. Farmu totiž potrebovali vybaviť rôznym náradím a zvieratami. Obzvlášť drahý bol dobytok potrebný ako ťažná sila na oranie.²³ Muži a staršie deti preto odchádzali na prácu do mesta a chod domácnosti i celej farmy tak zostával na žene. Ak rodina bývala blízko mesta, do rodinného rozpočtu sa snažili prispieť i ženy a privyrábali si napríklad praním.

Život na farme od začiatku vyžadoval aktívnu prácu ženy a detí. Najprv pomáhali pri osídľovaní zakúpenej pôdy – stavali dom, klčovali les, pripravovali pôdu na osev a neskôr pri bežnom chode farmy. Popri práci na poli žena musela samozrejme zvládať i prácu v domácnosti a starostlivosť o deti. Ak uvážime, že noví osadníci sa ocitli väčšinou v málo osídlených oblastiach a na roztrúsených farmách, odvaha, ktorú ženy preukazovali, keď zostávali na farme samé, bola značná. V čase mužovej neprítomnosti zodpovedali za riadenie hospodárstva a robili všetky rozhodnutia. Tým im bola zverená ďaleko väčšia zodpovednosť a úlohy, než aké boli dovtedy zvyknuté a aké mala byť žena podľa dobového presvedčenia schopná zvládať. Ženy vystavené takýmto skúškam sa stávali

²² Dle Šatavu – model K.C. von Loeschema popisujúceho asimiláciu nemeckých prisťahovalcov v Jáklová, s. 60.

²³ Polišenský, s. 45.

zaiste omnoho samostatnejšími a sebavedomejšími. Tieto vlastnosti v nich posilňoval ale už i samotný život v drsných podmienkach.

Kultúrna adaptácia v takomto prostredí pre ženy bola zrejme dosť pomalá, pretože žili izolované na farmách a do kontaktu s Američanmi sa nedostávali tak často ako muži. V prípade, že rodina sa usídlila v pionierskej, krajanskej osade, i tu nebol kontakt s novou spoločnosťou natoľko bežný. Prist'ahovalci sa uchýľovali do bezpečia svojej vlastnej etnickej komunity. V mestách i na vidieku mali Česi navyše tendenciu usadzovať sa v susedstve Nemcov a Poliakov, ktorých reč i zvyky poznali už z domova.

Podobne ako na vidieku aj v mestách prebiehala kultúrna adaptácia pomalšie u žien. Muži ako živitelia rodiny boli nútení nájsť si prácu a rýchlo sa prispôbovať novému prostrediu. Pri kontakte so spolupracovníkmi si osvojovali angličtinu, spoznávali nový životný štýl a zvyky, čo sa navyše prejavovalo zmenou ich spôsobu obliekania, vystupovania a tiež užívaním angličtiny.²⁴ U žien zostávajúcich doma k takémuto intenzívnemu kontaktu s americkou spoločnosťou nedochádzalo. V krajanských štvrtiach, ktoré obývali, bola obyčajne vybudovaná česká, prípadne nemecká infraštruktúra a angličtinu tak nepotrebovali ani pri nákupoch. V znalosti nového jazyka teda zaostávali za mužmi a nepoznali natoľko ani zvyky a životný štýl Američanov. Boli značne konzervatívne a držali sa starých obyčají. Dlho napríklad nosili na hlave šatky a odmietali tiež prejsť zo starých šporákov na moderné, plynové.²⁵

Iná bola samozrejme situácia u žien zamestnaných mimo domov. Koncom 19. storočia väčšinu žien vstupujúcich do pracovnej sily tvorili práve mladé nevydaté imigrantky alebo dcéry imigrantov.²⁶ Zamestnávali sa zvyčajne v málo platených pozíciách nenáročných na kvalifikáciu. Všeobecne platilo, že pracovali iba dočasne, kým sa nevydali a nemali deti. Miesta, kde sa uplatňovali boli továrne, rôzne dielne, obchody a služba v domácnostiach. Pracujúce mladé ženy a dievčatá nielen prispievali k rodinnému rozpočtu a ekonomickému povzneseniu rodiny, zároveň ale slúžili aj ako dôležitý most medzi dvoma

²⁴ ZÁRASOVÁ, Alena. *České ženy ve Spojených státech amerických [rukopis] : (vliv doby a prostředí na rodinný a společenský život českých žen, žijících v USA v období od 2. poloviny 19. století do 20. let 20. století)*. Praha, 1997, s. 46.

²⁵ 128 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie Zárasová, 47.

²⁶ WOŁOCH, Nancy. *Women and the American Experience: A Concise History*. Boston: McGraw Hill, 2002, s. 156.

kultúrami.²⁷ Práve ony totiž oboznamovali svoje konzervatívnejšie matky so zvykmi vo väčšinovej spoločnosti, začali sa obliekať podľa amerických štandardov a takisto sa museli naučiť dobre anglicky.

1.2.1 Spolkový život Čechoameričaniek²⁸

Už od 60. rokov boli kostrou národného a kultúrneho života krajanov rôzne spolky. Najvýznamnejšie spomedzi nich boli vlastenecké „Slovanské Lípy“, ženy ako členky ale neprijímali. Po niekoľkých rokoch činnosti chceli vybudovať dôstojné stánky pre svoje aktivity – Národné siene. Pri tejto významnej aktivite chceli byť nápomocné i ženy, zakladali preto vlastné, pomocné spolky. Aby vyzbierali peniaze potrebné na stavbu, organizovali bazáre, plesy a rôzne zbierky. Po dosiahnutí tohto cieľa sa spolky snažili pokračovať v svojich aktivitách, väčšina z nich sa ale zakrátko na to rozpadla.

Prvý trvalý spolok českých krajaniek vznikol až v roku 1870 v Clevelande pod názvom „Libuše“. Nadviazal na starší, rovnomenný spolok a opäť vznikol na podporu „Slovanskej Lípy“. Po čase však došlo medzi členkami k roztržke a časť z nich vytvorila vlastnú organizáciu nazvanú „Libuše Slovanské Lípy“. Hlavnou inováciou tohto spolku bolo, že podľa vzoru mužských poisťovacích jednôt začal od roku 1878 ponúkať členkám hmotnú podporu. To značilo, že ženy platili pravidelne členské a v prípade choroby či dokonca smrti bol im, respektíve ich rodinám vyplatený finančný príspevok.

V nasledujúcich rokoch boli založené ďalšie podobné spolky, až napokon vznikla zastrešujúca organizácia nazvaná „Jednota Českých Dam“ (J.Č.D.). Tá pozostávala z jednotlivých zborov, ktoré boli označené poradovým číslom a nazvané symbolicky napríklad podľa významných českých žien, oblastí v Čechách alebo slovanskými ženskými menami. V jednotlivých štátoch zbory podliehali veľkovýborom, celonárodne ich riadil ústredný výbor. Okrem hmotnej podpory vyvíjala J.Č.D. aj rôzne vlastenecké, vzdelávacie a kultúrne aktivity. Podporovala české školy v Amerike, stavala pamätníky významným českých osobnostiam a snažila sa podporovať aj ženské vzdelávacie inštitúcie v Čechách.

²⁷ Woloch, s. 156.

²⁸ Text tejto podkapitoly je spracovaný na základe informácií uvedených v podkapitole 4.2 „Historie vzniku českých ženských spolku na území Spojených štátů, jejich účel, činnosti, struktura a význam pro rozvoj emancipace“ v Zárasová, s. 57-74. Podľa mojich vedomostí je toto jediný existujúci, ucelený text, ktorý sa zaoberá touto tematikou.

Popularita organizácie medzi krajkami bola skutočne veľká. V roku 1897 mala 88 zborov a 6638 členiek. O tri roky to už bolo 9638 členov a 111 zborov.

Okrem J.Č.D. existovali ale aj iné podobné organizácie. V roku 1879 založili v Clevelande katolícke krajkany „Ústřední jednotu žen amerických“ ako variantu voči slobodomyselne orientovanej J.Č.D.. V roku 1890 vznikla v Clevelande ďalšia podporná organizácia „Sesterská podporující jednotu,“ ktorá sa po J.Č.D. stala druhou najpopulárnejšou organizáciou medzi krajkami. Po Spojených štátoch boli roztrúsené ale aj ďalšie menšie podporné organizácie, fungujúce zvyčajne na báze jednotlivých miest či štátov. Popri nich ženy vstupovali aj do speváckych či čitateľských spolkov, hrali v ochotníckych divadlách, prípadne sa mohli stať členkami telovýchovne orientovaného „Sokola“ alebo českej pobočky odborovej organizácie „Rytieri a dámy cti“.

Už len vymenovanie týchto organizácií naznačuje, že pre české krajkany, najmä tie v mestách, bol dostupný pomerne bohatý národnostný a kultúrny život. Na vidieku, kde sa usídlila dostatočne veľká komunita Čechov, boli spolky zakladané tiež, aj keď samozrejme v menšej miere. Odborníčka na českú emigráciu do USA, Štěpánka Korytová-Magstadt, sa zaoberala situáciou ženských spolkov v Chicagu v príspevku „A Transatlantic Bond: Czech Women's Clubs in Chicago, 1890-1914“. V práci došla k záveru, že *„koncom 19. storočia Čechoamerické ženy žili ešte stále vo svojom vlastnom svete iba matne prepojenom s novým americkým domovom. Česká komunita bola dosť veľká i aktívna na to, aby stimulovala existenciu takéhoto do seba uzavretého kultúrneho života.“*²⁹ Tento výrok samozrejme nemôžeme aplikovať univerzálne na celú českú komunitu v USA. Môžeme však konštatovať, že spolkové a národnostné aktivity krajanov všeobecne brzdili začlenenie sa do väčšinovej americkej spoločnosti. Ako sme ukázali už skôr, obzvlášť znevýhodnené boli v tomto procese ženy. Práve preto je zaujímavé pozorovať informačné toky, ktoré sprostredkovali českým krajkám americký svet a úsilie a snahy Američaniek. Presne túto úlohu sa popri vzdelávacích, emancipačných a vlasteneckých cieľoch snažil plniť

²⁹ KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. Transatlantic Bond: Czech Women's Clubs in Chicago, 1890 - 1914. *Theory and Practice in English Studies* 4 (2005): *Proceedings from the Eighth Conference of British, American and Canadian Studies* [online]. Brno: Masarykova univerzita, s. 204. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/Offprints%20THEPES%204/TPES%204%20%28201-207%29%20Korytova-Magstadt.pdf>

“In the late nineteenth century, Czech-American women apparently lived in a world of their own with only faint ties to their new home. The Czech community was large enough and active enough to provide stimuli for this self-contained cultural life to exist.”

časopis *Ženské Listy*. Skôr než sa ale pozrieme na samotný časopis, je potrebné sa oboznámiť sa s ponímaním ženskej otázky v Čechách a tým nepriamo s názormi a predstavami, s ktorými asi prichádzali české ženy do Ameriky.

1.3 Ženská otázka v Čechách

V stredoeurópskom priestore a rakúskej monarchii, kde si po celé 19. storočie udržovala pevné postavenie katolícka cirkev, sa nové myšlienky a tým i pokrokové názory na postavenie žien udomácňovali veľmi pomaly. Spoločnosť schvaľovala ženu výhradne ako matku, manželku a gazdinku a jej miesto videla výhradne v súkromnej sfére. Jej pôsobenie na verejnosti bolo prípustné jedine v rámci „ľudomilskej“, teda charitatívnej a filantropickej činnosti. Do polovice storočia boli takto orientované ženské spolky jedinými ženskými organizáciami. Väčšina z nich pôsobila v Prahe, ich vplyv na zvyšok zeme bol tak značne obmedzený. Výnimkou z tejto situácie boli národnostne orientované spolky „Slovanské Dennice“ a „Spolek Slovanek“, ktoré vznikli počas revolučného roku 1848, oba však mali iba krátke trvanie.³⁰

Najvýznamnejšími ženskými spolkami v Prahe boli Spolok sv. Anny a Spolok sv. Ludmily. Do druhého zmieneneho spolku zaoberajúceho sa podporou vdov vstúpila v roku 1865 najznámejšia česká filantropka tejto doby, Marie Riegrová.³¹ Namiesto závislosti žien na almužnách navrhovala systematické riešenie. Spolok preto na jej popud zriadil kurzy, kde sa ženy mohli vyučiť v profesiách. Keď sa ukázalo, že absolventky so znalosťou čisto ženských prác nemôžu nájsť adekvátne uplatnenie, Riegrová navrhla vyučiť ich ako typografky. To konzervatívne členky spolku šokovalo. Absolventky by sa totiž stali priamymi konkurentkami mužov a obávali sa aj morálnej skazy v prípade, že by muž a žena pracovali vedľa seba. Návrh bol zavrhnutý a Riegrová zo spolku vystúpila.³²

V otázke vzdelávania dievčat bola monarchia do istej miery ale prekvapivo pokroková. Podľa školskej reformy zavedenej ešte za čias Márie Terézie totiž školu povinne navštevovali aj dievčatá vo veku od 6 do 12 rokov.³³ Nariadenie sa síce nedodržovalo nijak dôsledne, i tak sa ale Rakúsko mohlo chváliť pomerne veľkou populáciou žien, ktorá vedela aspoň čítať a písať. Tam sa však starostlivosť končila.

³⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 239.

³¹ Lenderová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 232.

³² Tamtiež.

³³ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?* Praha: Libri/Slon, 2005, s. 12.

Stredné školy pre dievčatá neexistovali, ďalšie vzdelanie tak mohli získať jedine prostredníctvom súkromných učiteľov. Prvá dievčenská vyššia škola bola založená až v roku 1843 lekárom, pedagógom a spisovateľom Slavojom Amerlingom v Budči v Prahe.³⁴ Dovoľiť si ju mohli iba bohatí, nakoľko sa na nej platilo školné. Jej progresívny duch postupne upadal. Podľa spomienok Boženy Nemcovej, ktorej dcéra školu navštevovala začiatkom 50. rokov, vieme, že zo školy napokon vznikol spiatočnícky, česko-nemecký ústav riadený jezuitami.³⁵

Vyššie školstvo pre dievčatá sa začalo skutočne rozvíjať až v 60. rokoch. V roku 1863 bola založená šesťročná Městská vyšší dívčí škola v Prahe, ktorá sa stala jednou z prvých svojho typu v Rakúsku.³⁶ O jej vznik sa zaslúžil aj Vojta Náprstek, veľký český pokrokár a feministka, ktorý v 40. a 50. rokoch žil v USA. V nasledujúcich rokoch podporoval zakladanie ďalších takých škôl v Čechách. Na jednej z nich, Vyšší dívčí škole v Písku, študovala počas svojho pobytu v Čechách aj zakladateľka *Ženských Listov*, Jozefína Humpal-Zemanová.

Vojta Náprstek stál i pri zrode najvplyvnejšie organizácie pre rozvoj ženskej otázky v Čechách, ktorou sa stal Americký klub dam v Prahe. Klub vznikol náhodou – z prednášky o astronómii, ktorú v roku 1864 zorganizoval Náprstek vo svojom dome U Halánků pre dámy a dievčatá, ktoré sa stretávali u spisovateľky Karolíny Světlej.³⁷ Prednáška mala veľký úspech, čoskoro ju nasledovali ďalšie, až sa napokon ženy a dievčatá stretávali vo vyhradených časoch v týždni U Halánků pravidelne. V rámci klubu sa konali prednášky známych učencov na rôzne témy, členkám bola sprístupnená Náprstkova bohatá knižnica a boli tiež objednané ženské časopisy zo zahraničia. Okrem týchto aktivít klub usporadúval výlety do okolia, podporoval vlastenecké aktivity, rôzne ústavy a nemocnice a pozoruhodné boli aj jeho zábavy a výlety organizované pre pražské deti. Správy o jeho činnosti sa rýchlo šírili. Inšpiroval a v niektorých prípadoch dokonca priamo inicioval vznik podobných spolkov po celých Čechách.³⁸ V roku 1870 rakúske úrady zakázali činnosť klubu,

³⁴ Malinská, s. 20

³⁵ Malinská, s. 21-22.

³⁶ Malinská, s. 25.

³⁷ SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: Vlastnec, sběratel, mecenáš*. Praha: Vyšehrad, Národní muzeum, 2011, s. 134.

³⁸ Lenderová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 244.

v neformálnej forme pod názvom Bývalý americký klub dam ale pokračoval ďalej.³⁹ Jeho hlavným prínosom bolo, že v rámci českej spoločnosti spopularizoval vzdelávanie a spoločenské aktivity žien.

Nezastupiteľnú úlohu v týchto procesoch zohralo české národnobuditeľské hnutie, ktoré na pomoc v svojich cieľoch vyzvalo ženu – vlastenku. Českým špecifikom je preto previazanosť ženskej emancipácie s národnostným hnutím. Zároveň ale treba dodať, že vlastenci venovali pozornosť ženskej otázke iba do tej miery, kým to bolo prospešné pre dosahovanie ich vlastných cieľov. Podporovali ženu, ktorá hovorila a písala česky, bola hrdá na českú históriu, kultúru a literatúru. Keď však jej túžby presiahli rámec národného cítenia, bolo zle. Túto situáciu trefne popisuje historička Milena Lenderová: *„Jakmile nebylo pochyb o existenci moderního českého národa, přišla zákonitě na pořad dne emancipace ženská, otázka ekonomická a sociální rovnost žen. Tu však nejpřednější „výtečníci“ českého národa odmítli a přiklonili se k všeobecně panujícímu názoru průměrného českého muže druhé poloviny 19. století, že „ženská patří ke várečce“.*⁴⁰

Postupom 19. storočia sa však čoraz viac ukazovalo, že vzdelávanie a práca žien nie sú iba výmysly pokrokárov, ale hospodárska nutnosť. Mnohé európske krajiny, vrátane Anglicka, Francúzska a Nemecka, sa totiž potýkali s prevahou žien. Nerovnomernosť demografického vývoja sa stávala vážnym problémom aj v Rakúsku. V roku 1878 tam údajne žilo o pol milióna viac žien ako mužov, najväčší počet, až 321 tisíc, pritom pripadal práve na české zeme.⁴¹ Spoločnosť z ekonomických dôvodov tolerovala prácu žien z nižších vrstiev. Keď sa však začalo ukazovať, že veľké množstvo žien zo strednej vrstvy sa nebude môcť vydať a zostane tým pádom nezaopatrené, bolo treba začať hľadať nové, komplexné riešenie.

Neúnavnou bojovníčkou za právo žien na vzdelanie a príležitosť slušného živobytia bola v Čechách členka Amerického klubu dam, spisovateľka Karolína Světlá. V roku 1871 sa stala predsedkyňou Ženského výrobného spolku, ktorý sa následne stal centrom emancipačného úsilia českých žien.⁴² Ešte v tom roku spolu s ďalšími členkami z rád Amerického klubu dam uverejnila v tlači „Provolání k paním a dívkám českomoravským“,

³⁹ Secká, s. 172-173.

⁴⁰ Lednerová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 259

⁴¹ Lednerová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 251.

⁴² Malínská, s. 30.

v ktorom informovali o pláne založiť obchodnú a priemyselnú školu pre dievčatá.⁴³ Nápad sa stretol s podporou verejnosti a už o rok na to škola fungovala. Jej cieľom bolo vychovať dievčatá po praktickej stránke, tak aby si po skončení mohli nájsť prácu. Dievčatám z chudobnejších rodín často odpúšťala školné a jej súčasťou bola aj družstevná výroba, ktorá ponúkala na predaj rôzne výrobky.

Problémom v Čechách tak ako i inde vo svete nebola iba otázka vzdelávania, ale aj prístup do kvalifikovaných profesií. Ten si českí muži starostlivo chránili. Báli sa jednak konkurencie zo strany žien, nižších platov, ktoré by bol ich príchod spôsobil, no prekážkou boli aj ich konzervatívne názory. Jedinou výnimkou medzi kvalifikovanými povolaniami pre ženy bola učiteľská profesia. Aby sa ale ženy mohli venovať tejto profesií, museli obetovať príliš mnoho. Rakúska vláda totiž prijala nariadenie, podľa ktorého museli všetky učiteľky na verejných školách dodržiavať celibát, teda zostať slobodné.⁴⁴ V roku 1874 vytvorili vlastnú odborovú organizáciu, Spolek pražských učitelek, a od roku 1885 vydávali aj časopis nazvaný *List českých učitelek*.⁴⁵

Ženy, ktoré ale najviac poukázali na problém zamestnania vzdelaných žien v českých zemiach, boli prvé české lekárky Bohuslava Kecková a Anna Bayerová, ktoré obe dokončili medicínu začiatkom 80. rokov vo Švajčiarsku.⁴⁶ V Čechách študovať nemohli, pretože univerzity v monarchii štúdiu ženám nedovoľovali. Problém nastal, aj keď sa chceli vrátiť domov. Rakúske úrady im odmietli uznať diplomy, vykonávať lekársku prax tak nemohli. Bayerová zostala preto v zahraničí. Kecková absolvovala vo Viedni kurz pre pôrodné asistentky a zamestnala sa ako pôrodníčka v Prahe. Obe ženy sa stali v Čechách veľkými vzormi a ich príbehy zohrali v kampani za povolenie univerzitného vzdelania ženám významnú úlohu.

Iniciátorom tejto kampane bol Spolek pro ženské studium Mineva, ktorý v roku 1890 založila spisovateľka a pobočníčka Karolíny Světlej, Eliška Krásnohorská.⁴⁷ Spolek ešte v tom roku otvoril prvé dievčenské gymnázium v Čechách známe pod názvom Minerva. Od svojho vzniku organizoval petície za pripustenie žien na vysokú školu. Táto myšlienka si v priebehu 90. rokov získala podporu viacerých vplyvných mužov, napr. Tomáša

⁴³ Lendnerová, *K hříchu i k modlitbě*, s.245.

⁴⁴ Lendnerová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 255.

⁴⁵ Tamtiež.

⁴⁶ Lendnerová, s. 262.

⁴⁷ Malínská, s. 39.

Garrigue Masaryka, ktorý bol popri Vojtovi Náprstkovi druhým veľkým českým feministom.⁴⁸ Zlomiť odpor vlády a konzervatívnych poslancov proti vysokoškolskému štúdiu žien nebolo jednoduché, v roku 1897 sa ale predsa len dostavil vytúžený úspech. Ženy boli pripustené do riadneho štúdia na Filozofickú fakultu Karlo-Ferdinandovej Univerzity v Prahe a o tri roky neskôr im boli otvorené i brány na medicínu.⁴⁹

Za vysokoškolské štúdium žien všetkými silami lobovali aj dobové ženské časopisy. Najstarším a najvplyvnejším spomedzi nich bol mesačník *Ženské Listy*. Ten začal vychádzať v roku 1872 ako príloha týždenníku *Květy*, kvôli nedostatku odberateľiek bol však stratový, a tak o dva roky na to prešiel ako samostatný titul pod správu Ženského výrobného spolku.⁵⁰ Časopis sa stal jeho výkonným orgánom a takmer štyri desaťročia ho redigovala spisovateľka Eliška Krásnohorská. Pod jej vedením si udržoval výrazne literárny charakter. Uverejňoval poviedky a básne a Krásnohorská sa tiež aktívne zapájala do vtedajších kultúrno-literárnych debát. Jej cieľom bolo vzbudiť v ženách záujem o domácu literatúru, no snažila sa pôsobiť aj na ich literárny vkus. Publikovala literárne štúdie a kritiky a vystríhala ich pred čítaním plytkých dievčenských románov.⁵¹ Krásnohorskej sa tiež nepáčilo, že ženy kupovali omnoho radšej módne časopisy ako tie vzdelávacie.⁵² O tejto situácii s iróniou napísala: „*Modní žurnál jest něco, čeho se tisknou ohromné tisíce, co se překládá do ‚vzdělaných jazyků‘ jako žádný jiný časopis, co koluje světem, a přitom představuje svět [...] tisícům paní a dívek jest modní žurnál evangeliem, literaturou a vědou, - univerzitou nejopravdovějších studií, mravním i aesthetickým rádcem, střediskem jejich myšlení, vzorcem celého jejich žití, - nuž obrazem světa.*“⁵³

Krásnohorskej časopis sa pritom snažil formovať ženu ako všestranne vzdelanú a emancipovanú čitateľku. Prinášal informácie o svetovom ženskom hnutí, písal o aktivitách ženských spolkov v Čechách, obhajoval vzdelávanie žien a veľkou témou bolo i zlepšenie možností ich zamestnania. Ako pravdepodobne prvý v Čechách uverejnil napríklad názor namierený proti celibátu učiteľiek, v ktorom sa snažil racionálne

⁴⁸ Malínská, s. 42-43.

⁴⁹ Lednerová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 263.

⁵⁰ TARDONOVÁ, Veronika. *Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873-1926)*. Pardubice, 2008. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická, Katedra historických věd. Vedoucí diplomové práce Milena Lenderová, s. 31.

⁵¹ Tardonová, s. 30

⁵² Tardonová, s. 32.

⁵³ *Ženské listy*. Praha, roč. 5, č. 12, s. 191.

odôvodniť, že žena by zvládla vykonávať učiteľskú profesiu a súčasne byť i dobrou manželkou a matkou.⁵⁴ V 90. rokoch *Ženské listy* podporovali vznik ženského gymnázia Minerva a neskôr povolenie vysokoškolského štúdia pre ženy. Odmietali sa však vyjadrovať k novým, pokrokovým témam, predovšetkým politickej angažovanosti žien, začali byť preto vnímané ako príliš konzervatívne.⁵⁵

I z tohto dôvodu sa v 90. rokoch objavili nové ženské časopisy, ktoré sa snažili debatu o ženskej otázke posúvať ďalej a prinášať nové témy. Najradikálnejším z nich bol *Ženský obzor*, ktorý začal vychádzať v roku 1896 v Brne.⁵⁶ Presadzoval uznanie rovnoprávnosti žien a mužov a s vervou vystupoval proti názorom vplyvného rakúskeho lekára profesora Eduarda Alberta, ktorý tvrdil, že ženy majú menší mozog ako muži, a preto nie sú uspôsobené k vysokoškolskému štúdiu ani vedeckej činnosti. Jeho redaktorom bol prekvapivo muž, Vít Kellner, ktorý sa snažil, aby rovnakým dielom do časopisu prispievali muži i ženy. Z českých spisovateliek v ňom publikovali napríklad Růžena Svobodová, Růžena Jesenská či Gabriela Preissová.⁵⁷ Časopis bol však na Čechy ešte príliš pokrokový, nedokázal získať dostatok predplatiteľov, a tak po 18 číslach z finančných dôvodov zanikol.⁵⁸

V tom isto roku ako *Ženský obzor* začal vychádzať i časopis *Ženský svět, List paní a dívek českých*, ktorý vydával Ústřední spolek český žen.⁵⁹ V jeho čele stála spisovateľka Tereza Nováková, ktorá sa v časopise snažila presadiť novú tému – ženy a politiku, i ona si však sťažovala na malý záujem čitateľiek.⁶⁰ Politike sa venoval aj časopis zameraný na robotnícke ženy *Ženský list*, ktorý vychádzal od roku 1892 v Brne.⁶¹ Časopis postupne dosiahol náklad až tri tisíc výtlačkov a zohral nezastupiteľnú úlohu vo vzdelávaní robotníckych žien a budovaní ich vzájomnej solidarity. Rakúskej vláde ale titul príliš po

⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 451.

⁵⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, s. 164.

⁵⁶ Tamtiež.

⁵⁷ LJUBKOVÁ, Marta. Úterky s Gender pokračují...: ...tentokrát přednáškou Anny Jonákové z katedry žurnalistiky na FSV UK. [online]. 29.11.2002 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/?x=111159>

⁵⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 5, s.153.

⁵⁹ Neudorfová, s. 167.

⁶⁰ LJUBKOVÁ, Marta. Úterky s Gender pokračují...: ...tentokrát přednáškou Anny Jonákové z katedry žurnalistiky na FSV UK. [online]. 29.11.2002 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/?x=111159>

⁶¹ Neudorfová, s. 301.

chuti nebol. Časopis niekoľkokrát skonfiškovala polícia a jeho vydavateľky žili v neustálych obavách. V roku 1897 sa časopis presťahoval do Prahy, kde bola väčšia robotnícka základňa a mal tak lepšie šance na zvýšenie nákladu.⁶² Do jeho čela sa postavila Karla Máchová, ktorá tri roky predtým stála aj pri zrode prvého ženského časopisu krajaniek v USA, *Ženských Listov* v Chicagu. Ako politicky uvedomelá žena Máchová v časopise presadzovala i volebné právo pre ženy.

Túto požiadavku v Čechách prekvapivo prvá verejne nepredniesla žena, ale Vojta Náprstek. Pri zasadaní pražskej mestskej rady v roku 1887 prehlásil, že pracujúce, ekonomicky samostatné ženy by mali mať volebné právo a tiež argumentoval, že ženy, ktoré vlastnia domy (v Prahe ich vlastnili až jednu pätinu) a platia dane, by mali mať právo voliť.⁶³ V 90. rokoch sa ale české ženy tejto iniciatívy nechopili. Ich pozornosť zamestnávali skôr praktické problémy priamo sa dotýkajúce ich života. Organizovaný boj za volebné právo v Čechách sa tak naplno začal rozvíjať až v roku 1905 založením Výboru pro volební právo žen.⁶⁴

⁶² Neudorfllová, s. 301.

⁶³ Lednerová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 269.

⁶⁴ Malínská, s. 111.

2. Ženy a premena Ameriky

V druhej polovici 19. storočia došlo v Spojených štátoch k zmenám, ktoré zásadným spôsobom premenili spoločnosť a viedli k vzniku moderného, industriálneho národa obdivovaného po celom svete. Významnú úlohu v tejto transformácii Ameriky po prvýkrát zohrali i ženy. Práve v tomto období sa totiž začali vo zvýšenej miere zaujímať o svet okolo seba, zapájali sa do spoločenského a politického života, prvé z nich vstupovali na vysoké školy a do profesií a vo veľkých počtoch sa zúčastňovali rôznych kampaní a snáh zameraných na zlepšenie života pre široké vrstvy obyvateľstva. Dôkazom tejto premeny v živote žien je i časopis českých krajaniek *Ženské Listy*.

Skôr než obrátim pozornosť na samotný časopis, je nutné situovať jeho vydávanie do širšieho spoločenského, politického a mediálneho kontextu. Iba tak totiž dokážeme plne oceniť vzdelávaciu úlohu, ktorú medzi českými ženami v Amerike zohral i to, ako sa pokúšal integrovať ich do väčšinovej americkej spoločnosti.

2.1 Všeobecná charakteristika doby

Po výhre Severu v krvavej občianskej vojne (1861-1865) a zrušení otroctva Amerike už nič nestálo na ceste k pokroku. V 60. rokoch krajinu naplno zasiahla druhá industriálna revolúcia. Nastal obrovský rozvoj priemyslu, ktorý spôsobil rast miest a masívne sťahovanie ľudí z vidieka. Ideový rozkol medzi otrokársnym Juhom a slobodným Severom tiež dlhodobo komplikoval prijímanie nových štátov a brzdil expanziu na Západ. Po zjednotení krajiny tak naplno začalo začleňovanie a osídľovanie nových území. Kvôli dobrým pracovným príležitostiam a lacnej, relatívne ľahko dostupnej pôde prúdili do Ameriky aj státisíce prisťahovalcov, ktorí sa do histórie zapísali pod pojmom „masová imigrácia“.

Pod vplyvom týchto demografických trendov sa zásadne menil ráz americkej spoločnosti. Medzi rokmi 1869 a 1899 sa takmer stonásobil počet obyvateľov, zdvojnásobila sa poľnohospodárska produkcia a priemyselná produkcia vzrástla až šesťnásobne.⁶⁵ V mestách vyrastali nové továrne a výrobné dielne, rozvíjal sa chemický a metalurgický priemysel, masovo sa začali produkovať stroje i potraviny. Vďaka stavbe železníc došlo k prepojeniu priemyselného severovýchodu krajiny s poľnohospodárskym

⁶⁵ Tindall, s. 743.

Západom a Juhom a postupne sa tak začal vytvárať jednotný americký trh. Americká spoločnosť prechádzala od rodinnej výroby ku konzumnej spoločnosti.

Hlavným organizačným rysom novej industriálnej ekonomiky boli konsolidácie.⁶⁶ Amerika sa menila z krajiny obchodníkov a drobných podnikateľov na zem veľkých korporácií. Symbolom nového zla sa stávali monopoly a trusty, ktoré získavali neohrozené postavenie na trhu a mohli diktovať ceny i platy robotníkov. Najznámejšími spomedzi nich boli Standard Oil Company Johna D. Rockefellera či oceľiarske impérium Andrewa Carnegieho. Ďalšími vážnymi problémami doby boli vysoká miera politickej korupcie a prehlbujúce sa sociálne rozdiely. Éra po občianskej vojne si tak vyslúžila prívlastok podľa slávneho románu Marka Twaina a Charlesa Dudley Warnera „pozlátená doba.“ Ten symbolizoval všadeprítomnú nadvládu peňazí, osobnej chamtivosti a korupcie. V roku 1890 bol prijatý prvý antitrustový zákon,⁶⁷ ku skutočnému obmedzeniu moci trustov a monopolov došlo ale až v prvej dekáde 20. storočia.

Vďaka novým hospodárskym podmienkam rástli platy a životná úroveň väčšiny Američanov. Objavovali sa nové profesie a na trh práce vstupovali i ženy a deti. Tie boli potrebné na pomocné, nekvalifikované práce v továrňach, ale aj na novo vznikajúce miesta v kanceláriách, obchodných domoch a službách. Napriek všadeprítomnému pokroku zostávali ale životné podmienky väčšiny robotníkov aj naďalej žalostné. Trápili ich nízke mzdy, dlhá pracovná doba, takmer minimálne voľno a slabé bezpečnostné štandardy. Nehody v práci boli pomerne bežné, neexistovalo však žiadne úrazové, zdravotné či dôchodkové poistenie. V posledných desaťročiach storočia sa situácia natoľko vyostřila, že sa výrazne zvýšil počet protestov a štrajkov. Začali sa rozmáhať snahy o organizáciu odborových únií, najznámejšími z nich sa stali Národná únia práce (National Labor Union), Rytieri práce (Knights of Labor) a neskôr Americká federácia práce (American Federation of Labor).⁶⁸

Ďalším typickým prvkom doby bol mestský život. Ten ostro kontrastoval so životom na vidieku. Obyvatelia miest sa tešili z nových technických výtvarných, zavádzalo sa elektrické osvetlenie, vodovod či telefón. Začali premávať električky, ktoré uľahčovali

⁶⁶MOTT, Frank Luther. *History of American Magazines, vol. 4, 1885-1905*. Cambridge: Harvard University Press, 1957, s. 1.

⁶⁷Tindall, s. 895.

⁶⁸Tindall, s. 765.

presun na väčšie vzdialenosti a do rastúcich predmestí. Po prvý krát sa objavil ako taký i fenomén voľného času dostupný širokým vrstvám populácie. Vo chvíľach voľna lákali ľudia novo otvorené obchodné domy, divadlá, kabarety a tančiarne, navštevovali výstavy a koncerty, či sa iba tak prechádzali po vysvietených uliciach. Čoraz väčšie množstvo siahalo i po časopisoch, ktoré v tomto období zažívali skutočný rozkvet. Život v mestách mal ale i svoje tienisté stránky. Veľké množstvo chudobných ľudí sa tiesnilo na malom priestore, v preplnených budovách so zlými hygienickými podmienkami. Chronickým problémom bol odvoz odpadu, choroby, nedostatok pitnej vody a nezdravé ovzdušie.

Zlé životné podmienky netrápili ale iba Američanov v mestách. V Európe bola rozšírená predstava o úrodnom Západe USA s lacnou pôdou, ktorý bol príslubom blahobytu. V skutočnosti sa ale život farmárov po občianskej vojne zhoršoval. S rýchlo sa rozširujúcimi plochami obrábanej pôdy dochádzalo k domácej nadprodukcii, súčasne rástla zahraničná konkurencia na svetových trhoch, a tak dochádzalo k neustálemu znižovaniu cien poľnohospodárskych komodít. O svoje zisky farmári museli bojovať aj so železnicami. Tie dovážali ich suroviny do miest a za prepravu si často ako jediný dopravca v regióne mohli účtovať neúmerne vysoké ceny. To spôsobovalo zadlžovanie a bankroty farmárov. Ďalším problémom boli vysoké dovozné clá, ktoré predražovali ceny domácich výrobkov. Farmári, ktorí boli na týchto produktoch závislí, boli nútení kupovať za vysoké ceny, zatiaľ čo ich vlastné zisky sa znižovali.⁶⁹

Táto spoločenská situácia sa stávala pre ľudí čoraz neprijateľnejšou a nespokojnosť medzi nimi narastala. Začiatkom 90. rokov sa sformovala ako opozícia voči tradičným politickým stranám, demokratom a republikánom, nová Populistická strana. Vznik tejto strany bol jedným zo signálov formujúceho sa reformného hnutia, ktoré reagovalo na neduhu americkej spoločnosti a narastajúcu sociálnu nerovnosť. Tieto problémy si na sklonku storočia uvedomovalo čoraz väčšie množstvo ľudí. Zakladali rôzne iniciatívy, charitatívne projekty a organizácie. Skutočným katalyzátorom reformného, tzv. progresivistického hnutia (1890 – 1920) bola ale hospodárska kríza, ktorá zasiahla Ameriku v roku 1893. Do konca toho roku v krajine zbankrotovalo 74 železníc, asi 600 bánk a nezamestnanosť v priemysle dosiahla v priebehu nasledujúcich štyroch rokov takmer 25

⁶⁹ Tindall, s. 839-840.

percent.⁷⁰ Táto kríza, do tej doby najhoršia od vzniku samostatných Spojených štátov, bola akýmsi vyvrcholením existujúcich spoločenských problémov a definitívne ukázala, že krajina nemôže bez zmien pokračovať v nastúpenom ekonomickom vývoji. V progresivistickom hnutí sa angažovali aj ženy. Ich aktívna účasť a volanie po reformách priviedli do centra pozornosti aj otázku plného volebného práva pre ženy. Aké ale vlastne bolo postavenie žien v tejto dobe a ako ovplyvnili ich život zmeny, ktoré sa udiali v priebehu 19. storočia?

2.2 Zajatkyně domácnosti verus feministky

Postavenie žien v americkej spoločnosti definovala ideológia tzv. „*oddelených sfér*“ („*the ideology of separate spheres*“). Tá sa sformovala začiatkom 19. storočia ako odozva na nastupujúcu industriálnu spoločnosť a reflektovala potreby silnejúcej strednej triedy. Mužovi ako živiteľovi rodiny podľa nej patrila verejná sféra – teda svet politiky, obchodu a práva, zatiaľ čo žene prináležala domácnosť a rodina dobovou tlačou propagovaná ako tzv. „*ženská sféra*“ („*woman's sphere*“).⁷¹ Nešlo o nový koncept, avšak na rozdiel od minulosti boli odveké ženské povinnosti – výchova detí a vykonávanie domácich prác povýšené na dôležité spoločenské poslanie. Povinnosťou ženy tiež bolo vytvoriť harmonický domov, akúsi oázu pokoja a stability, ktorá by mužovi poskytovala únik od nemilosrdného, súťaživého sveta riadeného peniazmi a honbou za úspechom. Uzatvorenie ženy do súkromnej sféry bolo na jednej strane obmedzujúce, na druhej strane jej ale ponúkalo nový stupeň nezávislosti a autonómie. Získala totiž rozhodovacie slovo v otázkach týkajúcich sa spravovania domácnosti a výchovy detí, do ktorých muž podľa ideológie „*oddelených sfér*“ nemal zasahovať.

Prísny dobový požiadavkám začalo podliehať aj ženino správanie. To bolo definované do tzv. „*kultu pravej ženskosti*“ („*the cult of true womanhood*“).⁷² Historička Barbara Welterová ho popisuje takto: „*Žena v kulte domáckosti, tak ako ho prezentovali ženské časopisy, almanachy a náboženská literatúra, bola zajatkyňou domácnosti... Vlastnosti „pravej ženskosti“ môžeme rozdeliť do štyroch základných cností – viery, čistoty, pokory a domáckosti. Podľa nich žena posudzovala samú seba a bola*

⁷⁰ FINK, Leon. *Major problems in the gilded age and the progressive era: documents and essays*. 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin, c2001, s. 189.

⁷¹ Woloch, s. 71.

⁷² WELTER, Barbara. *The Cult of True Womanhood: 1820-1860. American Quarterly*, 1966, roč. 18, č. 2, časť 1., s. 151, [cit. 2012-01-30] Dostupné z: <https://webstorage.worcester.edu/sites/thangen/web/Shared%20Documents/Welter.CultTrueWomanhood.pdf>.

*posudzovaná aj ostatnými – manželom, susedmi a spoločnosťou. Ak dáme tieto cnosti spolu, vyjde nám z nich matka, dcéra, sestra, manželka – žena. Jedine s týmito cnosťami bolo žene sľúbené šťastie a moc. Ak ich nemala, nehladiac na to, či oplývala slávou, úspechom alebo bohatstvom, bola ničím.*⁷³ Akékoľvek vychýlenie od takto definovaného správania ženy bolo odsudzované a mohlo mať pre ňu fatálne následky. Ideológia „oddelených sfér“ a „kult pravej ženskosti“ sa však naplno dotýkali iba strednej a vyššej triedy. Ženy z nižších vrstiev i naďalej trápilo najviac to, ako užiť rodinu. Pomáhali v práci manželovi, prípadne za plat sami vykonávali rôzne pomocné práce mimo domov a popri tom museli zvládnuť starostlivosť o domácnosť a deti. S príjmom do rodiny často vypomáhali aj dcéry, ktoré boli vysielané do dielní, tovární či do služby v domácnosti. Ich vstup medzi pracujúcich bol vnímaný ale iba ako prechodná fáza v živote, kým sa nevydajú a sami nebudú mať deti.

V spoločnosti podliehajúcej množstvu dynamických zmien mali ideológia „oddelených sfér“ a „kult pravej ženskosti“ pôsobiť ako akýsi ukotvujúci prostriedok, byť garantom stability a tradičných hodnôt. V skutočnosti však viedli aj k celej rade modernizačných zmien: otvorili ženám prístup k spoločenským aktivitám, lepšiemu vzdelaniu, do profesií a naštartovali i emancipačný proces. Ako k týmto procesom vlastne došlo?

Vďaka kultu „pravej ženskosti“ začali byť ženy na začiatku 19. storočia vnímané ako viac pobožné a morálnejšie než muži. Podstatne aktívnejšie sa účastnili na druhom veľkom prebudení, vlne náboženského oživenia, ktorá práve vtedy prebiehala. Kňazi na oplátku za ich vernosť začali podporovať a rozširovať argument o ich morálnej nadržanosti, čím vlastne odobrili právo žien angažovať sa v náboženských spolkoch, zakladať nedeľné školy, charity a podporné spoločnosti pre veriacich, teda angažovať sa do istej miery vo verejnej sfére. Od týchto aktivít bol však iba krok k ďalším snahám v rámci spoločnosti. V 30. rokoch 19. storočia sa ženy podujali na svoju prvú samostatnú spoločenskú kampaň, tzv. morálnu reformu, ktorej cieľom bolo vniesť čistotu

⁷³ Welter, s. 151-152. *“Woman, in the cult of True Womanhood presented by the women's magazines, gift annuals and religious literature of the nineteenth century was the hostage of the home. . . . The attributes of True Womanhood, by which a woman judged herself and was judged by her husband, her neighbors and society could be divided into four cardinal virtues--piety, purity, submissiveness, and domesticity. Put them all together and they spelled mother, daughter, sister, wife--woman. Without them, no matter whether there was fame, achievement, or wealth, all was ashes. With them she was promised happiness and power.”*

do sexuálneho života mužov a skoncovat' s dvojitémi štandardami.⁷⁴ Ich ďalšia spoločenská iniciatíva bola namierená proti alkoholizmu. Tento neduh bol medzi mužmi nesmierne rozšírený. Ženy sa nechceli viac ticho prizerať, ako ničí rodiny, a tak začali bojovať za zákaz predaja alkoholu. Toto tzv. „suché hnutie“ postupne prerástlo na celonárodnú úroveň a od roku 1872 jeho aktivity riadila ústredná organizácia nazvaná Kresťanská jednota striedmych žien (Woman's Christian Temperance Union).⁷⁵

„Kult domáckosti“ nepriamo mohol i za zlepšenie vzdelávania žien. Začiatkom storočia sa totiž začal šíriť názor, že aby ženy mohli správne vykonávať svoje poslanie matiek a manželiek a efektívne riadiť domácnosť, potrebujú byť vzdelané. Argument, že od matiek vychovávajúcich synov a dcéry Ameriky závisí blahobyť a prosperita krajiny, získal napokon podporu spoločnosti, a tak od 20. rokov 19. storočia začali v Spojených štátoch vznikáť prvé akadémie a semináre určené pre dievčatá. Najznámejšie z nich založili Emma Willardová v roku 1821 v New Yorku a Mary Lyonová v roku 1837 v Massachusetts.⁷⁶

Proces zakladania škôl pre dievčatá zhodou okolností prebiehal v období veľkého rozvoja amerického základného školstva. Bolo potreba čoraz viac učiteľov, s rastúcimi možnosťami uplatnenia však záujem mužov o toto slabo platené a málo rešpektované povolanie upadal. Práve v tomto kritickom momente sa objavili prvé vzdelané ženy, produkt novovzniknutých dievčenských akadémii a seminárov. V ich prospech nahrávalo niekoľko skutočností. Vďaka ideológiám oddelených sfér bola výchova detí považovaná za poslanie ženy, všeobecne bola prijímaná tiež ich schopnosť morálne pôsobiť na druhých, viesť ich k viere a добрôte. Nemenej dôležité bolo však i to, že ženy boli ochotné prijať omnoho nižšie platy ako muži. V Spojených štátoch podobne ako v Čechách sa tak povolanie učiteľky stalo prvou kvalifikovanou profesiou prístupnou ženám. Do roku 1860 ženy tvorili jednu štvrtinu všetkých učiteľov v krajine a vo vyspelom štáte Massachusetts, ktorý udával sociálne trendy, dokonca až štyri pätiny.⁷⁷

Ženám sa postupne začali otvárať i brány univerzít. Prvé začali študentky prijímať vysoké školy na Západe USA, ktoré boli od začiatku prístupné rovnako mužom ako ženám.

⁷⁴ Woloch, s. 113.

⁷⁵ Woloch, s. 198.

⁷⁶ Tindall, s. 478.

⁷⁷ Woloch, s. 84.

Prvenstvo drží Oberlin College v štáte Ohio, kde sa študentky zapísali už v roku 1837.⁷⁸ Prijatie však ešte neznamenalo rovnoprávnosť. Od prvých dievčat na Oberlin College sa napríklad očakávalo, že budú upratovať izby spolužiakov, na prednáškach nesmeli hovoriť a tiež im bolo zakázané vystúpiť počas promočnej ceremónie.⁷⁹ Veľkým míľnikom pre americké ženy bolo aj založenie elitného dievčenského kolégia Vassar College v štáte New York, ktoré ako prvé študentkám ponúklo vzdelávacie štandardy zrovnateľné s najlepšimi americkými univerzitami. Keď v roku 1865 otvorilo, stalo sa skutočnou celonárodnou udalosťou a informovali o ňom všetky noviny a časopisy.⁸⁰

Hnutím, ktoré malo najväčší dopad na osud žien v Spojených štátoch, bolo tzv. abolicionistické hnutie, ktoré usilovalo o zrušenie otroctva. Hnutie vyrástlo z kresťanských základov, a tak sa v ňom od samotných začiatkov angažovali vo veľkom počte aj ženy. Tie spočiatku slúžili ako pomocníčky mužov, postupne ale preberali čoraz aktívnejšiu rolu. Začali vystupovať na verejných prednáškach ako rečníčky (prejav ženy na verejnosti bol v tej dobe pritom považovaný za promiskuitný) a tiež zakladali vlastné ženské abolicionistické organizácie. Úvahy nad údelom černochoch ich privádzali k myšlienkam nad svojim vlastným osudom a postupne si uvedomovali, že rovnako ako otroci ani ony nemali práva pred zákonom.

Impulzom pre vznik amerického hnutia za ženské práva však nebol uvedomelý názor ale skôr individuálna krivda. V roku 1840 sa na Svetovej abolicionistickej konferencii v Londýne stretli pani Lucrecia Mottová a pani Elisabeth Cady Stantonová, obe manželky aktívnych amerických abolicionistov.⁸¹ Pani Mottová bola tiež členskou filadelfskej ženskej abolicionistickej pobočky a ako zvolená delegátka mala prehovoriť k plénu. Po príchode na konferenciu však dámy zistili, ženy nie sú rovnoprávnymi účastníčkami konferencie. Nebolo im dovolené sedieť po boku mužských účastníkov (boli vykázané do oddelenej galérie) a pani Mottovej ako žene bolo dokonca zakázané predniesť pripravenú reč. Táto neprávosť sa oboch hlboko dotkla a dohodli sa, že po návrate do Ameriky zorganizujú verejnú schôdzu a založia spoločnosť na obhajobu ženských práv.

⁷⁸ „Oberlin College. *National Historic Landmarks Program* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tps.cr.nps.gov/nhl/detail.cfm?ResourceId=450&ResourceType=Site>

⁷⁹ Tindall, s. 479.

⁸⁰ MOTT, Frank Luther. *History of American Magazines, vol. 3, 1865–1885*. Cambridge: Harvard University Press, 1957, s. 102.

⁸¹ BAKER, Jean H.. *Sisters: The Lives of America's Suffragists*. New York: Hill and Wang, 2006, c2005, s. 110-112.

Tento zámer zrealizovali až osem rokov po návrate. V júli roku 1848 zvolali dvojdňový zjazd do mestečka Seneca Falls v New Yorku.⁸² Pani Stantonová prečítala pred zúčastnenými príhovor nazvaný „Declaration of Sentiments“ (Prehlásenie citov) napísaný podľa Deklarácie nezávislosti Thomasa Jeffersona. Vymenovala v ňom osemnásť druhov útlakov a previnení, ktorých sa dopúšťali muži, titulovaní ako „páni tvorstva“ („Lords of Creation“), voči ženám a žiadala ich o nápravu.⁸³ Jednou z požiadaviek bolo i plné volebné právo pre ženy. Traduje sa, že keď Stantonová pôvodne prezentovala tento úmysel svojim spoluorganizátorkám, boli jej radikálnym nápadom doslova zdesené a v strachu, aby neboli považované publikom za smiešne, ju od neho odhovárali.⁸⁴ Pani Stantonová, v tej dobe už matka niekoľkých detí, ale nástojila na svojom. Ako neskôr napísala: „Vytrvala som, pretože som jasne videla, že iba právo vytvárať zákony nám umožní získať všetky ostatné práva.“⁸⁵

Takto sa začal boj amerických žien za volebné právo. Centralizovaná organizácia zasvätená tomuto cieľu však vznikla až o viac ako 20 rokov neskôr. Hlavným problémom bol nedostatok podpory medzi ženami. Spoločenská nálada v Amerike v polovici 19. storočia bola stále veľmi konzervatívna a nebolo považované za vhodné, aby sa ženy zaoberali politikou, nie to požadovali volebné právo. Situácia sa čiastočne zmenila pred občianskou vojnou, keď celý národ vášnivo diskutoval o zrušení otroctva, oddelení znepriatelených častí a ďalších politických otázkach. Počas vojny americké sufražetky svoje snaženie prerušili a zapojili sa do snáh podporujúcich vojnové ťaženie Severu.

Po zrušení otroctva svoj boj obnovili s novou silou. Hlavnou politickou otázkou krajiny sa totiž stalo občianske postavenie bývalých otrokov. Sufražetky na základe princípu prirodzeného práva požadovali, aby volebné právo bolo udelené nielen čiernym mužom, ale aj všetkým ženám.⁸⁶ S týmto cieľom založili organizáciu nazvanú Asociácia za

⁸² Seneca Falls Convention, July 19-20,1848. *National Portrait Gallery* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.npg.si.edu/col/seneca/senfalls1.htm>

⁸³ Baker, s. 114-115.

⁸⁴ Seneca Falls Convention, July 19-20,1848. *National Portrait Gallery* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.npg.si.edu/col/seneca/senfalls1.htm>

⁸⁵ Tamtiež.

“But I persisted, for I saw clearly that the power to make the laws was the right through which all other rights could be secured.”

⁸⁶ DuBOIS, Ellen Carol. Outgrowing th Compact of the Fathers: Equal Rights, Woman Suffrage, and the Uited States Constitution, 1820-1878. *The Journal of American History*, roč. 74, č. 3, The Constitution and American Life: A Special Issue (December, 1987), s. 844.

rovné práva (Equal Rights Association).⁸⁷ Svoj boj ale čoskoro prehrali. V roku 1868 zákonodarcovia vložili slovo „mužský“ do 14. dodatku ústavy, ktorý definoval štátne občianstvo, a tým ženy prakticky vylúčili z nároku na volebné právo.⁸⁸ Situácia sa vyhrotila ešte viac prijatím 15. dodatku. Ten o rok neskôr prisúdil všeobecné volebné právo iba černošským mužom.⁸⁹

Pod vplyvom týchto okolností sa rozpadol jednotný blok za ženské volebné právo. Radikálna frakcia vedená Stantonovou a novou energickou líderkou Susan B. Anthony odmietla podporiť 15. dodatok ústavy. Založila Národnú ženskú asociáciu za volebné právo (National Woman Suffrage Association) a snažila sa o prijatie dodatku k federálnej ústave, ktorý by zaručoval volebné právo ženám po celých Spojených štátoch.⁹⁰ Umiernená frakcia vedená bývalou abolicionistkou Lucy Stoneovou založila konkurenčnú Americkú ženskú asociáciu za volebné právo (American Woman Suffrage Association).⁹¹ Tá volebné právo černochoch prijala a rozhodla ísť cestou pozmeňovania ústav jednotlivých štátov. Rozkol medzi týmito organizáciami pretrval až do roku 1890, keď sa zjednotili.⁹²

Úspechy, ktoré medzi tým organizácie slávil, neboli nijak závažné. Ženy získali volebné právo iba v dvoch štátoch, Wyomingu a Utahu. Vďaka nim sa rozšíril mýtus o progresívnom Západe, oba však boli tak trochu zvláštne prípady. Wyoming udelil ženám hlasovacie právo v roku 1869 v snahe prilákať do riedko osídlených oblastí viac prisťahovalcov.⁹³ V Utahu, kde ženy získali právo o rok neskôr, malo zasa dopomôcť k tomu, aby si mormonská komunita známa mnohoženstvom udržala politickú moc aj po príchode nových prisťahovalcov.⁹⁴ V ostatných štátoch sufražetky slávil aspoň čiastkové úspechy. Čiastočné volebné právo, v rámci ktorého mohli ženy voliť vo voľbách do školských rád či do miestnej samosprávy, prijalo do roku 1890 19 ďalších štátov.⁹⁵ Úspechy sa dostavili aj po opätovnom zjednotení hnutia za ženské práva. V roku 1893

⁸⁷ Woloch, s. 222.

⁸⁸ DuBois, s. 847.

⁸⁹ Woloch, s. 222.

⁹⁰ Woloch, s. 222-223.

⁹¹ Tamtiež.

⁹² Woloch, s. 228.

⁹³ Woloch, s. 227

⁹⁴ Tamtiež.

⁹⁵ Woloch, 227.

priznal ženám volebné právo štát Colorado a o rok na to aj štát Idaho.⁹⁶ V 90. rokoch sufražetky pozmenili aj svoju pôvodnú argumentáciu. Zdôrazňovali, že získať volebné právo je morálnou povinnosťou žien tak, aby pomohli reformovať problémami zmietanú krajinu a očistiť politiku od korupcie a chamtivosti. Podpora volebného práva medzi ženami v 90. rokoch rástla, väčšina spoločnosti a žien však požiadavok vnímala stále ako radikálny. V roku 1893 Americká národná asociácia za ženské volebné právo (National American Woman Suffrage Association) mala stále iba 13 000 členiek.⁹⁷ Pre porovnanie, „suché hnutie“ podporujúce zákaz alkoholu ich malo o tri roky skôr už 160 000.⁹⁸ Silnú podporu žien a verejnosti si ženské volebné právo získalo až v poslednej tretine progresvistického hnutia, teda v druhej dekáde 20. storočia. Federálny dodatok o volebnom práve žien bol napokon prijatý v roku 1920.⁹⁹

Hlavnou zmenou v živote amerických žien, ku ktorej došlo v 90. rokoch 19. storočia, bol zrod spoločensky aktívnej ženy. V tomto období môžeme hovoriť doslova o explózií spolkov, klubov, organizácií a spoločenských aktivít medzi ženami.¹⁰⁰ Tie sa prestávali zaujímať len o domácnosť a rodinu, ale čoraz viac obracali pohľad aj do problémami zmietanej spoločnosti okolo seba. Zakladali svoje vlastné organizácie a pridávali sa do rozmanitých reformných kampaní. Vo veľkom sa tiež začali zapisovať na univerzity a do konca storočia tvorili viac ako tretinu všetkých vysokoškolských študentov.¹⁰¹ Presadzovali sa tiež v profesiách dovtedy ovládaných výhradne mužmi ako medicína či právo, zakladali si živnosti a začali organizovať aj vlastné odborové organizácie. Pokrok sa preniesol aj do ich vzhľadu a aktivít. Šaty so šnurovačkami a nemotornými suknicami začínali meniť za pohodlnejšie a praktickejšie modely a po vynájdení bicykla s dvomi kolesami, dobovo volaného bezpečnostný, začali napriek všeobecnému pohoršeniu využívať výhody nového vynálezu.¹⁰²

⁹⁶ Timeline. *A History of the American Suffragist Movement* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.suffragist.com/timeline.htm>.

⁹⁷ Woloch, 230.

⁹⁸ Woloch, s. 198.

⁹⁹ Timeline. *A History of the American Suffragist Movement* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.suffragist.com/timeline.htm>.

¹⁰⁰ Woloch, s. 190.

¹⁰¹ Tindall, s. 804.

¹⁰² Woloch, s. 197.

Pod vplyvom týchto zmien dochádzalo k vytváraniu nového spoločenského stereotypu. Ženu formovanú „kultom pravej ženskosti“ nahrádzala tzv. „nová žena“.¹⁰³ Tá bola zvyčajne členkou strednej triedy, bola vzdelaná a bývala skôr v meste ako na vidieku. V porovnaní s minulosťou sa nestarala výhradne o domácnosť a rodinu, ale mala čas zaujímať sa aj o svet okolo seba. Bola členkou klubov, dobročinných organizácií či reformných hnutí. Ak bola vysokoškolsky vzdelaná, bolo veľmi pravdepodobné, že sa venovala kvalifikovanej, platenej profesii alebo zasvätila svoj život nejakému úctyhodnému spoločenskému cieľu.

Ako typický príklad novej ženy býva uvádzaná Jane Addamsová. Tá spolu so svojou spolupracovníčkou Ellen Gates Starrovou v roku 1889 založila „settlement“ Hull-House – nový typ spoločenského strediska v Chicagu.¹⁰⁴ Hull-House vyrástol uprostred 19. „wardy“ (mestského štvrte), ktorý obývali chudobní prisťahovalci – Íri, Taliani, Židia, Gréci a mnohí ďalší. Jeho cieľom bolo propagovať občianske hodnoty, zlepšiť možnosti vzdelávania chudobných a tiež vylepšiť vzťahy a porozumenie medzi príslušníkmi rôznorodých etnických skupín.¹⁰⁵ Centrum začínalo so skromnými cieľmi, postupne ale prerástlo do obrovského sociálneho projektu. Skladalo sa až s 13 budov, imigrantom ponúkalo praktické kurzy ako varenie, šitie, technické vzdelanie, o i hodiny angličtiny a občianskej výchovy. Malo vlastné jasle, škôlku, ihrisko a prevádzkovalo i verejnú jedáleň a verejné kúpeľne.¹⁰⁶ Hull-House bol prvým projektom tohto typu s Amerike a stal sa vzorom pre stovky ďalších, ktoré v nasledujúcich rokoch vyrástli v Spojených štátoch.

2.3 Americké médiá v 19. storočí a ženy

Na dynamické zmeny prebiehajúce v americkej spoločnosti v 19. storočí reagovala samozrejme aj tlač. Tlačiarenský priemysel však menili nielen vonkajšie, ale i vnútorné zmeny. V prvej štvrtine storočia ho zasiahla vlna veľkých vynálezov a technologických inovácií. V roku 1804 bola vynájdená novodobá novinárska farba, v roku 1810 tlačiarenský rýchlolis a o tri roky neskôr automatický stroj na výrobu papiera.¹⁰⁷ Zavedenie týchto

¹⁰³ Woloch, s. 180.

¹⁰⁴ Woloch, s. 208.

¹⁰⁵ Addamsová, Jane Laura. PURVIS, Thomas L.. *Encyklopédia dejín USA*. Praha: Ivo Železný, 2004, 12.

¹⁰⁶ About Hull-House. *Jane Addams Hull-House Museum* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.uic.edu/jaddams/hull/_learn/_about_hullhouse/about_hullhouse.html

¹⁰⁷ ŠEFČÁK, Luboš, VOJTEK, Juraj. *Dejiny svetového novinárstva, diel 3, Dejiny amerického novinárstva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997, s. 39.

vynálezov do praxe a ich ďalšie inovácie spôsobili skutočnú revolúciu v tlačiarenskom priemysle. Po prvý krát v histórii bolo možné produkovať knihy a tlač vo veľkých objemoch, kvalitne a za pomerne nízku cenu. Od roku 1820 do polovice storočia knižná produkcia v Amerike vzrástla päťnásobne, dosahujúc 12 miliónov knižných výtlačkov ročne.¹⁰⁸ Nevídaný rozkvet zažíval aj novinový a časopisový trh. V roku 1801 existovalo v Spojených štátoch 200 titulov, v roku 1833 ich bolo už 1200.¹⁰⁹

Na poli novín sa v priebehu 19. storočia stali hlavnou inováciou tzv. šestákové noviny (angl. penny press), ktoré sa vyznačovali nízkou cenou a zameraním na čo najširšie publikum. Čitateľov lákali na senzácie, kriminálne správy a klebety. Priekopníkmi tohto novinového typu boli *New York Sun* (1833) a *New York Herald* (1835). Ďalší typ tlače, ktorý získal nesmiernu popularitu, boli časopisy. Ich cena sa vďaka technologickému pokroku výrazne znížila. Ku koncu storočia klesla z priemerných 35 centov až na 10 centov,¹¹⁰ čím sa časopisy zmenili z privilegovaného média určeného dovtedy iba tým bohatším a vzdelanejším na nové demokratizujúce médium dostupné širokým vrstvám obyvateľstva. Cena ale nebola jediným faktorom, ktorý podnietil rozvoj časopisectva v Amerike. Ten išiel ruka v ruke s ďalšími zásadnými zmenami, ktoré spôsobili väčší záujem obyvateľstva o tlač, ako napríklad zvyšovanie vzdelanosti, nárast mestského obyvateľstva, všeobecné volebné právo pre mužov či rastúca politická angažovanosť.

Ďalším faktorom, ktorý výrazne prispel k rozvoju tlače v Spojených štátoch, bol aj zvýšený záujem žien o čítanie, ktorý nastal začiatkom 19. storočia. Vzostup žien ako čitateľskej skupiny bol spôsobený viacerými faktormi. V porovnaní s minulosťou boli lepšie vzdelané, mali viac času a čo je dôležité, disponovali aj potrebnými finančnými prostriedkami. Na tento vývoj prirodzene zareagovali vydavatelia. Začali produkovať didakticky orientovanú literatúru pre ženy, zakladali ženské časopisy a do zabehnutých novín a časopisov začali pridávať obsahy, ktoré mali za úlohu prilákať ženy. Iniciatívy sa chopili aj samotné ženy. Začali pracovať ako novinárky a dopisovateľky, prípadne samé zakladali nové tituly.

¹⁰⁸ Woloch, s. 86.

¹⁰⁹ Šefčák, s. 39

¹¹⁰ MOTT, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885-1905, s. 2.

Didaktická literatúra, ktorá sa pre ženy začala vydávať asi od 20. rokov 19. storočia, propagovala „kult domáckosti“ a ideály „pravej ženskosti“.¹¹¹ Týmito témami sa zaoberali najrôznejšie brožúrky, náboženské traktáty a kázne, almanachy, darčekové knižky či praktické manuály. Ženy inštruovali, ako byť cnostnými manželkami, vychovávať deti a ako čo najlepšie zastať úlohu gazdinky. Produkovali sa vo veľkom množstve a nesmeli chýbať v žiadnej poriadnej rodine. Charakteristický pre ne bol takmer vedecký prístup k záležitostiam týkajúcim sa domácnosti. Catharine Beecher, jedna z najvplyvnejších autoriek tejto doby, v tomto duchu pojala i svoje slávne dielo - *Traktát o domácej ekonomii* (*Treatise on Domestic Economy*, 1841).¹¹² V knihe podrobne radila, ako vykonávať takmer každú činnosť v domácnosti, tak že zo ženy v domácnosti vytvorila doslova novú vysoko špecializovanú profesiu.

V tomto období začal prudko narastať i počet ženských časopisov. Historička médií Mary Ellen Zuckerman odhaduje, že v období do občianskej vojny sa zjavila asi stovka takýchto titulov.¹¹³ Ženský magazín však nebol žiadnou novinkou, prvý začal v Spojených štátoch vychádzať už v roku 1792 pod názvom *The Lady's Magazine and Repository of Entertaining Knowledge* (v preklade *Časopis pre dámy a studnica zábavných vedomostí*).¹¹⁴ Skutočný úspech ženské časopisy slávilí ale až s profesionalizáciou ženskej sféry. Tak ako ostatné tlačoviny, aj ony propagovali „kult domáckosti“ a oslavovali ženu ako matku, manželku a gazdinku. Čitateľkám tiež ponúkal literárne texty, správy o etikete a najnovšiu módu. Najúspešnejším populárnym ženským časopisom tohto obdobia bol *Godey's Lady's Book* vydávaný vo Filadelfii. Od jeho založenia v roku 1837 ho až do roku 1877 redigovala Sarah Hale, ktorá je považovaná za prvú úspešnú a rešpektovanú redaktorku v

¹¹¹ Woloch, s. 85.

¹¹² Woloch, s. 87.

¹¹³ ZUCKERMAN, Mary Ellen. *A History of Popular Women's Magazines in the United States, 1792-1995* [online]. Questia. Westport, CT: Greenwood Press, 1998 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=28646394#>, s. 1. Zuckerman, s. 1.

¹¹⁴ Zuckerman, s. 1.

Amerike.¹¹⁵ V čase najväčšej slávy v 60. rokoch mal časopis viac ako 100 000 predplatiteľiek.¹¹⁶

Získať priazeň žien sa snažili aj noviny a všeobecne orientované časopisy. Na dosiahnutie tohto cieľa používali dve osvedčené taktiky. Do obsahu zaradovali témy, ktoré zaujímali ženy, ako napríklad správy zo spoločnosti, klebety, tipy pre domácnosť, módu, rady pre krásu alebo poviedky. Druhým spôsobom bolo, že do redakcií prijímali ženy. Prvý vydavateľ veľkých amerických novín, ktorý sa odvážil pre takýto krok bol Horace Greeley z *New York Tribune*, keď v roku 1844 angažoval ako literárnu redaktorku Margaret Fullerovú.¹¹⁷ V roku 1855 do redakcie prijal ženu aj hlavný rival Greeleyho *Tribune*, *New York Herald*.¹¹⁸ Jane Cunninghamová pod pseudonymom „Jennie June“ pre noviny písala o tom, čo zaujímalo ženy - teda o večierkoch, oblečení a kráse. Počas svojej dlhej kariéry Cunninghamová pôsobila okrem *Heraldu* aj v mnohých ďalších tituloch. Od roku 1862 napríklad redigovala ženskú sekciu novín *New York World*, dlhých 27 rokov stála na čele módného časopisu *Demorest's Illustrated Magazine of Fashions* a stala sa i autorkou prvého amerického syndikovaného stĺpčeka o móde.¹¹⁹

Zvláštnou kapitolou ženskej žurnalistiky 19. storočia boli reformné a radikálne časopisy. Tie spočiatku bojovali za zrušenie otroctva, neskôr sa k nim pridala téma zákazu alkoholu a v druhej polovici 19. storočia medzi nimi suverénne dominovali feministické tituly požadujúce ženské volebné právo. Keďže ženy sa vo všetkých týchto kampaniach aktívne angažovali, je prirodzené, že nachádzali aj miesto v redakciách týchto titulov a tiež, že ich samé zakladali. Prvé z takýchto časopisov vznikali už na prelome 20. a 30. rokov. Utopistická reformistka Frances Wrightová založila radikálne tituly *Sentinel* (1829) a *New York Free Enquirer* (1828). Anne Royalová vo Washingtone vydávala zase pozoruhodný politický časopis *Huntress* (1831-1854).¹²⁰

¹¹⁵ SCHILPP, Madelon Golden, MURPHY, Sharon. M.. *Great Women of the Press*[online]. Questia. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1983, s. 37. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=97412106>

¹¹⁶ MOTT, *History of American Magazines, vol. 4, 1865-1885*, s. 6. Údaje uvádzané odborníkmi ohľadne cirkulácie časopisu nie sú jednotné. Mary Ellen Zuckermanová uvádza, že v čase najväčšieho úspechu bola odberateľská základňa časopisu až 150 000.

¹¹⁷ MALZOF, Marion. *Up from the Footnote: A History of Women Journalists* [online]. New York: Hasting House, 1977, s. 14. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=72277169>

¹¹⁸ Malzof, s. 21.

¹¹⁹ Malzof, s. 21.

¹²⁰ Malzof, s. 10.

Väčšina feministických periodík vznikla až po roku 1848, teda po prvom verejnom zhromaždení amerických feministiek v Seneca Falls. Najvýznamnejšími z nich boli *Lily* (1849-1859), *Revolution* (1868-1871), *Woman's Journal* (1870-1917) a *Woman's Tribune* (1883-1909). Okrem *Lily* vznikli všetky na podporu ženského volebného práva. Mali v priemere niekoľko tisíc predplatiteľiek a každý z nich sa v určitej fáze svojho vychádzania potýkal s finančnými ťažkosťami. Okrem nich existovalo ešte veľké množstvo menších feministických časopisov lokálneho dosahu.¹²¹ Trvanie väčšiny z nich bolo krátke. Všeobecne platilo, že čím boli radikálnejšie, tým skôr zanikli. Z nášho hľadiska môže byť zaujímavý feministický časopis *Deutsche Frauenzeitung* (1852-1854), ktorý začala v Milwaukee vo Wisconsinse vydávať pre svoje krajanky Nemka Mathilde Franziska Anneke.¹²²

Prínos týchto titulov pre ženské hnutie bol obrovský, umožňovali totiž aktivistkám prekonať obmedzenie miesta i času. Prostredníctvom svojich článkov mohli prehovoriť k omnoho väčšiemu a pestrejšiemu publiku, ako bolo možné v rámci feministických prednášok či kongresov. Rovnako nemožno podceňovať ani váhu písaného slova oproti tomu hovorenému. Nemôžeme zabúdať ale ani fakt, že ostatné noviny a časopisy, hlavne v počiatočnom ženskom hnutí, odmietali informovať o feministických snahách. Prípadne, ak aj o ich aktivitách písali, ich články boli takmer výhradne negatívne. Ženské feministické časopisy tak zostávali prakticky jediným fórom voľne dostupným ženám, ktoré umožňovalo naplno šíriť ich názory, prinášať správy o ich aktivitách a tiež informovať o budúcich plánoch. Nemohli však prinášať jedine didaktické a vzdelávacie články. Taký materiál by čitateľky nudil a nezabezpečil im dlhé trvanie. Väčšina feministických časopisov preto ponúkala určitý mix medzi vzdelávacími článkami a klasickými prakticky orientovanými ženskými obsahmi, aké sa objavovali aj v ostatných ženských časopisoch.¹²³

Ako vyzerala situácia v 90. rokoch, keď sa medzi českými krajankami objavili *Ženské Listy*? Skutočný rozmach v tejto dobe zaznamenali populárne, komerčne

¹²¹ Malzof, s. 220.

¹²² Malzof, s. 12.

¹²³ SOLOMOM, Martha M. The Role of the Suffrage Press in the Woman's Rights Movement. SOLOMOM, Martha M. *A Voice of Their Own: The Woman Suffrage Press, 1840-1910* [online]. Questia. Tuscaloosa, AL.: University of Alabama Press, 1991, s. 14. [cit. 2012-05-07]. <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=9900396>.

orientované ženské časopisy, ktoré dosahovali rekordné počty predplatiteľov. Najúspešnejším z nich bol *Ladies Home Journal*, ktorý od roku 1884 vydávalo manželské duo Curtisovcov.¹²⁴ Cyrus Curtis pôsobil ako vydavateľ a jeho manželka mala na starosti redakciu. Vďaka šikovnej reklamnej propagácii, aktívnej spolupráci s inzerentmi a dobrému obsahu sa časopisu za krátku dobu podarilo získať solídnu predplatiteľskú základňu po celej Amerike. Obchodná stratégia, vďaka ktorej ale získal skutočný náskok pred konkurentmi, bolo tzv. klubové predplatné.¹²⁵ Ak si časopis objednala jedna čitateľka, cena bola 50 centov. Ak si ho objednala skupinka štyroch žien, predplatné za osobu sa znížilo na polovicu. Po dvoch rokoch vydávania časopis dosiahol rekordných 270 000 predplatiteľiek, Curtis ukončil klubové predplatné, znásobil však počet strán, začal uverejňovať poviedky známych autorov (ich mená uverejňoval na zozname prispievateľov na titulnej strane) a ako darček k predplatnému ponúkal zaujímavé prémie.¹²⁶

Lukratívny biznis populárnych ženských časopisov vychádzal z rozpoznania dvoch kľúčových potrieb novej spoločnosti. Na jednej strane boli ženy, ktoré túžili po médiu, ktoré by im poskytovalo pre užitočné a zábavné informácie. Na druhej strane boli výrobcovia, ktorí sa snažili čo najefektívnejšie propagovať svoje výrobky a osloviť rastúci americký trh. V rámci neho boli ženy čoraz dôležitejšími hráčmi. Práve oni totiž každodenne nakupovali potraviny a výrobky dennej spotreby a rozhodovacie slovo mali stále viac aj pri výbere drahých produktov ako napríklad šijacie stroje či bicykle.

Populárne časopisy si prirodzene všímali aj meniace sa postavenie žien a to, že ich sféra pôsobnosti sa čoraz viac prenášala mimo domov. Písali o úspešných ženách vynikajúcich v profesiách i o ženách zamestnaných v priemysle. Za hlavné poslanie ženy však aj naďalej považovali starostlivosť o rodinu a považovali za samozrejmé, že pokiaľ to pre rodinu bude ekonomicky možné, po svadbe sa žena automaticky vzdá práce a bude sa naplno venovať domácnosti.¹²⁷ Populárne časopisy v 90. rokoch boli konzervatívne aj v otázke volebného práva. Tému začali otvorene preberať až okolo roku 1910, teda keď hnutie za volebné právo naberalo masový charakter a nebolo možné ho viac ignorovať.

¹²⁴ Zuckerman, s. 6.

¹²⁵ Zuckerman, s. 6.

¹²⁶ Zuckerman, s. 8.

¹²⁷ Zuckermann, s. 87.

I vtedy sa ale vyjadrovali k otázke veľmi opatrne a s podporou volebného práva vyčkávali (prvý začal volebné právo otvorene podporovať *Pictorial Review* – až v roku 1913).¹²⁸

V 90. rokoch nejavili americké ženy zvýšený záujem iba o ženské časopisy, ale o časopisy všeobecne. Ako ukázala analýza predplatiteľských zoznamov časopisov, v roku 1890 tvorili dokonca až sedem osmín všetkých predplatiteľov.¹²⁹ Zaujímavé je, že hoci hlavnými konzumentkami časopisov sa stávali ženy, k žiadnej výraznej feminizácii tém uverejňovaných v časopisoch nedošlo.¹³⁰ Ten, kto sa menil na konci 19. storočia, boli ženy. Ako sme už písali v predchádzajúcej podkapitole, ženám nestačila už iba rodina a domácnosť, ale s chuťou sa zaujímali o širý svet, v ktorom žili. Zvyšoval sa aj počet žien, ktorý pôsobil v novinárskej profesii. Podľa sčítania z roku 1880 bolo v Amerike 228 žien novinárov, o desať rokov ich bolo už 600.¹³¹

¹²⁸ Zuckermann, s. 89-90.

¹²⁹ Mott, *History of American Magazines, vol. 4, 1885-1905*, s. 353.

¹³⁰ Tamtiež.

¹³¹ Malzof, s. 21.

Věnujeme li se celým svým srdcem, celou myslí, s plným nadšením práci, již jsme si sami vyvolili, pak v pravdě jsme šťastnými. Práce ta jest nám zábavou, potěšením a nadšením. Při ní zapomínáme na starost, zármutek a protivenství a pomýšlíme jen na potěšení, jež nám z dobrého výsledku vzejde.¹³²

Jozefína Humpal-Zemanová

3. Prvý časopis českých krajaniek v Amerike

3.1 Odvážny experiment dvoch nebojácnych žien

Časopis *Ženské Listy* začal vychádzať 15. júna 1894 v Chicagu s podtitulom „Jediný český časopis, vydávaný a redigovaný ženami, venovaný snahám žen, jejich činnosti v rodinném, i společenském životě.“ Za týmto odvážnym projektom, prvým ženským časopisom pre české krajaneky, stáli dve nebojácné ženy - Jozefína Humpal-Zemanová, dvadsaťštyriročná Čechoameričanka vzdelaná na univerzite v USA, a česká feministka a zástankyňa Sociálne demokratickej strany, štyridsaťročná Karla Machová. Zoznámili sa pri príležitosti Svetového kongresu žien v Chicagu v roku 1893, kde obe vystupovali ako zástupkyne českej delegácie.¹³³

3.1.1 Jozefína Humpal-Zemanová

Jozefína Humpal-Zemanová sa narodila v roku 1870 v Sušiciach v Čechách. Do Ameriky prišla s rodičmi ako dvojročná. Jej otec bol nadšený vlastenec, ktorý sa angažoval v spolkovom živote a podieľal sa na zakladaní českých škôl pre dcéry vystaľovalcov.¹³⁴ Jozefína spočiatku navštevovala Čechoamerickú slobodomyselnú školu, ako deväťročná ale prestúpila na americkú školu. Keď mala jedenásť rokov, rodina sa vrátila do Čiech. Humpalovej otec bol totiž zástancom názoru, že úspešní Česi by sa mali vracat' do vlasti a snažiť sa pomôcť. Usadili sa v Pisku v Južných Čechách, kde Jozefína navštevovala dva ročníky Vyšší dívčí školy.¹³⁵ V roku 1884 však rodinu postihlo nešťastie. Zomrela im matka a otec so štyrmi sirotami sa následne vrátil späť do Ameriky, kde sa usadili na

¹³² Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové, rukopis, sbírky Národního muzea – Náprstkovy muzea ásijských, afrických a amerických kultur, s. 7.

¹³³ MÁCHOVÁ, Karla. O kongresu žen na světové výstavě v Chicagu. *Ženské listy*. Praha, 1893, roč. 21, č. 11, s. 201.

¹³⁴ Mým přátelům. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 7, s. 218-219.

¹³⁵ Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové, s. 4.

vidieku neďaleko Chicaga. Jozefína v tomto období usilovne študovala, stala sa členkou ochotníckeho divadla a rok tiež pracovala v strižnom obchode. Rodinu ale čakala ďalšia tragédia. V roku 1887 zomrel ich milovaný otec a sedemnásťročnej Jozefíne tak zostali na starosti mladší brat a sestra.

V tomto zložitom období sa jej oporou stal čechoamerický novinár Róbert Zeman, za ktorého sa štyri mesiace po smrti otca vydala a presťahovala sa s ním do Clevelandu. V zväzku však šťastie nenašla. Manžel, ktorý sa stal poručníkom jej vena, peniaze na zariadenie spoločnej domácnosti premárnil.¹³⁶ Po ôsmich mesiacoch manželstva sa s ním Jozefína rozviedla, už v tej dobe však bola tehotná. V koncoch a bez peňazí ju prichýlila Američanka Mary E. Ingersollová, presbyteriánka, ktorá bola členkou americkej organizácie bojujúcej za zákaz alkoholu - Kresťanskej jednoty striedmych žien (Women's Christian Temperance League) a v Clevelade tiež viedla klub pre pracujúce dievčatá, ktorý poskytoval lacné ubytovanie a slúžil aj ako akési krízové centrum pre ženy.¹³⁷ Ingersollová sa následne stala jej patrónkou a mentorkou.¹³⁸ Aby uživila seba i maličkého syna, Humpal-Zemanová začala písať, prekladať a tiež sa sama začala venovať práci pre Jednotu striedmych žien. Keď jej jeden ročný synček zomrel, nový zmysel života našla v štúdiu na Western Reserve University v Clevelande, kde sa zapísala v roku 1890. Prvý rok si na štúdium zarábala prácou, vďaka dobrému prospechu však neskôr získala štipendium.¹³⁹ V Clevelande žila Humpal-Zemanová medzi chudobnými prisťahovalcami a začala organizovať stretnutia pre pracujúce ženy a dievčatá. Tejto činnosti si všimli noviny *Pittsburgh Press* v susednej Pensylvánii a o mladej Češke napísali článok.¹⁴⁰

V roku 1892 sa Humpal-Zemanová stala sekretárkou českého výboru pre prípravu prác českých žien na Kolumbijskej svetovej výstave, ktorá sa mala uskutočniť o rok neskôr v Chicagu na oslavu štyristého výročia objavenia Ameriky Kolumbusom.¹⁴¹ V rámci výstavy bola zriadený aj samostatný výstavný pavilón pre ženy, kde svoje práce

¹³⁶ Mým přátelům. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 7, s. 218-219.

¹³⁷ WOMAN'S CHRISTIAN TEMPERANCE UNION, NON-PARTISAN, OF CLEVELAND. *The Encyclopedia of Cleveland History* [online]. [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://ech.case.edu/ech-cgi/article.pl?id=WCTUNOC>

¹³⁸ HAST, Adele. Bookwomen building Chicago: an international sisterhood: Part III or IV. *The Caxton Club* [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.caxtonclub.org/reading/2002/Jul/bookwomen.htm>

¹³⁹ Mým přátelům. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 7, s. 218-219.

¹⁴⁰ Posmrtní vzpomínka na paní Humpal-Zemanovou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 12, č. 42, s. 576.

¹⁴¹ Posmrtní vzpomínka na paní Humpal-Zemanovou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 12, č. 42, s. 576.

vystavovali ženy z takmer celého sveta.¹⁴² Najväčším úspechom žien v rámci výstavy však bola organizácia Svetového kongresu žien. Ten prebiehal počas prvého mesiaca výstavy, v máji 1893 a stal sa obrovským úspechom. Na kongrese sa preberali rôznorodé otázky týkajúce sa žien (okrem politiky). Vystúpilo na ňom takmer 500 rečníčok z Ameriky a Európy, vrátane najslávnejších ženských aktivistiek tejto doby.¹⁴³ Humpal-Zemanová ako jediná z českej delegácie na kongrese predniesla pred publikom aj reč, ktorá bola mimoriadne dobre prijatá.¹⁴⁴ Na Svetovom kongrese žien Češky zastupovala aj Karla Máchová, česká učiteľka z Prahy, ktorá do Ameriky pricestovala krátko pred tým. Po kongrese spolu s Humpal-Zemanovou a s Češkou Annou Roeslovou podnikli cestu na Západ USA, na ktorej navštívili známe mestá, spoznávali české usadlosti a život krajaniek. Pod vplyvom pozorovaní z výletu a nepochybne tiež inšpirované kongresom žien prišli na nápad založiť pre krajanek ženský časopis v češtine.

Humpal-Zemanová mala však ešte jeden odvážny nápad. Chcela založiť ženský settlement, teda akési spoločensko-vzdelávacie pomocné stredisko pre ženy. O tomto zámere rečnila vo verejnej prednáške v roku 1893 a následne sa jej dostalo pozvania do najznámejšieho settlementu v Amerike - Hull-Housu Jane Addamsovej.¹⁴⁵ Prestáhovala sa teda z Clevelandu do Chicaga a dva roky v Hull-House pracovala a prebývala ako jediná cudzinka. Založila tam českú detskú triedu a prednášala aj pred vedeckou komisiou inštitúcie. Okrem toho začala dochádzať na prednášky sociológie na Chicagskej univerzite. Práve v tomto období sa univerzita a s ňou i Chicago stávali dôležitými intelektuálnym centrom a akousi liahňou nových myšlienok a sociálnych experimentov v Amerike.

Humpal-Zemanová tak bola v samom centre tohto diania. Okrem pôsobenia v Hull-House sa stala aj členkou ďalšieho settlementu, Chicago University Settlement. Počas pobytu v Hull-House sa angažovala aj v otázke verejného školstva. Bola zvolená do funkcie mestskej školskej inšpektorky, ktorú štyri roky zastávala. V roku 1896 sa zúčastnila aj na konferencií venovanej reforme vtedajších zákonov a s úspechom vystúpila s prednáškou

¹⁴² SMITH, Karen Manners. *New Paths to Power, 1890-1920*. COTT, Nancy F. *No Small Courage: A History of Women in the United States* [online]. Google Books. New York: Oxford University Press, c2000, s. 354. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://books.google.sk/books?id=wH81buiDNIMC&pg=PA>.

¹⁴³ Smith, s. 356.

¹⁴⁴ Máchová, O kongresu žen na svetové výstave v Chicagu.

¹⁴⁵ Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové, s. 10.

obhajujúcou povinnú školskú dochádzku.¹⁴⁶ Aktívna bola i v ženskom hnutí. V roku 1895 sa napríklad spolu s pokrokovými Američankami angažovala v mestských okrskoch Chicaga za prijatie ženského volebného práva¹⁴⁷ a na jar toho roku sa tiež zúčastnila Národnej rady žien (National Council of Women) vo Washingtone, kde sa za prítomnosti vedúcich amerických ženských osobností prediskutovali kľúčové ženské otázky doby.¹⁴⁸

Úzke vzťahy, ktoré Humpal-Zemanová udržovala s americkými reformátormi, boli pre Čechoameričanov v tejto dobe skutočne výnimočné. Zostala ale i nadšenou vlastenkou a zúčastňovala sa najrôznejších udalostí v čechoamerickej komunite, kde často vystupovala ako rečníčka. Ako redaktorka a vydavateľka *Ženských Listov* bola tiež výraznou novinárskou osobnosťou a v roku 1897 bola na Zjazde slovanských novinárov zvolená tajomníčkou zväzu.¹⁴⁹ Ako vieme z jej časopisu, ako organizátorka či rečníčka mala prsty takmer v každej spoločenskej a vzdelávacej udalosti organizovanej Čechoameričankami v Chicagu a okolitých českých osadách. Bola taktiež členkou J.Č.D. a v roku 1901 bola dokonca zvolená do illinoiskeho veľkovýboru organizácie.¹⁵⁰ Ako žena pohybujúca sa medzi dvoma komunitami, prísťahovaleckou a americkou, sa tiež usilovne snažila odstrániť predsudky Američanov voči imigrantom. Na začiatku roku napríklad 1895 sprostredkovala „Novoročné setkání českých a amerických žien,“ ktorého sa zúčastnili vedúce ženské osobnosti oboch komunít a vystúpila na ňom i sama Jane Addamsová.¹⁵¹

3.1.2 Karla Máchová

Osud druhej ženy, ktorá stála pri vzniku *Ženských Listov*, bol podobne pohnutý. Karla Máchová sa narodila v roku 1853 neďaleko Berouna v chudobnej, ale slobodomyselnej rodine.¹⁵² Jej otec Jakub Mácha pracoval ako šafár na veľkostatku a neskôr krátko ako hájnik. Kvôli pokrokovým názorom a sympatiám k Jozefovi Havlíčkovi Borovskému (pomáhal kolportovať i jeho noviny) obe miesta ale stratil a v roku

¹⁴⁶ Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové, s. 11.

¹⁴⁷ Zárasová, s. 95.

¹⁴⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 16, s. 6.

¹⁴⁹ Zárasová, s. 96.

¹⁵⁰ Tamtiež.

¹⁵¹ Tamtiež.

¹⁵² Životopis Karly Máchovej v jej ranných rokoch je spracovaný podľa jej životopisu uvedeného v prvej kapitole LANGKRAMEROVÁ, Tereza. *Karla Máchová: podněty feminizmu k rozvoji moderních sociálních věd*. Praha, 2002. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociologie, s. 11-12. Vedoucí diplomové práce Renata Wohlgemuthová.

1858 bola rodina nútená presťahovať sa do Prahy. Mácha sa zamestnal ako tlačiar, kvôli zlým pracovným podmienkam však čoskoro ochorel a rodina sa potýkala s finančnou núdzou. Keď mala Karla Máchová 11 rokov, zomrela jej matka na tuberkulózu. Na pleciah malej Karly tak spadla starostlivosť o domácnosť, dvoch mladších súrodencov i otca. Do školy chodila iba zriedka, príležitostne pracovala a ako vyplýva zo zachovaných policajných záznamov, bola dokonca zatknutá za žobranie. Keď sa rodina dostala z finančných ťažkostí, podarilo sa jej splniť si svoj veľký sen. Bola prijatá na učiteľskú akadémiu (do školy nastúpila o niečo staršia ako jej spolužiačky) a získala najnižšiu kvalifikáciu ako pestúnka detí vo verejných útulkoch. Neskôr si zo zarobených peňazí mohla dovoliť financovať ďalšie štúdiá. Zvýšila si kvalifikáciu a začala učiť na obecných školách.

Prácu učiteľky ale komplikovalo jej politické zmýšľanie. Už od mladého veku sympatizovala so ženami z robotníckej triedy, zamýšľala sa nad ich osudom a ťažkými pracovnými podmienkami. Od 80. rokov inklinovala k Sociálne demokratickej strane a ako poznamenaná historička Jana Malínska, stala sa prvou českou feministkou, ktorá presadzovala zrovnoprávnenie žien s mužmi v českom robotníckom prostredí.¹⁵³ Už v roku 1876 publikovala pod šifrou V.I.E. (Vive la Égalité) v časopise *Budoucnosti* článok „Žena ze stanoviska sociálního“ a na tému ženskej otázky jej vyšli v časopise i ďalšie texty.¹⁵⁴ V druhej polovici 80. rokov v rámci socialistického agitačného programu ostro odsúdila dobový pohľad buržoáznej a robotníckej spoločnosti na pracujúcu ženu ako konkurentku muža a jej pokrokové názory na ženu v práci, spoločnosti i rodine zásadným spôsobom ovplyvnili názor sociálnych demokratov.¹⁵⁵ Ako učiteľka bola kvôli tejto politickej činnosti neustále prenasledovaná. Bola prekladaná z jednej vidieckej školy na druhú, až napokon nemohla viac nájsť zamestnanie. Aby sa užívala, začala dávať súkromné hodiny, prekladala, písala články do českých časopisov, okrem iného i do *Ženských listov* v Prahe, a tiež viedla obchod na predaj dreva a uhlia.¹⁵⁶ Naďalej pokračovala i v aktivitách v prospech žien. Koncom 80. rokov pracovala v Spolku českých učitelek a ako je známe, zúčastnila sa aj všetkých akcií na podporu gymnázia Minerva.

¹⁵³ Malínska, s. 64.

¹⁵⁴ Malínska, s. 65.

¹⁵⁵ Tamtiež.

¹⁵⁶ Langkramerová, s.13.

V roku 1893 bola vyslaná ako zástupkyňa českých žien na Kolumbijsku svetovú výstavu v Chicagu, kde mala zriadiť expozíciu prác českých spisovateliek.¹⁵⁷ Máchová aj s priateľkou Roeslovou vyplávali z Brém 23. mája.¹⁵⁸ V prístave na ňu urobili silný dojem masy krajanov, ktoré čakali na vyplávanie lodí. Bolo jej veľmi ľúto, že malý český národ opúšťa toľko síl a ľudského potenciálu. V Chicagu sa Máchová pri príprave expozície zoznámila s vedúcimi ženskými osobnosťami českej komunity. Následne sa zúčastnila aj Svetového kongresu žien, kde bola spolu s ďalšími piatimi Češkami: Humpal-Zemanovou, spisovateľkou Františkou Gregorovou, lekárničkou Mariou Blahníkovou, Klementinou Novákovou a Eliškou Krásnohorskou (v neprítomnosti) menovaná do Poradnej rady (Advisory Council).¹⁵⁹

3.2 Od nápadu k realite

O vzťahu Humpal-Zemanovej a Karly Máchovej sa vie len veľmi málo. Okrem informácií, ktoré máme zo *Ženských Listov*, sa nám dochovalo iba pár listov Karly Máchovej, ktoré zaslala priateľkám do Čiech z cesty po USA. Z listov sa dozvedáme o zámere založiť časopis a poskytujú nám aj ďalšie drobné detaily, na základe ktorých môžeme rekonštruovať príbeh časopisu.

V prvom liste, písanom 23. júla 1893 spisovateľke Karolíne Světlej z Omahy v Nebraske, označuje Máchová Jozefinu Humpal-Zemanovú ako „výbornú rečníčku“ a „charakter“.¹⁶⁰ Píše, že prednáškou na kongrese žien v Chicagu skvele obhájila meno českých žien, Čechoamerickým novinárom sa ale jej počin nepozdával a snažili sa ju preto ignorovať. Máchová ďalej konštatuje, že česká menšina je v Spojených štátoch bohatu zastúpená, ale zle organizovaná. Všímajúc si chovanie krajanov v novej zemi píše: „Myslím, že emigrace česká utone v moři anglickém, což je přirozený pochod.“¹⁶¹ Na margo českej tlače v Amerike poznamenáva: „Jednu chybu vidím jest že české časopisectví špatně pracuje ku zušlechtění a vypěstění charakteru že se za peníze dá k špatné věci vyzískat a že právě tak jako ve vlasti, hanobí vše co týka se pokroku a

¹⁵⁷ Malínská, s. 65.

¹⁵⁸ List Karly Máchovej Anežke Slukovej, 22.5.1893, Brémy, Památník národního písemnictví, fond Anežky Slukovej.

¹⁵⁹ MÁCHOVÁ, Karla. O kongresu žen na světové výstavě v Chicagu. *Ženské listy*. Praha, 1893, roč. 21, č. 11, s. 201.

¹⁶⁰ List Karly Máchovej Karolíne Světlé, 25.7.1893, Omaha, Památník národního písemnictví, fond Karolíny Světlé.

¹⁶¹ Tamtiež.

vymoženosti v otázke ženskej.¹⁶² Na konci tohto listu Máchová po prvýkrát spomína zámer založiť český ženský časopis, tiež však dodáva, “myslím, že by jej nebylo nutno.”¹⁶³ Túto poznámku nevysvetľuje, no skôr v liste sa zmieňuje o „veľkom peňažnom úpadku“¹⁶⁴ na Západe, ktorý má za následok nedostatok práce. Možno preto predpokladať, že sa bála, či by mal časopis v ťažkých časoch krízy šancu na úspech.

Druhý liste napísaný Anežke Slukovej o tri týždne neskôr zo San Francisca vyznieva o niečo optimistickejšie. Máchová rozpráva o návšteve Salt Lake City, kde spoznávala život a zvyky Mormonov. Poznomenáva, že o sekte a polygamií sa šíri mnoho klamstiev, tak ako o všetkom, čo je iné. Priateľke tiež píše o stretnutí s pozoruhodnou ženou: „Setkala jsem se tam se ženou velice zajímavou a vzdělanou, redaktorkou ženského listu „Woman’s Exponent“, který tam vychází již 21 let, hájící zájmy a právo žen.“¹⁶⁵ Máchová toto stretnutie očividne povzbudilo. Na konci listu totiž priateľke oznamuje: „Máme zde úmysl založit český ženský list ač myslím že by to nebylo dost vhodné při nynějších poměrech. Co vy myslíte?“¹⁶⁶

Redaktorkou, ktorá natoľko ohromila Máchová bola Emmeline Wellsová. *Woman’s Exponent*, ktorý vydávala, bol magazínom určeným pre Mormonky. Obhajoval rovnosť a práva žien, no bol i verným zástancom práva na pluralitného manželstvo. Tento popis môže budiť dojem, že išlo o regionálne, z celoamerického hľadiska nevýznamné médium, opak bol však pravdou. V svojej dobe bol *Woman’s Exponent* v rámci ženského hnutia v Amerike dobre známy a bol jedným z najrozhodnejších hlasov v celonárodnom boji za ženské volebné právo. Časopis je významný ešte z jedného hľadiska - bol totiž prvým stálym ženským časopisom založeným západne od Mississippi.¹⁶⁷ V roku 1872 ho začala vydávať Louisa Richards Green, v roku 1877 redakčné vedenie časopisu prevzala Wellsová a neskôr sa stala i jeho vydavateľkou, manažérkou a jedinou vlastníčkou.¹⁶⁸

¹⁶² List Karly Máchovej Karolíně Světlé, 25.7.1893, Omaha, Památník národního písemnictví, fond Karolíny Světlé.

¹⁶³ Tamtiež.

¹⁶⁴ Tamtiež.

¹⁶⁵ List Karly Máchovej Anežke Slukovej, 25.7.1893, Omaha, Památník národního písemnictví, fond Anežky Slukovej.

¹⁶⁶ Tamtiež.

¹⁶⁷ The Woman’s Exponent. *Mormon Literature Creative Arts*, Young Brigham University, databáza. [online]. 2003 [cit. 2012-04-17]. Dostupné z: http://mormonlit.byu.edu/lit_work.php?w_id=4444.

¹⁶⁸ PETERSON, TARLA PAI. The Woman’s Exponent, 1872-1914 Champion for "The Rights of the Women of Zion, and the Rights of the Women of All Nations. SOLOMON, Martha M. *A Voice of Their Own: The*

Wellsová bola pôvodne rodáčkou z Massachusetts, vyštudovala elitnú dievčenskú školu a pod vplyvom nešťastného životného osudu konvertovala na mormonskú vieru.¹⁶⁹ Skôr než dosiahla šesťnásť rokov, zomrelo jej prvé dieťa a opustil ju manžel. Po smrti druhého manžela sa presťahovala do Utahu, kde sa stala siedmou manželkou starostu Salt Lake City, Daniela H. Wellsa. Hoci jej život ani tam nebol jednoduchý, stala sa celoživotnou obhajkyňou práva žien na pluralitné manželstvo. Bola totiž presvedčená, že umožňovalo ženám omnoho väčšiu slobodu ako tradičné monogamné zriadenie. Ak sa totiž starostlivosť o domácnosť a rodinu rozdelila medzi viacero žien, zostávalo im dosť času na vlastný rozvoj, záľuby, či prácu.

Pre Wellsovú a jej päť dcér bol *Woman's Exponent* primárnym zdrojom obživy.¹⁷⁰ Hoci bol jediným ženským časopisom pre Mormony v Amerike, jeho odberateľskú základňa nikdy nebola veľká (predpokladá sa, že v časoch najväčšieho úspechu mohla dosahovať maximálne niekoľko tisícok), časopis sa preto často potýkal s finančnými ťažkosťami a asi nikdy nebol veľkým zárobkovým podnikom.¹⁷¹ V mormonskej komunite bol však obľúbeným a váženým médiom. Môžeme predpokladať, že práve Wellsová, ktorá dobre poznala vzlety a pády ženskej žurnalistiky a jej časopis svojim outsiderským postavením v mnohom pripomínal *Ženské Listy*, mohla povzbudiť Máchovú a Humpal-Zemanovú v ich odvážnom zámere založiť časopis.

O návšteve Česiiek v Salt Lake City existuje i článok, ktorý uverejnila v svojom časopise.¹⁷² Humpal-Zemanovú popisuje ako pozoruhodne vzdelanú Češku, ktorú spoznala na Svetovom kongrese žien. Dodáva, že na ceste ju sprevádzajú dve krajanky – slečna Anna Roeselová a zástupkyňa pražského, českého ženského časopisu slečna Máchová (chybne vyhláskovaná ako Marchova), ktorá na Svetovom kongrese predniesla príspevok o postavení žien v Čechách. Wellsová poznamenáva, že ženy cestujú po Amerike bez mužského sprievodu. Roeselova a Máchova podnikli k veľkému údivu svojich krajanov

Woman Suffrage Press, 1840-1910 [online]. Questia. Tuscaloosa, AL.: University of Alabama Press, 1991, s. 166. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=9900396>.

¹⁶⁹ The Woman's Exponent. *Public Broadcasting Service (PBS)* [online]. 2001 [cit. 2012-04-17]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/weta/thewest/program/episodes/five/womansexponent.htm>

¹⁷⁰ Peterson, s. 168.

¹⁷¹ Peterson, s. 166-167.

¹⁷² WELLS, Emmeline. Bohemian Women. *The Woman's Exponent* [online]. roč. 22, č. 3, s. 20 [cit. 2012-04-17]. Nineteenth Century Mormon Publications, L. Tom Perry Special Collections, Harold B. Lee Library, Brigham Young University, 2007. Dostupné z: <http://contentdm.lib.byu.edu/cdm/compoundobject/collection/WomansExp/id/17113/rec/421>

samé aj cestu cez oceán. Wellsová sa v článku detailne venuje Humpal-Zemanovej. Vyzdvihuje ju ako veľmi talentovanú ženu a chváli jej účinkovanie na Svetovom kongrese žien, kde ako čestná zahraničná prezidentka predsedala jednému zo zasadaní a tiež predniesla príspevok „Žena ako spoločenský vodca“ („Woman as a Social Leader“). Píše, že Humpal-Zemanová je korešpondentkou dvoch čechoamerických časopisov a v Amerike sa chystá založiť český, ženský časopis kontrolovaný a vlastnený výhradne ženami.

Zrealizovať takýto nápad nebolo pre dve slobodné ženy v tej dobe vôbec jednoduché. Jednak, ako upozorňuje historička Marie Neudorfová, šanca, že by Humpal-Zemanová ako mladá, rozvedená žena mohla získať bankový úver alebo partnera s kapitálom, bola mizivá.¹⁷³ Rovnako nepravdepodobné boli i šance Máchovej. Kde získali finančné zdroje v začiatkoch časopisu nevieme. Vypomôcť im ale mohla pravdepodobne lekárnička Marie Blahníková¹⁷⁴, ktorá bola veľmi pokrokovou zmýšľajúcou a ako majiteľka lekárne tiež mala dostatočný príjem. S Humpal-Zemanovou sa dobre poznala (obe boli členkami zboru J.Č.D. Vlasta č. 19) a spoločne zastupovali Čechoameričanky na Svetovom kongrese žien. Článok nej ako o prvej českej lekárničke v Amerike aj spolu s reklamou jej lekárne sa objavil už v prvom čísle *Ženských Listov*, takže sa môžeme domnievať, že mohol byť akousi protislužbou pri podpore v počiatkoch časopisu. Možné však je, že Humpal-Zemanovej pomohol aj niekto z jej priateľov z amerického ženského hnutia, ktorí ju v zámere založiť časopis podporovali.¹⁷⁵

Druhou zásadnou komplikáciou v začiatkoch časopisu bola zaiste aj veľmi nepriaznivá hospodárska situácia. Spojené štáty sa totiž potýkali s najväčšou hospodárskou krízou od svojho vzniku. Ako naznačila Máchová v liste Světlej, obzvlášť ťažko boli zasiahnuté oblasti na Západe, kde sa usadilo pomerne veľké množstvo Čechov. V ťažkej situácii sa ale ocitli aj imigranti v priemyselných centrách na východe a

¹⁷³ Neudorfová, s. 219-220.

¹⁷⁴ **Marie Blahníková** - prvá česká lekárnička v USA. Narodila sa v dedinke blízko Klatov v roku 1868. Ako 20 ročná prišla do Ameriky za snúbencom, ktorý založil v Chicagu prvú českú lekárňu. Pár nemal deti, Blahníková tak po svadbe pomáhala manželovi v lekárni. Aby po jeho smrti mohla prevziať a prevádzkovať lekárňu, musela získať lekárske osvedčenie. Ako 41 ročná sa zapísala na chicagské College of Pharmacy, študovala v angličtine – večne so slovníkom, po roku však štúdium úspešne dokončila. Po smrti manžela lekárňu úspešne viedla ďalších 30 rokov. Bola aktívnou vlastenkou a štedrou prispievateľkou v zbierkach na vlastenecké účely. Spolu s Humpal-Zemanovou a Pittovou bola členkou zboru Vlasta č. 19. Bola aj zakladajúcou členkou Americkej ženskej lekárskej asociácie a na Kolumbijskej výstave v roku 1893 predniesla v angličtine prednášku o histórii farmácie.

¹⁷⁵ Mým přátelům. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 7, s. 218-219.

stredozápade, kde nezamestnanosť presahovala úroveň až 20 percent.¹⁷⁶ Otázne preto zostávalo, či nájdú peniaze na predplatné, obzvlášť ak sa jednalo o magazín pre ženy.

O tom, čo napokon presvedčilo Humpal-Zemanovú a Machovú, aby sa predsa len začali vydávať časopis, nevieme. Isté však je, že prvé číslo *Ženských Listov* vyšlo 15. júna 1894, teda asi rok po ich spoločnej ceste na Západ. Viac ako finančný zisk obe pravdepodobne povzbudzovalo presvedčenie, že takýto časopis je nevyhnutný pre pokrok a národné povznesenie českých krajaniek. To napovedá i program časopisu uverejnený v prvom čísle *Ženských Listov*, v ktorom zakladateľky takto odôvodnili ich vydávanie: „...*chceme zastávať a hájiť vše co duševně světem hýbe, chceme čtenářstvo své seznamovati s působením žen národa našeho v staré vlasti i národů jiných. Žádný spravedlivý požadavek, žádná opravdová snaha, žádný pokročilý názor a nijaká snaha žen necht' v práci duševní, neb hmotné, nemá zůstati nepovšimnuta. List náš má být tlumočnickem všech snah ženských v živote společenském i rodinném, má směřovati k umrazení a ušlechťení. Chceme k platnosti přivést myšlenku rovného práva lidského všimati sobě budeme všech otázek společenských, práce ženy inteligentní a ženy dělné.*“¹⁷⁷

Toto programové smerovanie časopisu jasne ukazovalo, že nepôjde o žiadny umiernený plátok, ale o smelý časopis, ktorí sa bude venovať pôsobeniu žien na všetkých frontoch a bude bojovať za ich rovné práva.

V Amerike v tej dobe už s viac ako stotisícovou českou prisťahovaleckou komunitou nevychádzal žiadny česky písaný časopis vydávaný špeciálne pre krajaneky. Humpal-Zemanová a Máchová preto prirodzene dúfali, že *Ženské Listy* vyplnia medzeru na trhu. Ako bolo ukázané v predchádzajúcej kapitole, české ženy mali potrebu združovať sa a ostať navzájom v kontakte, založili preto Jednotu Českých Dam či iné spolkové organizácie. Ako tlačový orgán J.Č.D oficiálne pôsobil týždenník *Dennice Novověku* vydávaný Václavom Šnajdrom, známym slobodomyselným novinárom, v Clevelande v Ohiu.¹⁷⁸ Časopis uverejňoval adresár J.Č.D, oznamy jednotlivých zborov a občasne i články zamerané na ženské publikum ako poviedky, rady do domácnosti či krátke správičky o ženách. Čitateľkám venoval ale iba limitovaný priestor a ako taký nefungoval ako ženský časopis. Vzhľadom na tieto fakty i všeobecný rozmach ženských časopisov

¹⁷⁶ Fink, s.189.

¹⁷⁷ Náš program. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 1, s. 8.

¹⁷⁸ Zársová, s. 104.

pozorovaný v americkej spoločnosti potenciál pre český písaný ženský časopis nepochybne existoval.

Otázne ale zostávalo, či zameranie časopisu, ktoré si Humpal-Zemanová a Máchová zvolili, bude fungovať. Obe boli totiž na svoju dobu veľmi pokrokové ženy, obhajkyne ženských práv a výrazné spoločenské aktivistky. V novinárskej práci však ani jedna z nich nebola úplným nováčikom. Karla Máchová si písaním pre časopisy privyrábala. Spolupracovala i so *Ženskými listami* v Prahe a z Chicaga časopisu poslala aj článok o Svetovom kongrese žien. V českých *Ženských listoch* koncom 80. rokov publikovala niekoľko príspevkov aj Jozefína Humpal-Zemanová.¹⁷⁹ Pred tým, než začala vydávať svoj vlastný časopis písala hlavne do krajanských novín *Nová Doba* a *Slávie* (pod pseudonymom J.A. Kalinová).¹⁸⁰ Skúsenosti mala aj s vedením časopisu, nakoľko počas štúdií na Western Reserve University v Clevelande stála pri založení školského časopisu *College Folio* a bola zvolená i jeho prvou šéfredaktorkou.¹⁸¹

3.3 Prvé číslo

V prvom čísle *Ženských Listov* sa redaktorky snažili zaujať budúce čitateľky obsahovou pestrosťou. Ponúkali „z každého rožku trošku“, tak aby uspokojili chute takmer každej ženy, vo výbere článkov bol ale zrejmy aj vzdelávací zámer časopisu. Na titulnej strane sa objavil portrét spisovateľky Sofie Podlipskej a článok o činnosti žien v českej literatúre, ktorý pokračoval vo vnútri čísla. Nasledovala história ženských „zедnářských“ (slobodomurárskych) lóží v Prahe, úvaha Karly Máchovej *O přepychu* a začiatok na pokračovanie uverejňovaného románu Karolíny Světlej *Škapulír – Vzpomínka z válek s Napoleonem I.* V druhej časti časopisu sa popri vážnych článkoch objavili aj praktické rady pre gazdinky. Rubrika *Kuchyňa* sa zaoberala klasickým problémom „čo variť“ a ponúkala jedálniček na jeden týždeň prevzatý z „pražského časopisu“. V *Praktických radách* sa ženy mohli dočítať ako napríklad uchovať pomaranče či citróny. Rubrika *Mody* informovala o najnovších trendoch v odievaní. Na dvojstránke boli spolu s podrobným popisom vyobrazené tri skice módnych kreácií pre dámy, ktoré boli prevzaté z New Yorkského módneho mesačníku *Jenness Miller Monthly*. Deťom bola venovaná rubrika *Pro*

¹⁷⁹ Neudorflová, s. 219.

¹⁸⁰ Zárasová, s. 95.

¹⁸¹ Posmrtní vzpomínka na paní Humpal-Zemanovou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 12, č. 42, s. 576.

maličké. Obsahovala krátku básničku, no našiel sa tu i vážne ladený článok o nových priestoroch pre Industriální domov pro chromé dívky, ktorý obrazovo sprevádzala dojemná fotografia zobrazujúca deti pousádzané v triede okolo veľkého stola s barličkami poopieranými o steny.

Ostatné články sa sústreďovali na život Češiek v Amerike alebo na postavenie žien v spoločnosti. Barbora Pittová písala o začiatkoch prvého ženského spolku v Chicagu, Vlaste, založenej v roku 1878. Pozoruhodná bola aj rubrika *České obchodnice v Americe*. Tá predstavovala už spomenutú prvú českú lekárničku v Amerike, pani Marii Blahníkovú. Uverejnené boli aj krátke správičky o ženách. *Drobné národněhospodářske zprávy* priniesli štyri príspevky: o zamestnaní tehotných žien v Anglicku, stávke baníkov v Ostrave, ženskej práci v belgických doloch či o počte robotníčok v Anglicku. V *Novinkách o ženách* sa zase čitateľky mohli napríklad dozvedieť, že v Pražskom Salóne v Rudolfíne budú vystavované aj diela českých maliarok, že známa americká spisovateľka Amelia Barr zarobí písaním desať až pätnásťtisíc dolárov ročne alebo že organizácia, ktorá združuje ženské organizácie a spolky v Amerike sa nazýva National Council of Women. Pobaviť i poučiť mali *Aforizmy*. Hneď v tomto prvom čísle sa objavila i jedna stránka s reklamou. Inzerovala tu spoločnosť zabezpečujúca lodnú prepravu do Ameriky, obchod s nábytkom, hodinárstvo a klenotníctvo, obuvník, architekt a tiež Národná sieň v Chicagu, ktorá ponúkala priestory na oslavy a stretnutia.

Podľa informácií v tiráži mal časopis vychádzať dvakrát mesačne. Redakcia však oznamovala, že ďalšie číslo vyjde výnimočne až o mesiac, tak aby sa medzitým *Ženské Listy* stihli rozšíriť medzi krajkami a dostatočné množstvo z nich poslalo predplatné. To bolo stanovené na 1,5 dolára na rok a 10 centov za číslo, čo bola štandardná cena za časopis v tej dobe.¹⁸² Výtlačky boli posielané poštou ako zásielka druhej triedy. To bola bežná prax, nakoľko zákon z roku 1885 umožňoval tlačovinám s predplatiteľskou základňou výhodné poštovné iba jeden cent za libru.¹⁸³ Redakcia prosila čitateľky, aby zaslali predplatné a návrhy o tom, aký obsah si predstavujú. Vyzývali ich tiež, aby posielali správy o svojej činnosti, potrebách a pomeroch, ktoré s radosťou uverejnia. Prvé vydanie malo výnimočne 16 strán, bežný formát mal mať o štyri menej. V boji o čitateľky *Ženské*

¹⁸² Mott, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885-1905, s. 6.

¹⁸³ Mott, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885-1905, s. 20.

Listy redaktorky hneď v tomto prvom čísle využili aj osvedčenú taktiku používanú americkými ženskými časopismi – v tiráži uverejnili zoznam literárnych prispievateľov.¹⁸⁴ Ten obsahoval známe mená z Čiech i Ameriky. Medzi menovanými boli spisovateľky Sofia Podlipská, Tereza Nováková, Božena Viková-Kunětická, Věra Čalounová, neter Karolíny Světlej Anežka Sluková, Anna Rěháková, dvaja muži - Boh. Sokolový a profesor V. Vavřínek, i prvá česká spisovateľka v Amerike, Františka Gregorová. V prvom čísle sa objavila aj rubrika „Naše prispievateľky“, ktorá stručne predstavovala Sofiu Podlipskú a krajanu a funkcionárku J.Č.D., Barboru Pittovú.

Časopis redigovali Karla Machová a Jozefína Humpal-Zemanová, pričom všetky redakčné a administratívne zásielky mali byť zasielané Humpal-Zemanovej. Po návrate do Čiech, pravdepodobne v roku 1894, Karla Máchová prispievala ako redaktorka z vlasti.¹⁸⁵ I keď je zrejmé, že editorskú a redakčnú prácu vykonávala Humpal-Zemanová v Chicagu, až do 13. čísla piateho ročníku bolo v tiráži uvádzané, že časopis rediguje spolu s Máchovou. Aká bola vlastnícka štruktúra v samých začiatkoch časopisu nevieme, podľa dochovaných informácií ale po roku vydávania stala výhradnou majiteľkou Humpal-Zemanová.¹⁸⁶

3.4 **Búrlivá reakcia**

Po vydaní prvého čísla redaktorky s napätím očakávali, ako *Ženské Listy* prijmu čitateľky. Okrem samotného obsahu však úspech časopisu samozrejme závisel aj na jeho rozšírení a propagácií medzi krajkami. Distribuovať časopis v rámci Chicaga nebolo vďaka osobným kontaktom, ženským spolkom a bohatému krajskému životu zrejme až tak zložitú. Časopis v začiatkoch pomáhali predávať aj priateľky Humpal-Zemanovej, lekárnička Marie Blahníková a Barbora Pittová¹⁸⁷. Blahníková ho predávala vo svojej

¹⁸⁴ Zuckerman, s. 83.

¹⁸⁵ Dva nové časopisy pro ženy. *Ženské listy*. Praha, roč. 22, č. 10, s. 193.

Podľa dostupných informácií nie je úplne jasné, kedy sa Máchová navrátila do vlasti. Na základe článku uverejnenom v *Ženských listoch* v Prahe sa možno domnievať, že na jeseň roku 1894 bola už naspäť vo vlasti. *Ženské Listy* v Chicagu v č. 3 tiež uverejnili pozdrav Karolíny Světlej, ktorý zaslala redaktorka z vlasti, ktorou vieme, bola Máchová. Tereza Langkramerová ale v diplomovej práci *Karla Máchová: podněty feminizmu k rozvoji moderních sociálních věd* uvádza, že Máchová sa vrátila späť do Čiech asi až v roku 1897.

¹⁸⁶ *Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové*, s. 9.

¹⁸⁷ **Barbora Pittová** (1853 – 1898) sa narodila v Radnicích pri Plzni. Ako 18 ročná prišla do Spojených štátov a vydala sa za Roberta Pitta. Aj s manželom sa angažovala v spolkovom živote. Spolu s Humpal-Zemanovou a Blahníkovou bola členkou zboru *Vlasta* č. 19. Bola tiež predsedkyňou výboru J.Č.D, členkou

lekárni a Pittová u seba v byte, kde ju ako funkcionárku J.Č.D pravdepodobne často navštevovali krajanke.¹⁸⁸

Hlavnou výzvou tak zostávali české osady a komunity roztrúsené po Amerike. Tu sa Humpal-Zemanová a Máchová museli spoliehať pravdepodobne na okruh svojich známych a tiež dúfať, že správa o prvom rýdzo ženskom českom časopise, navyiac vydávanom ženami, sa roznesie aj do vzdialenejších českých osád. Pomocníkmi v tejto úlohe boli spočiatku aj ostatné krajské časopisy. Tie o vzniku *Ženských Listov* informovali, kritika a posmešky, ktoré ale zakrátko začali časopisu uštedrovať, mu boli skôr na škodu ako pomocou. Okrem týchto komunikačných kanálov si *Ženské Listy* začali budovať aj sieť vlastných jednatel'ov, u ktorých sa dal časopis objednať a zaplatiť predplatné. V prvom čísle boli uvedené tri kontakty – pán Kunt v Chicagu, slečna Krejsová v Cedar Rapids v Iowe a pani Doeringová v Clevelande v Ohio. Do novembra toho roku sa zoznam stihol rozšíriť na jednatel'ov v 11 významných mestách a osadách s českou komunitou. Z neznámych dôvodov potom prestal vychádzať, nakrátko sa ešte objavil v lete nasledujúceho roku, následne sa ale nadobro stratil.

Aké boli reakcie na samotný časopis? Redakcia už v druhom čísle nadšene oznamovala: „*Ženské Listy nemohou si naříkat na nepřízeň; ze všech stran hrnou se na nás povzbuzující dopisy plny nadšených slov a co více – i dollárků. V některých osadách obětavé vlastenky dobrovolně se uvázaly v jednatelství a pracují úplně zdarma, jiné zase v spolecích agitují a všechny činí se jako včelky...*“¹⁸⁹ Čitateľky opätovne vyzývala, aby písali aký obsah časopisu si predstavujú, čoho chcú viac a čoho menej. Tiež ale poznamenávala, že časy sú skutočne nepriaznivé a i zavedené noviny a časopisy majú čo robiť, aby prežili. Vydanie tretieho čísla bolo preto odložené opäť o mesiac tak, aby získali viac času dostať predplatné od nových čitateľiek a mohli prečkať „*najhoršie časy*“¹⁹⁰. Tým zrejme narážali na vrcholiacu letnú sezónu, ktorá v meste značila obdobie dovoleníek a na vidieku zber úrody.

odborovej organizácie Rytíři a dámy cti a členkou Matice pre školy v Čechách. Patrila aj medzi čestné členky organizácií z Čechách – bola členkou Ženského výrobného spolku v Prahe a zakladajúcou členkou Minervy.

¹⁸⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 12-13, s. 15.

¹⁸⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 2, s. 8.

¹⁹⁰ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 2, s. 8.

Ďalšie správy o prijatí *Ženských Listov* sa objavili v tret'om čísle, ktoré vyšlo 15. augusta.¹⁹¹ Jozefína Humpal-Zemanová prirovnávala časopis k „*dívence, která se che vmísit do žurnalistické arény*“. Poznamenávala, že si ju s údivom prezerá celý „*hlúčík*“ zvedavcov, no tiež že mnohé z krajauských časopisov ešte ani nestihli zaregistrovať jej príchod. Podrobnejšie sa rozpisala aj o problémoch, ktoré *Ženské Listy* ako nový, ženský časopis čakali. Vysvetľovala, že ostatné krajauské časopisy si brať za vzor nemôžu, pretože ich smer je „*ryze novinářský*“, čím myslela zrejme spravodajský, zatiaľ čo *Ženské Listy* majú byť viac „*vychovateľské*“. Vzor nemohli hľadať ani v českých ženských časopisoch. Tie, ako upozorňovala, písali „*pro jiný druh čtenářstva a za jiných poměrů*“. Nezostávalo teda nič iné, len aby si *Ženské Listy* hľadali svoju vlastnú cestu.

Redaktorka reagovala aj na veľký počet názorov zaslaných do redakcie. Jedným sa zdal časopis príliš vážny, iným zase málo a radili vynechať módu. Niektoré ženy schvaľovali, že bude vychádzať ako dvojtýždenník, iné chceli mesačník. Redakcia zostala pri pôvodnom pláne – vydávať 12-stranový dvojtýždenník. Prania čitateľiek zohľadnili v obsahu. Prvé vydanie v mesiaci malo obsahovať módu a hospodárske články, druhé malo byť viac vzdelávacie, čím počúvli radu krajauských periodík *Svitu* a *Šotka*, ktoré odporúčali venovať „*slušnú časť*“ časopisu výchove detí. Na záver Humpal-Zemanová pripomínala, že časopis bude rásť podľa toho, ako ho budú krajanke podporovať. Na tomto mieste si neodpustila ani výčitku k vzdelaným vlastenkám: „*Až doposud si nemůžeme nařikat, ale proto přece nevidíme ten zájem, jenž jediný ženský časopis v Americe zasluhuje. Ony dámy, které toho druhdy nejvíce namluvily a nejvíce si přisvojují název 'vzdělaných, 'intelligentních' a 'vlasteneckých' dam, posud nenechaly o sobě ani slyšet. Těšíme se, že se to snad proto dosud nestalo, jelikož o Ženských Listech dosud neslyšely! Doufáme, že české ženy ocení oběť kterou přinášíme, odvažující se v tak krutých obchodních časech vydávati list, který jest všestranně uznávan za přímo nádherný, v našich poměrech.*“¹⁹² O dôvodoch, prečo tieto dámy neprijali s nadšením *Ženské Listy*, môžeme iba polemizovať. Za vlažné prijatie zrejme z častí mohol negatívny postoj, ktorí čechoamerickí novinári zaujímali k emancipovanej Humpal-Zemanovej.

¹⁹¹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 3, s. 6.

¹⁹² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 3, s. 6.

Tretie číslo časopisu prinieslo aj dve výhradne pozitívne reakcie. Redaktorka Karla Máchová, ktorá sa medzičasom vrátila do vlasti, písala, že Karolíne Světlej sa nový časopis veľmi páči a gratuluje k jeho vydávaniu.¹⁹³ Plný nadšenia bol aj list Jána Boreckého¹⁹⁴, známeho čechoamerického vlastenca, ktorý bol jedným zo zakladateľov *Národních novin*, prvých českých písaných novin v Amerike.¹⁹⁵ Borecký podobne ako jeho dlhoročný priateľ¹⁹⁶, český feministka Vojta Náprsek, bol priaznivcom pokroku a práv žien. V liste sa rozplýval nad faktom, že i české ženy už majú svoj vlastný časopis. Konštatoval, že *„ženská otázka našimi časopisy jest postrčená do pozadí, proto vám, české ženy a dívky, ve vašich společenských i soukromých poměrech jsou nutnou potřebou „Ženské Listy“*.¹⁹⁷ Vyzýval ich, aby sa chopili tejto príležitosti a tiež ich varoval pred prílišnou dôverou mužom: *„Nevěřte příliš mužům, že se o vaše zájmy upřímně zajímají, důvěřujte toliko samy sobě. „Svůj k svému“, žena žene vždy lépe rozumí a, ženský bystrozrak, vřelý cit a upřímná láska k svému pohlaví lépe prohlédne a pozná vaše potřeby a čeho se ženám a dívkám českým v Americe nedostává; časopis vydávaný muži není časopisem „ženským“, Vaším. Proto, milé sestry, zvláště vy, jež přináležíte k Jednotě Českých Dam, ujměte se “Ženských Listů” jako svého vlastního majetku a zabezpečte svému časopisu trvalou a skvělou budoucnost.*¹⁹⁸

Borecký zostal priaznivcom časopisu aj počas nasledujúcich rokov. Ako jeden z mála mužov prispieval článkami na vlastenecké témy, o začiatkoch krajanov v Amerike a o výchove.

Novému ženskému krajaňskému časopisu aplaudovali aj *Ženské listy* v Prahe, ktoré napísali: *„V Chicagu počal před dvěma měsíci vycházeti čtrnáctidenník „ Ženské Listy,“ v němž se má soustřeďovati podnět a popud k činnosti českých žen amerických i přehled její, vzájemnost jak mezi nimi samými, tak i mezi ženským světem čechoamerickým a domácím českým.*“¹⁹⁹ Chválili jeho obsah a úpravu a konštatovali, že vďaka časopisu *“brzy*

¹⁹³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 3, s. 7.

¹⁹⁴ **Ján Borecký** – čechoamerický novinár. V 60. rokoch pôsobil v redakcii *Národních novin*, druhých českých vydávaných novin v Spojených štátoch. V prvom ročníku dokonca noviny aj krátko redigoval. Pôvodnou profesiou bol krajičiar. Počas občianskej vojny bol medzi prvými Čechmi, čo vstúpili do armády Únie.

¹⁹⁵ Polišíenský, s. 35, Jáklová, s. 79.

¹⁹⁶ Secká, s. 79.

¹⁹⁷ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 3, s. 4.

¹⁹⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 3, s. 4.

¹⁹⁹ Dva nové časopisy pro ženy. *Ženské listy*. s. 193.

bude nám lze poznati, čemu se naše zaoceánske rodačky od pokročilých Američanek přiučily a z čeho i my snad budeme moci poučení těžiti.”²⁰⁰ Jediná vec, ktorá sa im nepozdávala, bolo meno časopisu. Americké *Ženské Listy* vyzývali, aby jasne označili v názve, že sa jedná o nový, nezávislý časopis. Humpal-Zemanová na tieto prosby nereagovala. Z dnešnej perspektívy ide jednoznačne o zneužitie autorských práv a značky, ktoré by celkom zaiste malo súdnu dohru. Pre krajanky v Amerike však názov časopisu predstavoval viac než to, bol akýmsi symbolickým pojivkom s vlastou, výrazom sesterstva a kontinuity.

Ako reagovali na vznik nového magazínu ostatné krajanské časopisy? Vydávanie *Ženských Listov* spočiatku privítali. Keď sa však časopis v priebehu prvých pár čísel vyprofiloval ako pomerne odvážny a chvíľami až radikálny obhajca ženských práv, ktorí agitoval za pripustenie žien do univerzitného štúdia v Čechách, za právo angažovať sa v politike, či za rovné šance v profesiách, dni *Ženských Listov* boli zrátané. Časopis sa dostal pod skutočný drobnohľad čechoamerických médií a redakcii bola vyčítaná každá i drobnejšia chybička. *Pokrok Západu* napríklad upozorňoval na typografické chyby, ktoré sa vyskytli v jednom z prvých čísel, išlo pritom o banálnu chybu zavinenú tlačiarňami. *Šotek* pre zmenu kritizoval češtinu používanú v časopise. Obrovská vlna urážok prevažne osobného charakteru sa spustila aj na redaktorku Jozefínu Humpal-Zemanovú. Situácia bola natoľko vyostrená, že v siedmom čísle časopisu z októbra 1894 sa objavil tento oznam: „Redakce „Ženských Lisů“ si nevšíma anonymních dopisů. Podobné dopisy jdou rovně do koše.“ O časopise sa šírili aj rôzne nepravdivé fámy. Napríklad na jar roku 1895 *Denní Hlasatel* napísal, že *Ženské Listy* sa chystá kúpiť časopis *Svit*.²⁰¹ V lete nasledujúceho roku, keď z dôvodu dovolenky Humpal-Zemanovej nevyšlo júlové číslo, sa pre zmenu objavili správy, že časopis zanikol.²⁰²

Za všetky médiá detailnejšie spomeňme aspoň jeden z nich, humoristicko-satirický obrázkový týždenník *Šotek* vychádzajúci v Chicagu, ktorý sa postupne stal najzarytejším odporcom *Ženských Listov*. Časopis ako redaktor a vydavateľ viedol Bartoš Bittner²⁰³ a bol

²⁰⁰ Tamtiež.

²⁰¹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 20, s. 6.

²⁰² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 3, s. 57.

²⁰³ Jaklová, s. 176.

Bartoš Bittner - čechoamerický novinár. Krátko spolupracoval s Václavom Šnajdrom

tlačený v tých istých tlačiarňach ako *Ženské Listy*. Pozostával z humorných komentárov k aktuálnym témam, karikatúr a takmer polovicu jeho obsahu tvorila inzercia. Ženy boli častým terčom „*Šotkových*“ vtipov. Časopis im venoval hneď dve stále rubriky – jednu, v ktorej uverejňoval fiktívnu listovú konverzáciu medzi dievčinou v Čechách a Amerike a druhú nazvanú *Z nežné ručičky*, ktorá ponúkala komentáre na aktuálne dianie od vymyslenej postavy - pani Rézi Capouch.

Šotek vydávanie *Ženských Listov* prijal spočiatku pomerne priaznivo. Oceňoval, že krajanky budú mať svoj vlastný časopis. Ihneď po vydaní prvého čísla ale posmešne konštatoval, že časopis mieni riešiť ženskú otázku: „*Budou-li letos na podzim také drhnout politiku, to nevím, ale že budou se zabývat napořád jenom věcmi velkými a vznešenými, rozumí se samo,*“ a ironicky sa spytoval: „*Či je snad na světě něco důležitějšího a svatějšího než věčná otázka ženská? A tu budou „Zenske Listy“ (sic) ovšem luštit, trhající nemilosrdně všechny zjevné i tajné nepřátele posvátného hnutí emancipačního.*“²⁰⁴ Časopis sa pozastavoval i nad tým, že *Ženské Listy* cítia potrebu zaoberať sa varením. Uštipačne poznamenával, že ženy nebaví variť. Každá spálená pečenka či presolená polievka je v skutočnosti „*trpký protest proti kuchyňské otročine*“, tak prečo trápiť ženy varením? *Šotka* okrem iného zaujímala aj náboženská línia, respektíve prúd, do ktorého sa mieni časopis zaradiť. Na základe uverejneného jedálnička, ktorý neuvádzal žiadne mäso v piatok, usudzoval, že bude asi katolícky. *Šotek*, tak ako veľká väčšina čechoamerických periodík patril do voľnomyšlienkarského prúdu, a tak zjavným cieľom tejto malej poznámky bolo odradiť potenciálne čitateľky.

Druhé číslo *Ženských Listov Šotek* prekvapivo vysoko ocenil.²⁰⁵ Písal, že obsahová rôznorodosť i spracovanie článkov vyniká nad číslom prvým. Zmienil, kto sú redaktorky časopisu a radil, aby rozšírili rubriku *Pro maličké*, nakoľko pred rokmi zanikol jediný český písaný časopis pre mládež a do *Ženských Listov* by sa obsahovo takéto príspevky hodili. Časopisu želel zo srdca úspech a nech sa stane čítaním každej uvedomelej čechoameričanky.

v *Dennici Novověku*. V septembri 1893 obnovil v Chicagu humoristický týždenník *Šotek* (vychádzal v Amerike už ako tretí v poradí s týmto názvom). Prestal vychádzať v auguste 1896 kvôli problémom s tlačiarňou a veriteľmi. Bittner ho znovu obnovil v lete roku 1898 a vychádzal až do roku 1905.

²⁰⁴ *Z nežné ručičky*. *Šotek*. *Chicago*, roč. 1, č. 41, s. 496.

²⁰⁵ *Od srdce k srdci*. *Šotek*. *Chicago*, roč. 1, č. 45, s. 546.

Už po treťom čísle sa tento priateľský tón ale radikálne zmenil. Bartoš Bittner sa vysmieval z prednášky Humpal-Zemanovej, v ktorej vyslovila názor, že ženy dokážu porozumieť politike, vyzývala ich k väčšej snahe o sebazvedľovanie a varovala pred čítaním krvavých románov. Bittner alias Rézi Capouch jej smeroval túto radu: „*Proto, milý můj Šotek, budeš-li někdy mluvit s tou naší přemoudřelou redaktorkou, sděl jí mezi čtyřma očima a jak se říká, pod pokličkou, aby nás takovými reformačními ideami neobtěžovala. Je to venkoncem „marné lásky snažení“*“²⁰⁶ Na záver článku ešte radil, aby radšej písala o tom, kde dostať najlacnejší cukor alebo najvoňavejšiu kávu, pretože to sú veci, čo skutočne ženským svetom hýbu. Bittner si neodpustil ani urážky osobného charakteru. V citovanom článku narážal na fakt, že Humpal-Zemanová je rozvedená, v inom čísle si zase rypol do jej nie práve najštitihlejšej postavy.²⁰⁷ Útoky na redaktorku *Ženských Listov* boli v časopise tak časté, že Humpal-Zemanová v jednom zo svojich neskorších článkov poznamenala: „*A Šotek, ten chudák, kdyby nebylo mne, neměl by ani o čem psát.*“²⁰⁸

Okrem narážok na jej postavu a rozvod čechoamerickí novinári napádali Humpal-Zemanovú aj kvôli jej náboženskému vyznaniu. Šírili fámy, že je sektárkou a platenou misionárkou, čo situáciu časopisu ďalej komplikovalo. Redaktorka pôvodne pochádzala z voľnomyšlienárskej rodiny. Keď sa po rozvode ocitla v ťažkej životnej situácii a bez peňazí, krajanovia jej pomocnú ruku nepodali, záchranu našla až v istej americkej kresťanskej komunite. Tam sa uchýlila k viere, začala usilovne študovať náboženstvo²⁰⁹, stala sa praktikujúcou presbyteriánkou a dokonca založila aj českú vetvu Ženskej kresťanskej protialkoholickéj únie.²¹⁰ Česi, známi v Amerike ako voľnomyšlienkári a vychytení pivovarníci, boli odporcami „suchého hnutia“ a aj spolu s Nemcami podporovali slobodu pitia alkoholu.²¹¹ Aktivity Humpal-Zemanovej i jej náboženské presvedčenie sa tak stali vďačnými témami pre posmešky a kritiku, hlavne pre slobodomyselných novinárov. Pre predstavu skvele poslúžil vybraný úryvok zo *Šotka*: „...*pí Humpal-Zemanová, o kterou zase české dámy všude se opírají, má vedle toho vůdcovství, také ještě mnoho jiných věcí na*

²⁰⁶ Z něžné ručičky. Šotek. *Chicago*, roč. 1, č. 50, s. 618.

²⁰⁷ Z něžné ručičky Šotek. *Chicago*, roč. 2, č. 7 s. 80.

²⁰⁸ O tom organství. *Ženské Listy*. *Chicago*, roč. 2, č. 5, s. 154.

²⁰⁹ Denníky Jozefíny Humpal-Zemanovej.

²¹⁰ Hast, Bookwomen building Chicago: an international sisterhood.

²¹¹ Korytová-Magstadt, *.Kde domov můj?*, s. 17.

starosti. Musí navštěvovat protestantské velebničky, meetingy křesťanským temperenclářek²¹² a jiné sjezdy bab, které lítají na bicyklech nebo na koštětech.“²¹³

O prekážke, ktorú predstavovala viera pre voľnomyšlienkársky prúd dominujúci krajanskej komunite, vedela svoje aj spisovateľka a spolupracovníčka *Ženských Listov* Františka Gregrová, tiež veriaca.²¹⁴ V liste Eliške Krásnohorskej napísala: „Svobodomyslnost u nich znamená říkat kněžům „flandaci“ a posmívati se všem lidem kteří mají nějaké náboženství. Pro takovou „svobodomyslnost“ jsem příliš vzdělaná a tak se musím vzdáti všech nároků na jejich přízeň.“²¹⁵ Gregorová takto vysvetľovala svoj literárny neúspech. Obe jej knihy boli totiž v Amerike zle prijaté a slabo sa predávali.

Na jeseň roku 1895 sa *Ženské Listy* dostali do sporu aj s *Dennicou Novověku* vydávanou Václavom Šnajdrom.²¹⁶ Jablkom sváru medzi časopismi sa stal fakt, že *Dennice* sa obávala, že stratí status ako oficiálny tlačový orgán J.Č.D.a nahradia ju ženami viac odoberané *Ženské Listy*.²¹⁷ Šnajder nešetril kritikou na konkurenčný časopis a ako známy odporca náboženstiev si neodpustil ani osobné útoky na adresu Humapal-Zemanovej. Tá na margo Šnajdrových, ale i Bittenrových útokov vtedy napísala: „Vyčítají mi ustavičně všechny ty mé nectnosti, které sestávají z toho, že se hlásím k víře svých otců, k víře Husa a Komenského, jimiž oni se tolik honosí, že se neopíjím, že nejsem dlužna v tiskárnách, že sazeči nenosí mne z hospody k redakčnímu stolku, že nehledím, mnoho-li mi „vlastenectví“ mé vynese a že kdo ví, kolik ještě podobných ctností mi chybí jimiž právě někteří z oněch

²¹² Temperenclářka – z anglického slova „temperance“, počesťené označenie členky Ženskej kresťanskej protialkoholickéj únie známej aj ako „suché hnutie“, organizácie bojujúcej v USA za zákaz predaja alkoholu.

²¹³ *Šotek*. Chicago, roč. 2, č. 47.

²¹⁴ **Františka Gregorová** - prvá čechoamerická spisovateľka

Narodila sa v roku 1850 v Južných Čechách neďaleko Tábora. Do Ameriky prišla s rodinou ako štvorročná. Usadili sa vo Wisconsine, kam smerovalo v tej dobe veľa Čechov. Navštevovala americkú školu. Ako nadanej študentke jej bolo ponúknuté miesto učiteľky. Aby získala potrebné vzdelanie, zapísala sa na učiteľskú akadémiu v Oshkosh v roku 1871. Na školu sa v nasledujúcich rokoch opätovne vracala, až napokon v roku 1883 dokončila štvorročné štúdium. Tento počin vzbudil v čechoamerickej komunite veľké uznanie. Následne sa zapísala na prestížnu Cornellovu univerzitu. V roku 1887 získala bakalársky titul z literatúry. Potom krátko pôsobila ako riaditeľka školy v Port Huron v Michigane, ale túžba po literatúre bola silnejšia. Odišla do Čiech, kde študovala rukopis dejín Palackého so zámerom vydať anglicky písané dejiny Čiech. V Prahe ochorela na astmu. Musela sa vrátiť do Ameriky. Kvôli vysokohorskej klíme bola nútená presťahovať sa do Colorada, kde žila veľmi osamoteným životom v malej chalúpke.

²¹⁵ List Františky Gregorovej Eliške Krásnohorskej, Woodland Park, Colorado, Február 2. 1898, Památník národného písennictví, fond Elišky Krásnohorské.

²¹⁶ **Václav Šnajdr** – významný slobodomyselný novinár, vlastenec a odporca všetkých náboženstiev. Bol vydavateľom a redaktorom *Dennice Novověku* (založenej v roku 1877), v ktorej zotrval až do roku 1910.

²¹⁷ O tom organství, *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 5, s. 154.

*pánů oplývají.*²¹⁸ V článku tiež dodávala, že *Ženské Listy* začali bez „organstva“, prežili ťažké časy a dokážu existovať bez organstva aj naďalej.

Šnajder ale v úrážkach pokračoval a vyvrcholili zrejme v tomto texte: „*Pani Humpal-Zemanová měla by se stydět a ženy, které jsou při ní, měly by se stydět za učitelku, která libuje si v nočních toulkách po rozkříčených čtvrtích, balamutíc, že chce o nich kázat a psát za účelem poučení.*“ (Autor tu naráža na jej prácu v sociálnom projekte v Hull-House). „*České ženy takové její zkušenosti nepotřebují. To jsou ženy pracovité, počestné, to jsou milující matky, jichž největší touhou jest krb domácí, tedy něco, co pí. Humpal-Zemanová nikdy nedovedla ocenit, protože si toho nevážíla, když byla vdaná.*“²¹⁹

Tieto urážky presiahli už únosnú hranicu. V januárovom čísle v roku 1896 uverejnila na žiadosť priateľov a čitateľiek článok nazvaný „Mým Přátelům.“²²⁰ V rámci neho sa objavil jej detailný životopis, stručnejší životopis Máchovej i fotografie oboch žien. (viz. Obrazová príloha č. 2 a 3) Redaktorka v článku podrobne popísala okolnosti svojho nešťastného manželstva i rozvodu. Vyvracala tiež, že by bola niekedy pracovala ako platená misionárka. Vysvetľovala, že na štúdium na Western Reserve University si v prvom roku zarobila vlastnou prácou a neskôr získala štipendium.

I napriek týmto pokusom o očistenie svojho mena sa ale *Ženské Listy* pod jej vedením tlačovým orgánom J.Č.D. nestali. Tento štatút získali až v roku 1902, teda rok po jej odchode z časopisu.²²¹ Dôvody, prečo vedenie uprednostnilo *Dennicu Novověku* pred jediným ženským časopisom, môžeme iba dedukovať. Nakoľko organizácia bola orientovaná voľnomyšlienkársky, náboženstvo bolo určitým faktorom, zaiste ale nie jediným. V neprospech Humpal-Zemanovej hovorilo i to, že v časopise uverejnila niekoľko komentárov, v ktorých kritizovala aktivity J.Č.D.. Tým si mohla pohnevať niektoré členky. Ďalším, patriacim ku konzervatívnejšiemu krídlu organizácie, sa zase nemusela pozdávať redaktorkina pokrokovosť a horlivá podpora ženských práv. Niektoré zbory J.Č.D. ale tento oficiálny postoj J.Č.D. k *Ženským Listom* nezdíeľali. V časopise aj naďalej uverejňovali svoje oznamy, správy o aktivitách a členkách. Zdá sa teda, že tak ako *Ženské Listy* rozdelili na dva tábory krajanov, rozdelili i samotné krajanky.

²¹⁸ Tamtiež.

²¹⁹ Článok z *Dennice Novověku* uverejnený v *Šotek*. Chicago, roč. 3, č. 6. v Zárasová, s. 115.

²²⁰ Mým přátelům. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 7, s. 218-219.

²²¹ Zárasová, s. 102.

3.5 *Boj o čitateľky*

Posmešky a nevyberané útoky od čechoamerickej tlače, ktorým *Ženské Listy* a ich redaktorka museli čeliť takmer od začiatku vydávania časopisu, mali samozrejme negatívny dopad na získavanie predplatiteľiek. Tomu, že situácia sa nevyvíjala dobre, nasvedčujú oznamy a výzvy uverejňované už v prvých mesiacoch. Redakcia záujemcom o časopis spočiatku zasielala výtlačok na ukážku. Ak sa im časopis páčil, mali poslať ročné predplatné, v prípade nezájmu zaslať výtlačok späť. Táto prax sa ukázala ako nefungujúca. Predplatné prichádzalo do redakcie v malých množstvách a výtlačky sa vracali iba sporadicky. Redakcia sa preto pokúsila o zmenu stratégie. V čísle šesť uverejnili ponuku na zľavnené, trojmesačné predplatné za cenu iba 40 centov.²²² To malo umožniť krajankám spoznať nový časopis a potom sa rozhodnúť, či sa uviažu ho odoberať. V siedmom čísle sa objavil ďalší oznam. Redakcia vysvetľovala, že si nemôžu dovoliť posilať čísla na ukážku, vydávanie časopisu je príliš nákladné a takmer zúfalým tónom prosila čitateľky o pomoc v rozširovaní.²²³

Počiatočný neúspech *Ženských Listov* spôsobilo viacero faktorov. Prvým z nich bola negatívna kampaň zo strany ostatných médií. Ženy boli od čítania časopisu odradzované a odoberať im ho neraz zakazovali aj vlastní manželia. O tomto probléme sa dozvedáme napríklad z listu Alviny Matejka z Texasu uverejnenom v decembri 1894.²²⁴ Píše, že *Ženské Listy* sa jej veľmi páčia, keď sa však snažila získať ďalšie predplatiteľky, nedovolili im to manželia. Poznamenávala však tiež, že niektoré farmárske ženy časopis odoberať nechcú, pretože na čítanie jednoducho nemajú čas. Pani Matejka sa v liste zdôveruje, že by rada založila zbor J.Č.D., bojí sa ale, že ju ostatné ženy vysmejú s tým, že niečo také je iba pre ženy vzdelané. Tento komentár vypovedá o značnej dávke konzervatizmu, ktorá stále prevládala medzi krajankami na vidieku. Získať ich ako čitateľky nebolo zaiste vôbec jednoduché, zvlášť ak uvážime, že časopis presadzoval značne radikálnu agendu v oblasti ženských práv.

Problémom bolo ale i to, že financie v rodine mal pod kontrolou väčšinou muž, záviselo teda na ňom, či žene peniaze na predplatné dá alebo nie. V časopise sa v nasledujúcich rokoch často objavovali výzvy k dlžníckam. Redakcia apelovala na

²²² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1. č. 6, s. 6.

²²³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 7, s. 7.

²²⁴ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 11, s. 10.

poriadnosť a slušnosť žien, do situácie dlžníčok sa ale nemuseli dostať svojou vinou. Ako opakovane poznamenávali čitateľky v listoch, českí muži neuznávali príliš potrebu žien na dobré čítanie. Z ich príspevkov vieme, že sa našli ale aj opačné prípady. Ženy sa z času na čas chválili, že manželia ich chceli potešiť a sami od seba im zaplatili predplatné. Z listu jednej dopisovateľky vieme aj o jednom extrémnom prípade. Manžel žene zakázal čítať *Ženské Listy* a dokonca i všetku ostatnú tlač.²²⁵ Žena sa však jeho nariadeniu vzoprela, časopis si tajne objednala prostredníctvom suseda a keď sa rozviedla, o svoj utrpení napísala už značne kostrbatou češtinou ostatným čitateľkám.

Ďalším problémom v získavaní nových predplatiteľiek bol i samotný obsah časopisu. To priznala v decembri prvého roku vydávania i sama Humpal-Zemanová. V komentári informujúcom o stave časopisu, písala, že musí bojovať s nepriazňou ostatných médií: „mimo niekoľka upřímných vlasteneckých redaktorů, veliká většina jich čeká na příležitost, aby se na nás vrhli a nás rozervali.“²²⁶ Pod týmto tlakom ho následne ženám zakazovali čítať manželia. Uznávala ale, že dôvodom slabej podpory medzi krajkami môže byť i to, že odmietala uverejňovať klebety, správy o hádkach, rozvodoch či vraždách, tak ako bolo bežné v mnohých novinách a časopisoch tej doby. Zlému vkusu sa nechcela podvoliť ani vo výbere literárnych príspevkoch. Nechcela uverejňovať „krvavé“ a „nezmyselné“ romány a čitateľky pred ich čítaním opakovane vystríhala aj v svojich neskorších textoch. Humpal-Zemanová konštatovala, že takému časopisu bude trvať dlhšie, až si nájde cestu k srdciam krajaniek, bola však presvedčená o eventuálnom úspechu. Z článku sa dozvedáme i veľmi cennú informáciu o počte predplatiteľiek. V decembri 1894, teda asi šesť mesiacoch od začiatku vychádzania, ich mal časopis 150. Vzhľadom na vytrvalé útoky tlače redaktorka a vydavateľka v jednej osobe prezentovala číslo ako úspech. Ak ale uvážime, že v Spojených štátoch bola viac ako stotisícová česká komunita a *Ženské Listy* boli jediným ženským časopisom krajaniek, toto číslo bolo žalostne malé.

Za slabú čitateľskú základňu časopisu mohlo mať vplyv i to, že i šesť mesiacov od jeho vydávania o ňom mnohé krajaneky stále nevedeli. Prípadne, ak sa aj o ňom dozvedeli z iných periodík, nepoznali jeho obsah a rubriky. Toto sa vydavateľka snažila napraviť na

²²⁵ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 18, s. 7.

²²⁶ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 11, s. 6-7.

jar nasledujúceho roku. Prostredníctvom inzerátu propagovala časopis vo vplyvnom texaskom týždenníku *Slávia* a snažila sa tak osloviť početnú českú komunitu žijúcu v rozľahlých agrárnych oblastiach na Západe Spojených štátov. Formuláciu jej inzerátu sa však časopis pokúšal úmyselne prekrútiť a Humpal-Zemanová bola obvinená z presvedčenia, že pokladá mestské ženy za lepšie než vidiecke.²²⁷ Ako vieme z oznamu uverejneného v *Ženských Listoch*, na jar toho roku tiež plánovala vytlačiť o niekoľko tisícok výťažkov časopisu viac než bežne.²²⁸ Nedochovali sa informácie o tom, či tento zámer napokon realizovala. Očividné ale je, že týmto krokom chcela zvýšiť informovanosť o časopise a zaistiť, aby sa dostal do rúk čo najväčšiemu počtu krajaniek. Sľubovala si, že ak sa ženy sami presvedčia o jeho obsahu, budú si ho chcieť objednať.

V druhom ročníku sa Humpal-Zemanová pokúsila napraviť nedostatky časopisu a zaviedla niekoľko zmien.²²⁹ Z časopisu sa stal mesačník s počtom 24 strán. Vydavateľka sľubovala lepší obsah i viac ilustrácií. Prvých desať strán časopisu malo byť venovaných literatúre, potom mali nasledovať praktické rubriky, životopisy a na záver rubrika venovaná deťom. Humpal-Zemanová túto zmenu obhajovala tým, že všetky kvalitné americké ženské časopisy vychádzajú ako mesačníky a podotýkala, že Česi nie sú navyknutí na dvojtýždenník. Poznamenávala, že okrem *Sokola Amerického* nevychádza žiadny iný vkusne upravený, väčší mesačník. Jej zámerom preto asi bolo pokúsiť sa časopis štylizovať do rodinného mesačného časopisu. Takáto prax bola u populárnych amerických ženských časopisov pomerne bežná, do obsahu pridávali rubriky venované deťom i manželom.²³⁰ Cieľom do nasledujúceho roku bolo zdvojnásobiť počet predplatiteľiek.

V snahe dosiahnuť toto predsavzatie Humpal-Zemanová začala predplatiteľom ponúkať prémie. Prvou z nich bola knihu čechoamerickej spisovateľky Františky Gregorovej *Story of Bohemia*. Túto anglicky písanú históriu Čiech, zostavenú podľa predlohy Palackého, čechoamericá kritika prijala značne nepriaznivo. Obzvlášť hlasne Gregorovej vytýkala, že dielo prezentovala ako prvú históriu Čiech v angličtine, čo nebola pravda. Autorka bola v tejto situácii nevinne. Jej rukopis ležal tri roky u vydavateľa a keď ho napokon vydal – bez akýchkoľvek aktuálnych korekcií, prvá anglicky písaná história

²²⁷ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 17, s. 7.

²²⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 12-13, s. 15.

²²⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 22, s. 16.

²³⁰ Zuckerman, s. 79.

Čiech od Vickersa bola už na svete. Humpal-Zemanová Gregorovú na stránkach časopisu bránila, uverejnila jej životopis a dielo hrdo obhajovala ako prácu prvej čechoamerickej spisovateľky, ktorá by nemala chýbať v žiadnej českej domácnosti. Knihu najprv predávala za 1,5 dolára, neskôr ju sľubovala ako bonus pri predplatnom. Stačilo zaplatiť predplatné a poslať 50 centov navyše.²³¹ V ďalšom čísle redaktorka kritéria sprísnila. Ak ju predplatiteľka chcela získať ako darček, musela poslať 50 centov a získať jednu novú predplatiteľku.²³² Dielo ale na odbyt zrejme príliš nešlo, pretože v polovici tretieho ročníka ho Humpal-Zemanová ako prémii ponúkala znova.²³³

Na začiatku tretieho ročníka časopis ponuku predplatiteľských prémie mierne rozšíril: ponúkal na výber knihu alebo jeden z troch obrázkov určených na zarámovanie.²³⁴ Prírastok, ktorý mohol posilniť knižnice vlasteniek, bolo opäť vlastenecky ladené dielko - *Bohemian Legends and Other Poems* od Flory Kopftovej. Autorkou bola Američanka, ktorá sa vydala za Čecha a keď sa spolu vrátili do Čiech, začala zo záľuby prekladať české básne. Zaujímavejšie ako táto knižka boli pre čitateľky asi obrázky, kópie známych obrazov. Týmto nápadom sa Humpal-Zemanová inšpirovala pravdepodobne u *Ladie's Home Journal*, ktorý začal reprodukcie obrazov ponúkať v rámci kampane zameranej na zlepšenie interiérového dizajnu amerických domácností.²³⁵ Ponúkanie lacných, farebných obrázkov známych v angličtine pod názvom „chromos“ sa v nasledujúcich rokoch nesmierne rozšírilo, objavovali sa takmer v každom časopise, až sa zo žartu začalo hovoriť „To si zaslúži chromo!“²³⁶

Ďalšie zmeny *Ženské Listy* postili v polovici tretieho ročníka. Časopis sa na prosbu čitateľiek navrátil k periodicite štrnásťdenníka a vychádzal vždy v prvú a tretiu sobotu v mesiaci.²³⁷ Počet strán sa zvýšil z pôvodných 12 na 16 a cena za číslo z 10 na 15 centov. Ročné predplatné zostalo nezmenená, v ponuke bolo i predplatného na pol roka a po prvýkrát bolo uvedené aj predplatné do Čiech stanovené na jeden dolár a 80 centov.²³⁸ Redakcia tiež prezentovala nový cieľ: aby časopis v budúcnosti vychádzal ako týždenník.

²³¹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 22, s. 16.

²³² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 1, s. 22.

²³³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 6, s. 191.

²³⁴ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 3, s. 72.

²³⁵ Mott, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885-1905, s. 545.

²³⁶ Mott, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885-1905, s.18.

²³⁷ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 6, s. 185.

²³⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 6, s. 191.

V nasledujúcom roku zažili *Ženské Listy* konečne pokojné obdobie. Na stránkach sa neobjavovali zmienky o konfliktoch, môžeme preto usudzovať, že utíchla i kritika zo strany ostatných časopisov.

Novou témou, ktorá sa však objavila, boli výzvy ku krajkám, aby *Ženské Listy* podporovali a časopis neporovnávali s *Ladies Home Journal*, najúspešnejším americkým ženským časopisom a najpredávanejším americkým časopisom vôbec. Tento problém ako prvá nadniesla spolupracovníčka *Ženských Listov* zo Cedar Rapids v Iowe, Antonie Krejsová. Táto krajkanka stála pri časopise od samého začiatku - jej meno sa objavilo na zozname jednatel'ov už v prvom čísle a neskôr do časopisu prispievala článkami i poviedkami. (Jej poviedka *Americká dívka* je analyzovaná v podkapitole 4.5). V príspevku zaslanom do rubriky *Besídka*, kde boli uverejňované listy krajaniek, apelovala na vlastenectvo krajaniek a dohovárala im:

“Proč bych brala *Ženské Listy*, mohu si vzít *Ladies Home Journal* stojí jen \$1,00 a je v něm jednou tolik látky. Víme to, víme, a kdyby *Ženské Listy* měli přes 1,000,000 odběratelek jako má *Ladies Home Journal*, tož by byli také jináci. Takové je naše vlastenectví, kde máme větší zisk pro sebe, to podporujeme. *L.H.J.* nepotřebuje naši podpory, ten je bohatý bez nás. Žádný podnik se nesetká se zdarem bez pomoci a upřímného přátelství – a upřímné přátelství je co nám Čechům schází. Kdyby ty naše dám, jež se za vzdělané považují, jednou již ty předsudky odložily a s přátelskou rukou se přidaly k těm, jimž pokrok českých žen na srdci leží, oč by tu byly snazší všechny podniky a oč by se usnadnila i práce redaktorky ženských listů.”²³⁹

Tomuto istému problému sa venovala v úvodníku v prvom čísle štvrtého ročníka i Jozefa Humpal-Zemanová.²⁴⁰ I ona podotýkala, že je zložité vyhovieť všetkým čitateľkám a vyzývala ich, aby časopis neporovnávali k *Ladies Home Journal*, ktorý má 700 000 predplatiteľov a príjem 10 miliónov ročne.²⁴¹

3.6 Vzostup a pád

Na konci roku 1897 sa Jozefíne Humpal-Zemanovej podaril husársky kúsok. Odkúpila tlačiareň v ktorej dovtedy vychádzali *Ženské Listy* a predtým i medzitým

²³⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 7, s. 207.

²⁴⁰ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 1, s. 3.

²⁴¹ Podľa Mott, *History of American Magazines*, vol. 4, 1885 – 1905, s. 545 - mal *Ladies Home Journal* v roku 1900 viac ako 800 000 predplatiteľov a vytúžený milión dosiahol až v roku 1903.

skrachovaný *Šotek*.²⁴² V tlačiarni zamestnávala výhradne ženy, bolo ich viac ako 50. Hoci neboli členkami „Únie sadzačov“, majiteľka im ponúkla rovnaké podmienky. Dostávali ten istý plat ako muži, mali voľné sobotné popoludnie a v ostatné dni končili o piatej hodine poobede. Mali k dispozícii miestnosť na odpočinok a dokonca im bola pripravovaná aj desiata.²⁴³ Okrem *Ženských Listov* tlačiareň vyhotovovala programy a vstupenky pre rôzne spoločenské udalosti, navštívky, reklamy, obchodné formuláre a obálky.²⁴⁴

Humpal-Zemanová hneď po odkúpení tlačiareň využila aj v prospech časopisu a *Ženským Listom* dala nový šat. V januári 1898 vyšlo nádherné novoročné dvojčíslo, ktoré si vyslúžilo uznanie všetkých krajských časopisov. *Denní Hlasatel* o ňom dokonca napísal, že je „bez odporu nejlepší číslo, jaké kdy který český list na této půdě v Americe vydal.“²⁴⁵ Číslo sa sústreďovalo na život Čechov v Amerike, prevažne v Chicagu. Ponúkalo originálne články dokumentujúce začiatky krajanov, vznik prvých českých krajských organizácií a ženských spolkov. Slušnú časť vyplňali tiež životopisy pokrokových krajaniek vynikajúcich v profesiách a umení. Číslo obsahovalo nezvyčajné množstvo fotografií. Boli medzi nimi portréty žien, obrázky českých spolkových budov a škôl, tlačiareň pripravila ale aj náročné fotografických koláže zostavené z portrétov členiek jednotlivých zborov, pohľadníc zo Chicaga a z rôznych pohľadov na české štvrte. Vynikala i samotná úprava článkov, najmä nadpisy, ktoré boli orámované bohato zdobenými vzormi a rámčekmi.

Takúto podobu si však *Ženské Listy* dovoliť natrvalo nemohli. Nasledujúce číslo vyšlo už v starom formáte a Humpal-Zemanová oznamovala, že v novom, luxusnom šate by časopis mohol vychádzať jedine vtedy, ak by získal ďalších 1500 predplatiteľiek.²⁴⁶ Prípadným záujemcom tiež odkázala, že výnimočné číslo je stále na sklade a možno si ho objednať za zvýhodnené ceny. Číslo teda pravdepodobne vyšlo vo veľkom náklade. Obsahovo pripomínalo skôr antológiu či ročenku a vydavateľka zrejme dúfala, že po výtlačku zatúži každá aspoň trochu národne uvedomelá česká rodina. Toto novoročné dvojčíslo bolo zároveň prípravou na ďalší projekt Humpal-Zemanovej. Na konci roku 1898

²⁴² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 9-10 s. 188.

²⁴³ Informácie o tlačiarni sú uvedené v Zárasová, s. 99.

²⁴⁴ Bohemian Women's Publishing Company Records. UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO. *UIC Special Collections Manuscript Collections* [online]. [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <http://www.uic.edu/depts/lib/specialcoll/services/rjd/findingaids/BWPCf.html>

²⁴⁵ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 11, s. 201.

²⁴⁶ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 11, s. 201.

vydala *Kalendář Česko-Amerických Žen*.²⁴⁷ Ten bol akousi rozšírenou verziou krásneho novoročného čísla a krajanská tlač naň spievala samé chvály. Pýšil sa skvelou úpravou, množstvom pôvodných článkov a pre Humpal-Zemanovú ako vydavateľku a novinárku predstavoval pomyselný vrchol kariéry.

V auguste nasledujúceho roku však došlo k nečakanému zlomu. V prvom čísle šiesteho ročníka sa objavil oznam, že časopis aj tlačiareň sa stáva majetkom Tiskařské společnosti českých žen.²⁴⁸ Túto akciovú spoločnosť vytvorilo niekoľko desiatok krajaniek z Chicaga, Wisconsinu i Nebrasky, ich presný počet však nepoznáme. “Ředitelstvo” tvorilo deväť žien, figurovala medzi nimi i Jozefína Humpal-Zemanová a Marie Blahníková, prvá čechoamerická lekárnička, ktorá bola s časopisom spriaznená od jeho začiatkov. Dôvody, prečo Humpal-Zemanová časopis a tlačiareň predala, nepoznáme. Môžeme sa však domnievať, že návratnosť jej ambiciózných projektov nebola asi taká, ako očakávala, a následne sa dostala do finančných problémov.

Humpal-Zemanová zostala ale i naďalej v čele redakcie, čo značilo, že línia časopisu sa nemala nijak radikálne meniť. To potvrdzoval aj oznam o vízií časopisu, ktorý deklaroval: „*List náš i nadále má býti tlumočnickem všech snah ženských v živote společenském, i rodinném, má směřovati k umravnění a ušlechtění.*“²⁴⁹ Hlavnou zmenou, ktorá nastala, bolo, že časopis sa premenil z dvojtýždenníka na týždenník. Nezvýšila sa iba periodicita, ale i počet strán, ktorý vzrástol zo 14 na 24. *Ženské Listy* prišli i s novou stratégiou, ako prilákať predplatiteľky. Vyhlásili súťaž v piatich kategóriách, pričom najlepšie príspevky mali byť odmenené sumou päť dolárov a uverejnené v novoročnom čísle.²⁵⁰ Súťažilo sa o najlepšiu krátku poviedku z čechoamerického života, o najlepší článok o výchove detí, o ženskej otázke, o pravom šťastí v rodinnom živote a o najchutnejší jedálny lístok na jeden týždeň. Príspevok nesmel mať viac ako tisíc slov a zásadným obmedzením bolo, že do súťaže sa mohla prihlásiť jedine predplatiteľka.

Krátko po predaji časopisu Tiskařské společnosti českých žen sa opätovne začal vyhrocovať aj konflikt medzi Humpal-Zemanovou a jej mužskými kolegami. Na začiatku nového sporu stál denník *Svornost*, ktorý redaktorku obvinil, že od Američanov vyberá

²⁴⁷ *Kalendář Česko-Amerických Žen* Chicago, 1899, roč. 1.

²⁴⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6 č. 1, s. 15.

²⁴⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6 č. 1, s. 15.

²⁵⁰ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 3, s. 55.

peniaze na povznesenie Češiek a sama sa na nich potom obohacuje: „...*pod předstíráním, že české ženy jsou poloviční cikánky, [Humpal-Zemanová] koletovala čěky na jejich vzdělání mezi bohatými paními dole ve městě a byla z toho dobře živa. Občas zavedla pryč několik českých dam do města a šeptala svým americkým patronkám, aby si všimly, jak se ty Češky nyní už dovedou modlit, chovat a oblékat a toho všeho že bylo docíleno za ty čěky*“.²⁵¹ Humpal-Zemanovej sa tieto lživé obvinenia nesmierne dotkli a redaktora *Svornosti Zdrůbka* a Bartoša Bittnera, ktorý medzitým obnovil *Šotka*,²⁵² vyzvala, aby tvrdenia dokázali.

O tom, čo sa udialo v nasledujúcich štyroch mesiacoch nevieme, v archíve Náprstkovho múzea, kde sú výtlačky *Ženských Listov* uložené, čísla totiž chýbajú. Zbierka pokračuje až vo februári roku 1900. O konflikte nenachádzame žiadne konkrétne zmienky. V poslednom aprílovom čísle sa ale objavuje výzva ku krajankám, aby „*[zanechali] malicherností, osobní řevnivosti a jiných titěrností a pamatovali na hlavní účel [tohoto listu], kterýž jest – pokrok česko-amerických žen*“.²⁵³ Z toho môžeme usudzovať, že krajanky sa po uverejnení obvinení začali od redaktorky odvracať. V predchádzajúcom čísle sa objavuje poznámka, že „*časopis, který by dovedl uspokojiti všechny lidi, byl by osmým divem světa. Pochybujeme, že takový div jest vůbec možným, leč že by se lidem posílal čistý papír a tu ještě by se našli mnozí, kteří by si stěžovali, že se jim od něj kazí oči*“.²⁵⁴ Poznámka vypovedá o tom, že *Ženské Listy* sa zrejme začínali potýkať s nespokojnosťou čitateľiek, no medzi riadkami môžeme čítať i pohnutý nervový stav Humpal-Zemanovej.

Ďalšie svetlo do kauzy vnáša článok „*Ženská otázka*“, ktorý sa objavuje v prvom májovom čísle. Článok je podpísaný pseudonymom Češka, štýl i obsah však napovedá, že autorkou bola z veľkej pravdepodobnosti práve Humpal-Zemanová. V článku kritizuje nesúdržnosť medzi ženami a konštatuje, že ženy si za svoje nerovné postavenie môžu z veľkej miery samy, pretože nedokážu držať spolu. Píše, že sa nechovajú ako celok, chýba im na rozdiel od mužov zmysel pre pospolitosť a často dokážu byť k sebe navzájom tvrdsie ako muži k nim. Autorka tiež poukazuje na dvojité štandardy a spytuje sa: „*Proč je*

²⁵¹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 4, s. 73.

²⁵² Jaklová, s. 176.

²⁵³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 28, s. 551.

²⁵⁴ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 27, s. 530.

*dovolené muži býti hrubým a sprostým, kdežto žena musí býti vždy jemná a pozorná ve svém chování?...pánové očekávají, abychom vždy k nim pohlížely s obdivem a jejich přestupky počítaly za sílu charakteru a mužnosti. Pravím, že zde sjednocení žen by značně polepšilo i ty nejšpatnější muže.*²⁵⁵

Následne píše o prenasledovaní, ktoré ako žena v novinárskej profesii musí od mužov znášať: „Jenom jedna Češka v Americe pokusila se býti redaktorkou! Víte, jak jí ti naši vůdcové, učitelé a předáci vůbec přijali tu svou sestru? S otevřenou náručí? To ne, ale s otevřenou hubou, plnou těch nejsprostějších nadávek! Proč? Protože žena je žena a jim přebírá, co oni považují za výhradně svůj obor.“²⁵⁶

Autorka sa ďalej odvoláva na prípad spisovateľky Františky Gregorovej a píše, že „výbor“ Čechov, ako označuje novinárov a mužskú inteligenciu v Amerike, odmietol spisovateľkine dejiny preto, „ne že [by] snad nedostačovaly, ale proto, že je zpracovala žena,“ a dodáva: „Ti pánové ještě namlouvají mužům, co by měli nebo neměli dovoliti svým ženám čísti! Zač považují ženy – za děti či otroky?“²⁵⁷

Potom sa obracia ku krajankám. Konštatuje, že muži pokladajú ženy za slabé stvorenia, ktorým nezostáva nič iné iba sa vydať. Autorka ale podotýka, že žena sa už dokáže uživiť i sama a všima si, že keď je žena vydatá, potýka sa s oveľa horšími podmienkami ako jej slobodná sestra: často krát pracuje ešte tvrdšie, nedostáva žiadny plat a má aj omnoho väčšiu zodpovednosť. V závere Humpal-Zemanová odpovedá na posmešky, prečo sa viac nevydala. Píše, že väčšina ľudí pozerá na staré panny ako na „politování hodné bytosti“ a vysvetľuje: „Myslí totiž, že ony asi nikdy neměli příležitost se provdati. Skutečně však je potřeba více odhodlanosti a pevné vůle říci „ne“ a státi při něm, nežli to pološeptavě „ano“. Obyčejně mají ty „staré panny“ tak vysoký ideál o mužích a domácím štěstí že obyčejný muž jim nevyhovuje a ony raději zůstanou svobodny. Proto mají býti staré panny spíše v úctě a ne v posměchu.“²⁵⁸

Práve táto pasáž veľa napovedá o zmýšľaní tejto na svoju dobu skutočne pozoruhodnej a hrdej ženy. Postojom sa Humpal-Zemanová naplno zaraďuje medzi „nové ženy“ svojej doby. Ako poukázali historici, ženy patriace do generácie narodenej medzi

²⁵⁵ Ženská otázka. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 34, s. 561.

²⁵⁶ Ženská otázka. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 34, s. 561.

²⁵⁷ Tamtiež.

²⁵⁸ Ženská otázka. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 9, s. 140.

rokmi 1860 a 1880 sa prvý krát v histórii dokázali uživiť vďaka svojmu vzdelaniu aj samé. V manželstve nehľadali ani tak finančné zabezpečenie, ako skôr rovnosť, porozumenie a harmóniu medzi partnermi. Pokrokových mužov, ktorí by na sklonku storočia chápali tieto potreby, bolo však stále málo, preto veľké percento týchto „nových“ žien zostávalo radšej dobrovoľne slobodné. Veľa z nich sa presadilo v profesiách a vo vedúcich pozíciách v rámci progresivistického hnutia. Percento týchto úspešných slobodných žien bolo vyššie ako kedykoľvek predtým alebo potom.²⁵⁹

Vráťme sa ale naspäť k príbehu Humpal-Zemanovej. Útoky na jej osobu sa v priebehu siedmeho ročníka pokračovali. V novembri 1900 redaktorka napísala: „Zahajujeme nový ročník a tu by bylo pravým zázrakem, aby nepřátele naši neuvítali nás novou salvou lží a, nadávek a nejhnusnějšího napádání.“²⁶⁰ Písala, že *Svornosti*, bohatému a mocnému periodiku, ktorí proti nej brojí, sa podarilo uštváť mnohých, no dodávala, že ona má „vydrž“, „dobrou českou palici“ a „křesťanskou trpělivost.“²⁶¹ Javilo, že redaktorka má dosť nadhľadu i trpezlivosti, aby situáciu zvládla. S pribúdajúcimi útokmi však redaktorka dochádzal dych. V novembrovom čísle ponúkla odmenu sto dolárov tomu, kto ju usvedčí, že ako sektárka vodila po českej štvrti istého Jana Hendrick Van Bolhynse a podávala mu správy o Čechoch.²⁶² V apríli nasledujúceho roku však Humpal-Zemanová definitívne kapitulovala. Ohlásila svoj odchod z časopisu a dôvody vysvetlila v úvodníku príhodne nazvanom „Na rozlúčenou“:

„Pro list tento musela jsem sněti hrozného protivenství, krutého pronásledování a kaceřování, leč snášela jsem trpělivě vše, tešíc se tou blahou nadějí, že všeho je do času a že snad přece jednou ustanou boje a slunko míru a štěstí zasvitne. Marná však má naděje. ... Nechtěla jsem plouti s vírem; nechtěla mukati ke všemu, co samozvaní vůdcové lidu diktují; chtěla jsem býti ve svobodné zemi svobodnou, věřit to, co můj rozum a srdce za dobré uznává; nemohla jsem souhlasiti s tím, bych, protože narodila jsem se ženou, měla býti považována za tvora blbého, jemuž nemá býti dovoleno myslit a žít v okolnostech, po nichž duše jeho prahne. Nemohla jsem souhlasiti s tím, by polovina lidstva – ta polovina, která dáva svou krev budoucímu pokolení – byla považována za tvory nízke, otrocké! ... Za

²⁵⁹ Woloch, s. 184

²⁶⁰ Nový boj proti „Ženským Listům“. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 7, č. 8, s. 124.

²⁶¹ Tamtiež.

²⁶² Ženská otázka. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 7, č. 9, s. 140.

to, že opovážila jsem se hlásat ženám českým to, co v Americe všechny ženy uznávají – byla jsem tupena a ubíjena. Za to, že nepomáhala jsem náš národ rozštěpovat na dva tábory, navzájem k vůli víře se ubíjející, předzivali mne zrádkyní a spátečnicí. ...Vůle byla dobrá, ale síly slabé a já konečně jsem nucena doznati, že nechci-li pozbyti veškeré nervové síly, nechci-li ztratiti všecku víru v lidstvo, poslední špetku ideálu – musím přerhати pásky, které mne váží k 'Ženským Listům', a vzdáti se listu mně tak drahého.²⁶³

Tak sa skončilo odvážne časopisecké pôsobenie Jozefíny Humpal-Zemanovej v Amerike. Boj za povznesenie čechoamerických žien vzdala, pretože už nedokázala ďalej znášať útoky zo strany svojich nepriateľov. Vedenie časopisu aj tlačiarne prenechala sadzačkám Miloslave Hlínovej²⁶⁴ a Božene Pavlíkovej²⁶⁵, ktoré sa zaviazali v jej snahách a cieľoch pokračovať. Obe ženy jej s produkciou časopisu už značnú dobu vypomáhali, *Ženské Listy* preto plynule prešli pod ich správu a o týždeň vyšlo nové číslo tak, akoby sa nič nestalo. Pre *Ženské Listy* začala nová, umiernená fáza.

²⁶³ HUMPAL-ZEMANOVÁ, JOSEFÍNA. Na rozlúčenou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 7, č. 31, s. 463.

²⁶⁴ **Miloslava R. Hlínová** – (1882-1920) sa narodila v Bolovicích pri Plzni. Keď mala 13 rokov, rodina sa vysťahovala do Chicaga. Tam sa vyučila ako sadzačka a ako 13-ročná nastúpila do tlačiarne. Čoskoro nato sa zamestnala v tlačiarňi *Ženských Listov*. Po odchode Humpal-Zemanovej z redakcie pracovala ako vydavateľka a redaktorka časopisu.

²⁶⁵ **Božena Pavlíková** - Po odchode Humpal-Zemanovej až do roku 1919 pôsobila ako šéfredaktorka *Ženských Listov*. V roku 1819 vydala výber svojich článkov v knihe *Od roku k roku: Úvahy a nálady*. Pavlíková sa angažovala aj vo verejnom živote, v roku 1910 bola napríklad zvolená za inšpektorku Ligy na ochranu imigrantov. V roku 1920 sa po druhýkrát vydala a odsťahovala sa do Hollywoodu.

4. Spojovať, emancipovať, vzdelávať, zabávať:

Obsahy a funkcie Ženských Listov

Tak ako sme ukázali v predchádzajúcej kapitole, veľká časť čechoamerickej komunity vnímala Ženské Listy pod vedením Jozefíny Humpal-Zemanovej ako radikálny, pre ženy nebezpečný časopis. Pred jeho čítaním varovali viaceré krajanské periodiká, muži ho zakazovali manželkám a časopis nechceli odoberať ani mnohé vzdelané a vlastenecky zmýšľajúce krajanky. V predchádzajúcej kapitole sme predstavili vydavateľku a redaktorku časopisu a poodhalili niektoré dôvody, prečo sa ona a s ňou i Ženské Listy stali predmetom kritiky a posmechu. To, aké obsahy časopis ponúkal čitateľkám a aké názory v ňom redaktorka Jozefína Humpal-Zemanová šířila, rozoberieme v tejto kapitole.

4.1 „Virtuálna“ komunita krajaniek

Cieľom *Ženských Listov* ako jediného českého ženského časopisu v Spojených štátoch na prelome 19. a 20. storočia bolo spojiť krajanky roztrúsené po krajine – obývajúce mestá, krajanské osady či izolované farmy, a vytvoriť z nich súdržnú komunitu, navzájom sa identifikujúcu na základe spoločných českých koreňov a podobných problémov, ktorým ako imigrantky museli čeliť. V prvom čísle bola uverejnená táto výzva: „*Žádáme Vás, ženy a dívky české, aby jste tento list učinily tlumočnickem svých snah a tužeb a zasílajíce nám zprávy o své činnosti, svých poměrech a potřebách, jež uveřejníme co nejochotněji.*“²⁶⁶ Časopis tak primárne fungoval ako spravodajský orgán krajaniek. Prinášal spolkové správy, reportáže zo zjazdov a stretnutí krajanov, oznámenia o svadbách, jubileách, cestách krajaniek do Čiech a podobne. Uverejňované boli aj profily úspešných krajaniek, medailóny členiek zborov, nekrológy a objavila sa i rubrika *Staré Osadnice*.

Časopis prinášal aj listy jednotlivých žien. Spočiatku išlo o stručné názory na časopis, postupne sa ale pridávali obsiahlejšie správy o spolkových aktivitách a ich živote. Koncom druhého ročníka pani Spallová zo Spillville²⁶⁷ v Iowe navrhla založiť osobitú

²⁶⁶ Náš program. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 1, s. 8.

²⁶⁷ **Spillville** – osadu založili na severovýchode Iowy pôvodne nemeckí prisťahovalci. Od 50. rokov 19. storočia sa sem sťahovali aj Česi. Hoci neboli bohatí, od začiatku dbali o dobré vzdelanie svojich detí a ich komunita si aj neskôr zachovala silne vlastenecký ráz. V roku 1888 tu údajne žilo 888 Čechov, čím predčili aj nemeckých a švajčiarskych osadníkov. Osadu preslávil Antonín Dvořák, ktorý tu počas pobytu v Amerike strávil letnú dovolenku a skomponoval tu časť „Symfonie z nového věku“.

rubriku *Besídka*, ktorá by uverejňovala výhradne listy krajaniek.²⁶⁸ (viz. obrazová príloha č. 11) Nápad sa rýchlo ujal a podľa počtu príspevkov sa rubrika tešila značnej popularite. Prispievali do nej ženy z celej Ameriky, najčastejšie z českých komunít v Nebraske, Iowe, Texase, Wisconsin, New Yorku a St. Louis, no našli sa i krajanke z oblastí menej obývaných Čechmi ako Kalifornia, Masachuttsets alebo Arkansas. Napísať príspevok do takejto rubriky predstavovalo v svojej dobe zásadný komunikačný akt. Prostredníctvom listu totiž pisateľka vstupovala do verejného priestoru a prihovárala sa k tisíciam osôb. Ak ženy nabrali odvahu na takéto gesto, začínali zvyčajne formálnymi pozdravmi a zdvorilostnými frázami a obsah listu starostlivo skladali. Z pohľadu dnešného čitateľa sú príspevky veľmi zaujímavé, pretože nám odkrývajú detaily z každodenného života žien, to čo ich tešilo i naopak trápilo.

V rubrike sa postupne vyprofilovali stabilné dopisovateľky. Často písala navrhovateľka rubriky Spallová, ktorá bola nadšenou čitateľkou a vlastenkou a jej rodina údajne odoberala až dvanásť druhov novín a časopisov. Svojským hlasom bola pisateľka z Iowy, ktorá sa podpisovala ako Žena fármerova. Krajanekám v mestách závidela kultúrny život a spolky. Sama chcela vstúpiť do J.Č.D, najbližší zbor bol od nej vzdialený ale až 45 míľ. Ako priznávala, hlavnou motiváciou boli pre ňu sociálne istoty, ktoré organizácia ponúkala, teda vyplácanie poistného v prípade choroby či úmrtia. Žena fármerova často diskutovala o výchove detí. V jednom zo svojich príspevkov krajanekám radila: „...často slýchame, že některé ditky nechtejí mluvit česky. Tím jsou rodiče vinni sami! Když nařídíme, aby ve škole a na ulici mluvili s anglickými dětmi anglicky, doma však aby mluvili česky, je to jednoduché a snadno k vykonání.“²⁶⁹ O deťoch sa radili aj ďalšie prispievateľky. Růžena Pavelcová zo St. Louis sa napríklad čitateľiek spýtovala, aké zamestnanie je podľa nich najviac vhodné pre mladé dievča: práca v obchode, v továrni, či služba v domácnosti.

Pozoruhodnou prispievateľkou a veľkou obdivovateľkou Jozefy Humpal-Zemanovej bola pani Anna Foglová z Herndonu v Iowe. Do *Ženských Listov* zaslala dva nesmierne zaujímavé listy z dovolenky na Floride, ktoré ukazujú, že už v tejto dobe ľudia podnikali dobrodružné výlety za hranice všedných dní. Foglová s manželom strávila mesiac

²⁶⁸ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 21, s. 355.

²⁶⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 11, s. 270.

na maličkom ostrove v Mexickom zálive navštevovanom iba rybármi. Na pláži si postavili chatrč ako Robinson Crusoe a živili sa iba tým, čo si ulovili. Krajankám písala i o živote na Floride, ktorá sa v tejto dobe rýchlo rozvíjala. Opisovala ťažké začiatky majiteľov pomarančovníkových plantáží a zmienila sa aj o existencii segregáčnych zákonov: „Černoši mají zvláštní čekárny, hostince, kostely, školy a nesmí se osmělit jíti mezi bělochy. Jsou k tomu cíli v platnosti různé zákony. Nenávisť vůči severanům je posud velká. Občané jižních států posud nemohou odpustit severu za to, že černochoy osvobodil.“²⁷⁰

Ku krajankám prostredníctvom komentárov uverejňovaných na redakčnej strane v strede časopisu prehovárala aj redaktorka Humpal-Zemanová. Vyjadrovala sa zväčša k daniu v čechoamerickej komunite, neraz sa obracala ale i na ženy a zbory J.Č.D.. Apelovala na ich vlastenectvo a potrebu lepšieho vzdelávania. V jednom z prvých príspevkov napríklad napísala, že kritici vytykajú ženským spolkom, že „se [v nich] nepestuje nic jiného než klepy a žárlivost“.²⁷¹ Redaktorka tento argument poprela, predsedkyne ale vyzvala, aby do programu každého stretnutia zaradili aspoň jeden príspevok, ktorý by členky vzdelával. Členky J.Č.D. podrobila kritike aj pre slabú finančnú podporu národných aktivít a vyzvala ich k častejšiemu organizovaniu zbierok. Na krajanky sa obracala aj v otázke vzdelávania českých detí. Čechoameričanom vyčítala, že veľká väčšina rodín, aj keď na to nie sú finančne odkázané, posielajú deti radšej do práce ako do škôl. Zbory J.Č.D. v Chicagu tiež vyzvala, aby založili českú škôlku, nápad sa však neujal.

4.2 Pojivko s domovinou

Ženské Listy pôsobili aj ako akési pomyselné „pojivko“ so starou vlasťou a snažili sa Čechoameričankách uchovávať, respektíve posilňovať ich pôvodnú národnostnú identitu. Uverejňovali vzdelávacie články o českej histórii, významných osobnostiach, správy o ženskom hnutí a rôzne zdravice a prehovory Češiek z vlasti (*Listy Češek z vlasti Čěškám v Americe, Slovo k srdcím svých krajanek*). Redaktorka Humpal-Zemanová krajanky opakovane vyzývala aj k podpore činnosti žien v starej vlasti. V roku 1894 uverejnila napríklad *Provolání Ženského výrobního spolku*, v ktorom Eliška Krásnohorská žiadala o pomoc pri stavbe vlastnej budovy spolku v Prahe. V nasledujúcich rokoch Čechoameričanky zorganizovali niekoľko zbierok a časť peňazí poslali aj ženám do Čiech.

²⁷⁰ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 16, s. 283.

²⁷¹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 6, s. 6.

Ženské Listy boli aj pri prvom Sjezde žen česko-slovanských v Prahe. Dopisovateľkou časopisu odtiaľ bola krajanka Marie Vojtěchová z New Yorku. Tá bola častou prispievateľkou do *Besídky*. Čechoameričanky vyzvala, aby na kongres vyslali spoločný výbor, záujem medzi krajankami bol však z dôvodu vysokých nákladov malý. Vojtěchová napokon podnikla cestu sama a krajankám napísala aj niekoľko listov o výletoch po Čechách. Cestopisy a črty z vlasti písali pre *Ženské Listy* aj ďalšie ženy - Anna Čermáková písala cyklus *Podkrkonoší v Čechách* a Karla Máchová *Potulkou po českém kraji*.

4.3 Ženská otázka

Ústrednou témou *Ženských Listov*, tak ako to v programe časopisu ohlásili jeho zakladateľky, bola ženská otázka. Časopis prinášal vzdelávacie články, správy o ženskom hnutí, profily úspešných žien, prednášky zo ženských schôdzí a kongresov a objavovali sa aj rôzne komentáre, odpovede či reakcie brániace rovnosť žien. Témy, o ktorých sa diskutovalo najviac, boli vzdelávanie a práca žien, postavenie ženy v spoločnosti či boj za volebné právo.

Profily úspešných žien boli nielen zaujímavým čítaním, ale ženám tiež ukazovali, čo všetko sú schopné dosiahnuť. Posmeľovali ich, aby dôverovali vo svoje schopnosti a nebáli sa realizovať aj zdanlivo odvážne sny. Vyskytovali sa takmer v každom čísle a často bývali umiestňované na titulnú stranu. Najzaujímavejšie pre čitateľky boli prirodzene príbehy úspešných krajaniek. Či už sa jednalo o absolventku vysokej školy, ženu vynikajúcu v profesii, angažujúcu sa v nejakom verejnoprospešnom hnutí alebo umelkyňu – každá žena, ktorá vystúpila zo zajatia tradičných medzí určených pre ňu spoločnosťou, si zaslúžila pozornosť *Ženských Listov*. Počas siedmich ročníkov časopis ponúkol pôsobivú paletu najrôznejších osobností, povolání a aktivít medzi krajankami: lekárky, lekárničky, promovane ošetrovatelky, pôrodné babice, učiteľky, riaditeľky škôl, absolventky konzervatórií, speváčky, maliarku a našla sa i Čechoameričanka v službách polície dobovo označovaná ako „policajná matróna“. Veľká pozornosť bola venovaná lekárkam, ktoré boli akýmsi symbolom pokroku žien. Dokázali totiž zvládnuť mimoriadne náročné štúdium a tiež sa presadiť vo vysokokvalifikovanej profesii ovládanej dovtedy výhradne mužmi. *Ženské Listy* priniesli správy o promóciách prvých troch českých lekároch v Amerike (viz. obrazová príloha č. 8) a písali i o živote lekároch v Čechách.

Pozornosť časopis venoval aj práci žien v priemysle. Otázke sa intenzívne venovala predovšetkým Karla Máchová (*Otázka ženská a dělnice, Má žena pracovati v továrně, Žena v průmyslu českém*) a uverejňované boli aj články z českého robotníckeho časopisu *Ženský list*, s ktorým spolupracovala. Problematika industriálnej práce zaujímala aj Humpal-Zemanovú. Téma, ku ktorej sa opakovane vracala, boli odbory. Čitateľkám vysvetľovala ich význam a nabádala ich, aby do nich vstupovali, prípadne ich sami zakladali.

Na stránkach *Ženských Listov* prebehla aj veľmi zaujímavá debata o postavení slúžok. Tú vyprovokoval list - *Pokyny služkám*, v ktorom „pani Š.“ radila slúžkam, ako čo najlepšie zastat' svoju prácu. Nešlo však o dobre mienené rady, ale skôr o akýsi súpis predsudkov a pohrdania voči slúžkam. List medzi čitateľkami vyvolal vlnu nevôle a viaceré z nich zaslali do redakcie búrlivé reakcie. Obsah samotného listu i niektorých odpovedí naznačuje, že mohlo ísť o umele vyvolanú kampaň zo strany *Ženských Listov*. Práve čerstvé imigrantky a dcéry imigrantov boli totiž najčastejšie odkázané zamestnať sa ako slúžky. Išlo pritom o najmenej populárne ženské povolanie – v porovnaní s prácou v továrni mali slúžky až dvojnásobnú pracovnú dobu, len zriedkakedy dostávali dni voľna a zamestnanie nevzbudzovalo žiadnu úctu.²⁷² Cieľom kampane tak bolo poukázať na zlé postavenie slúžok a prinútiť čitateľky k reflexii. Časopis uzavrel debatu veľmi symbolicky – poviedkou o slúžke Varke od A. Čechova *Jen spát, spát*. Varka sa vo dne stará o domácnosť a v noci o malé dieťa svojich pánov. Po niekoľkých nociach bez spánku je natoľko zúfalá, že v stave úplnej vyčerpanosti a psychického vypätia zahrdúsi plačúce dieťa a konečne vytúžene zaspáva.

Veľký dôraz časopis kládol aj na vzdelávanie žien. Máchová i Humpal-Zemanová písali na túto tému úvahy (*Důležitost vzdělání pro ženy, O důležitosti vzdělání, Mají ženy právo domáhati se odborného vzdělání?*), predstavované boli školy pre dievčatá v Čechách i Amerike a pomerne často sa objavovali aj príbehy vzdelaných žien z histórie. Obzvlášť diskutovaná bola otázka vysokoškolského štúdia. Práve v dobe, keď časopis začal vychádzať, totiž v Čechách vrcholil boj za povolenie vysokoškolského štúdia pre ženy. *Ženské Listy* situáciu v starej vlasti starostlivo sledovali, všímali si vývoj aj v ostatných európskych krajinách a upozorňovali na úspechy, ktorý ženy dosiahli v menej pokrokových krajinách, hlavne v Rusku a Nemecku. Autorkou väčšiny týchto článkov bola Karla

²⁷² Woloch, s. 157.

Máchová. Čitateľky zasväcovala aj do odborných debát, ktoré sa v Rakúsku a Európe viedli o tom, či je vysokoškolské štúdium pre ženu škodlivé a snažila sa tiež vyvracať predsudky, ktoré proti štúdiu žien existovali. V článku *Studentky švýcarské* napríklad podrobne popísala život žien na európskych univerzitách a ich spolunažívanie so spolužiakmi a profesormi. V roku 1897, keď štúdium žien na Karlo-Ferdinandovej Univerzite bolo povolené, Máchová právo sama využila a stala sa mimoriadnou poslucháčkou na Filozofickej fakulte.²⁷³

Boj za vysokoškolské štúdium žien v Čechách dokázal poriadne rozohnúť aj Jozefínu Humpal-Zemanovú. K téme sa často vyjadrovala v svojich komentároch a raz mužom v Čechách dokonca odkázala, aby si konečne uvedomili, že „*my nežijeme v dobé Karla IV, ale v 19. století!*“²⁷⁴ Z pera redaktorky pochádza pravdepodobne aj úvaha *Jsou vzdělané ženy nepřítelkyněmi mužů?*. „*Nemůžeme si vysvětliti jak podobný nesmysl mohl tak důkladně prosáknouti všechny vrstvy lidstva,*“²⁷⁵ konštatuje v úvode autorka. Jeden po druhom vyvracia predsudky existujúce proti vzdelaným ženám a na záver vyzýva mužov k spolupráci: *Vzdělané ženy žádají o pomoc uvědomělé muže, aby společně a zdárněji mohly pracovati k odstranění věch nespravedlivých předsudků, zákonů a zvyků, které činí z lidí otroky. Společný tento boj však nebude možný dokud pokročilí mužové nezbaví své druhy hloupých předsudků vůči pokročilým ženám a nepřijmou je v řady své co jim zcela rovné a svobodné bojovnice za právo a lidskost!*²⁷⁶

Predsudky o vzdelaných ženách popieral v úvahe *Vzdělání žen* aj čechoamerický novinár, Vojta Mašek z Kalifornie. Vyzdvihoval ženu vzdelanú pred ženou nevzdelanou, pretože „*myslí více logicky, ona sleduje literaturu, začíná cítit potřeby národní [...] mužovi může být rádkyně a důvěrnice [a] děti lépe udrží od darebné společnosti*“.²⁷⁷ Poznamenával tiež, že ak si muž vezme ženu nevzdelanú, aj keď dobrej povahy, „*časem ztratí [k ní] úctu a chová se k ní více co k děvečce, než sobě rovné společnici.*“²⁷⁸

Otázka manželstva bola tak ďalšou témou často diskutovanou na stránkach časopisu. *Ženské Listy* zastávali pokrokový názor, že vzťah medzi manželmi by mal byť

²⁷³ Malínská, s. 65.

²⁷⁴ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 7, s. 6.

²⁷⁵ *Jsou vzdělané ženy nepřítelkyněmi mužů?*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 21, s. 355.

²⁷⁶ Tamtiež.

²⁷⁷ Mašek, Vojta. *Vzdělání žen*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 11, s. 327.

²⁷⁸ Mašek, Vojta. *Vzdělání žen*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 11, s. 327.

založený na vzájomnej rovnosti a porozumení. Ten bol jasne prezentovaný v 18 čísle prvého ročníka, kde sa časopis pohoršoval nad tým, že istý americký časopis vyhlásil súťaž a ponúkol cenu tomu, kto najlepšie odpovie na otázku, „*jak možno ovládati ženu*“. Časopis s rozhorčením písal: *Ovládati! Co znamená to slovo? My ovládame koně tím ,že našším vyšším lidským rozumem vítězíme nad jeho fyzickou silou, již on třeba ani nezná. Žena však není kůň. Kde dva lidé jsou v pravém manželství, tu panuje úplná rovnost ve všem. Ona jest dokonalejší a rozumnější v některých věcech a on je opět v jiných a tím sous si rovni. Má li v manželství zavládnuti pravé štěstí, tu musí napřed manžel naučiti se ovladati samu (sic.) sebe.*²⁷⁹

Časopis sa vyjadroval aj k ďalším zásadným problémom doby, ako napríklad manželstvá uzavreté pre peniaze, unáhlené svadby či postoj mužov k manželstvu (*Rodinné štěstí nezávisí pouze na ženě*). Novým páľčivým problémom doby sa stávalo i to, že muži sa nechceli ženiť. Veľmi humorne vyznieva napríklad komentár Humpal-Zemanovej k debate, ktorú vypočula v českej kaviarni v Chicagu. Ako píše: „*celý regiment českých mládenců, [z kterých] někerí již počínali po staromládenecku vadnout*“ sa tu sťažoval, že ženy sa vrhajú do industriálneho zamestnania a nevenujú sa rodine a svojmu pravému poslaniu. Muži prehlasovali, že radšej ako trápiť sa s emancipovanými ženami zostanú slobodní. Redaktorka na záver poznamenáva: „*Není pak divu, že naše děvčata nemohou se „věnovat“ jejich pány jim určenému úkolu, když naši páni si sami vaří a hospodaří a v samotě tráví ty dny svého života v tomto plačtivém údolí.*“²⁸⁰

Humpal-Zemanová sa v časopise venovala i osvete v otázke rozvodu a zákonných práv žien. Bola presvedčená, že ženy by mali mať právo vystúpiť z nešťastného zväzku, na druhej strane ale nechcela, aby rozvody využívali nedbalo a dochádzalo k nim bez závažných dôvodov. V časopise uverejnila článok *O rozvodech* (prevzatý z amerického rodinného časopisu the *Demorest Family Magazine*). Krajanky si v ňom mohli prečítať názory významných amerických žien a dozvedieť o právnych normách platných v jednotlivých štátoch. Mohli zistiť napríklad i to, že najliberálnejšie zákony sú platné v Južnej Dakote, kde stačí pobývať 90 dní, aby žena mohla požiadať o rozvod.²⁸¹ Redaktorka si tiež uvedomovala dôležitosť právnej gramotnosti žien. V článku *Žena před*

²⁷⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 18, s. 6.

²⁸⁰ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 7, s. 7.

²⁸¹ *O rozvodech*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 9, s. 264.

tváří zákona napísala: „*Hlavními trpitelkami neznalosti zákona jsou ženy a z té příčiny myslím, neuškodí, pokusím-li se jen stručně vylíčit Vám, jak stojíme před tváří zákona.*“²⁸²

Čitateľkám ponúkla súhrn dôležitých právnych noriem týkajúcich sa postavenia žien, napr. o tom, aké majetkové práva platia medzi manželmi, za akých podmienok vzniká žene povinnosť splatiť dlhy po manželovi, alebo čoho má právo domáhať sa, v prípade že ju opustil manžel.

Ženské Listy pod vedením Humpal-Zemanovej podporovali aj ženské volebné právo a účasť žien v politike. Časopis jasne deklaroval tento postoj už v ôsmom čísle, keď čitateľky vyzval, aby sa zúčastnili volieb dôverníkov štátnej univerzity. (Ženy v Illinois mali čiastočné volebné právo a volieb sa zúčastniť mohli.) Časopis priniesol presné informácie o tom, aké podmienky museli ženy splniť, aby boli k voľbám pripustené, predstavil dve ženské kandidátky a čitateľkám tiež ponúkol presnú inštrukciu, ako odvoliť. V čísle bol umiestnený náčrt volebného lístku a zobrazený krížik, ktorý mali ženy urobiť pri mene zvoleného kandidáta/y. Počas celej doby pôsobenia Humpal-Zemanovej boli uverejňované správy o referendách v jednotlivých amerických štátoch a v samostatných profíloch boli predstavené hlavné osobnosti amerického hnutia za ženské volebné právo. Žiadne veľké vzdelávacie články, ani úvahy sa však na túto tému v časopise neobjavovali. Humpal-Zemanová bola o rovnosti medzi mužom a ženou pevne presvedčená a volebné právo, zdá sa, brala ako samozrejmosť, ktorá prináležala ženám ako ľudským bytostiam.

4.4 Praktická príručka: domácnosť, výchova detí, zdravotná a psychológia

Ženské Listy ako správny ženský časopis ponúkali krajaniam aj praktické informácie týkajúce sa domácnosti, výchovy detí či zdravotníctva. Rady a osvedčené triky pre domácnosť sa objavovali v každom čísle a bežnou súčasťou boli aj recepty uverejňované v rámci rubriky *Kuchyňa*. Uspokojiť čitateľky patriace do rôznych spoločenských vrstiev nebolo vždy jednoduché, čo dokazuje aj tento komentár redakcie: „*Kuchařky chtějí kuchařské předpisy, nějaké nové, pěkné jídla – obyčejné hospodyně zase nechtějí tak „fajnové“ věci, když dáváme prostí jídla, tu opět velké množství se zlobí, zač je*

²⁸² Humpal-Zemanová, Jozefína. *Žena před tváří zákona*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 12, s. 194.

*považujeme, když takové předpisy uveřejňujeme.*²⁸³ Z článkov je tiež zrejmé, že záujem nebol iba o recepty, ale i o správnu výživu a osvetu v zložení potravín.

Výchova detí bola ďalšia praktická téma, ktorá prirodzene zaujímala čitateľky. Rady matkám dávali čechoamerickí učitelia a učiteľky a pomerne často boli uverejňované aj výňatky z kníh či články z pražského *Časopisu pro učitelky*. Veľkou témou v článkoch o výchove bola detská psychológia. Ako naznačujú jednotlivé príspevky, dochádzalo k opúšťaniu názoru, že správne vychované deti majú ticho sedieť, bezvýhradne poslúchať rodičov a neprejavovať vlastné názory. Dôraz sa po novom začal klásť na predstavivosť, rozvíjanie schopností detí a ich vlastného úsudku. Napríklad v článku *Povzbudujte dítky své* bolo rodičom radené, aby sa nevysmievali sa zo snov a túžob detí, ale práve naopak, od malička im vtíkali vieru vo vlastné schopnosti. V článku *Nechvátejte* boli matky pre zmenu vyvarované, aby deti nevystavovali prílišnému tlaku pri učení a dosahovaní dobrých výsledkov, zdôrazňovaná bola potreba oddychu a psychickej regenerácie. Z času na čas boli uverejňované i obsahy pre deti ako rozprávky a básničky (*Pro maličké, Pro naše malé čtenářky*). Významnou témou bola aj starostlivosť o kojencov. Úmrtnosť malých detí v tejto dobe bola vysoká, a tak informácie tohto druhu boli medzi matkami veľmi žiadané.

Osvete v oblasti zdravotníctva *Ženské Listy* prikladali celkovo dôležitú úlohu. Propagovali zdravotné návyky (*Užívání kartáčků na zuby*), predstavovali choroby a ponúkali aj drobné praktické rady (napr. *Nebezpečí jež hrozí z malých poranění*). Článkami o zdraví prispievali aj českí lekári a prvé české ženské lekárky. Na stránkach časopisu prebehla aj zaujímavá debata, o tom či dať deti očkovať proti kiahnam (česky neštovice – pozn. autora). Proti očkovaniu vystúpila v obsiahlom článku bývalá dlhoročná učiteľka, spisovateľka Gregorová, hneď v nasledujúcom čísle bol uverejnený protichodný názor *Očkování z jiného stanoviska* od lekára Václava Podstaty.

Miesto v časopise mali aj články venujúce sa psychológií a správaniu človeka. Pomerne často sa objavovali príspevky o tzv. nervóze, čo bol dobový názov pre depresiu. Vyskytovali sa ale aj ľahšie ladené príspevky podobné tým, aké nájdeme v dnešných časopisoch pre ženy. Napríklad učiteľ F.H. Svoboda v článku *Mraky* písal o dôležitosti pozitívneho myslenia a optimistického náhľadu na svet. Témou článkov sa stávali i medziľudské vzťahy a morálka (*Uvaž jaký následek bude mít tvůj skutek, O pomluvě*), či

²⁸³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č. 1, s. 3.

správanie a spoločenská etiketa (*Pro naše dívky, Dáma v chování*). Raz časopis dokonca priniesol i preklad anglického článku, ktorý radil, ako získať pozornosť mladého muža a chovať sa v jeho prítomnosti (*Jak se může dívka zalíbiti*).

4.5 Literatúra

V literárnych príspevkoch sa *Ženské Listy* snažili propagovať predovšetkým českú tvorbu. Uverejňovali poviedky, ukážky z románov a pomerne často sa objavovali aj básne. Prispievali mnohí známi českí autori ako napríklad Tereza Nováková, Gabriela Preissova, Mína Kautská, Julius Zeyer, či Jan Neruda. Zahraniční autori sa vyskytovali pomerne zriedkavo. Zo slávnych diel boli uverejnené iba ukážky z románov *Anna Kareninová* od Leva Nikolaveviča Tolstého (Humpal-Zemanová ho pokladala za slovanského autora, ktorého mala poznať každá vlastenka) a *Jana Eyrová* od Charlotte Bronteovej. Objavovali sa tiež správy o knižných novinkách a literárne štúdie diel českých autorov. Časopis dával do pozornosti aj nové, pokrokové periodiká, ktoré začali vychádzať buď v Čechách alebo v Amerike. V roku 1896 napríklad krajankám odporúčal novovzniknutý *Ženský obzor* a s nadšením konštatoval, že „vyplní dávno citěnou mezeru v české ženské žurnalistice v Čechách.“²⁸⁴

Popri dielach českých a svetových autorov boli v *Ženských Listoch* uverejňované i literárne pokusy Čechoameričaniek. Spisovateľka Františka Gregorová publikovala málo. Jej zdravotný stav (trpela astmou) sa v tejto dobe sa zhoršovala a na písanie nemala sily.²⁸⁵ Okrem nej písala a do češtiny prekladala aj Antonie Krejsová zo Cedar Rapids²⁸⁶ v Iowe. Tá so *Ženskými Listami* spolupracovala od samého začiatku, najskôr ako jednatelka a neskôr ako prispievateľka. Obsahom je pre nás zaujímavá jej poviedka *Americká dívka*. Hrdinkou je Hilda, mladé dievča z farmy, ktoré túži po vzdelaní. Aby si zarobila na školné, ide do služby k bohatému statkárovi. Jej konzervatívna matka pre jej ciele pochopenie

²⁸⁴ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 10, s. 323.

²⁸⁵ List Františky Gregorovej Vilme Sokolové-Seidlové ,11.10. 1898, Woodland Park, Colorado, Památník národného písennictví, fond Vilmy Sokolové-Seidlové.

Z jej listu vieme, že Humpal-Zemanová nebola veľmi dôsledná v platení honorárov za poviedky.

²⁸⁶ **Cedar Rapids** – bolo dôležitým kultúrnym a spoločenským centrom Čechov v Iowe. Česi spolu s Nemcami do oblasti prichádzali už od 50. rokov. Spočiatku sem prichádzali najmä prisťahovalci z východných a južných Čiech, neskôr sa zväčšoval podiel prišielcov z južných a západných Čiech, najmä s oblastí medzi Českými Budejovicami a Plzňou. Na konci 19. storočia bolo Cedar Rapis známe ako najviac české mesto v Amerike, nakoľko Česi tvorili až jedna pätinu miestneho obyvateľstva.

nemá a peniaze na školné jej vezme. Keď sa Hilda po prekonaní ďalších prekážok predsa len zapíše na školu, je u nej objavený hudobný talent. Stáva sa slávnou klaviristkou a speváčkou a na záver sa vydáva za pokrokového európskeho grófa, ktorý si zvolil život v demokratickej Amerike. Dnes sa nám tento príbeh javí ako sentimentálny a idealistický, v svojej dobe mal ale pravdepodobne ženy povzbudiť k tomu, aby sa nebáli postaviť dobovým predsudkom a nasledovali svoje sny.

Z dnešnej perspektívy je fascinujúci aj *Dopis z budúceho stoeletí*.²⁸⁷ Pod článkom je podpísaná Vlasta, rukopis a obsah však naznačuje, že autorkou bola Humpal-Zemanová. Dej listu je situovaný do roku 1995. Pisateľkou je americká senátorka českého pôvodu pani Hovorková, ktorá píše do Anglicka svojej priateľke Marii Novákovej, ktorá v krajine pôsobí ako konzulka Spojených štátov. Hneď v úvode sa tiež dozvedáme, že k Spojeným štátom boli pripojené Kuba, Havaj, Kanada i Mexiko, dielko tak verne dokumentuje imperiálne nálady, ktoré v Spojených štátoch v tejto dobe panovali. Senátorka Hovorková priateľke píše o novom vynáleze „electro-tisk[u]“ ktorý se osvedčuje mnohem lépe, jest rychlejší než starý „type-writer“²⁸⁸, tak že mohu poslati dlouhý dopis beze všeho namáhání a ztráty času.“ Autorka ako keby predpovedala vynález počítačov a domácich elektrických tlačiarní. V liste spomína aj vynález „ether-lodi“, ktorá zvládne cestu cez Atlantik za rekordných 24 hodín a pasažierov na nej netrápi ani morská choroba. Jazdia i „elektické kočáry“, sú ale veľmi drahé a vlastnia ich iba bohaté rodiny. Z pohľadu dneška je asi najkurióznejšie autorkina predstava, že v roku 1995 budú prebiehať vedecké výpravy na Mars. Táto planéta bola v tej dobe najnovším astronomickým objavom. V roku 1877 ju objavil Giovanni Schiaparelli a tvrdil, že línie pozorované na povrchu planéty sú vodné kanále vybudované inteligentnými bytosťami.²⁸⁹ Tieto dobové predstavy sa premietli aj do textu Humpal-Zemanovej. Predstavuje si, že budú prebiehať vedecké expedície za účelom skúmať rastliny a zvieratá. Pozoruhodná je aj jej viera v technický pokrok - píše totiž, že cesta na Mars má stáť iba 200 dolárov (pre porovnanie, plat slúžky má byť 1000 dolárov).

V liste sa objavuje aj niekoľko zmienok o postavení žien v roku 1995. Kandidátkou na prezidentku USA za Progresivistickú stranu bola nominovaná žena. Ženy sa angažujú

²⁸⁷ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 3, s. 23.

²⁸⁸ Angl. písací stroj.

²⁸⁹ Discovery of Mars. *Windows to the Universe* [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.windows2universe.org/mars/discovery.html>

i v politike v Čechách. Tie, ako autorka poznamenáva, sa stali samostatnou republikou a vládnu v nich Mladočesi. V liste senátorka spomína tiež *Ženské Listy*, ktoré náhodou našla v pozostalosti svojich starých rodičov. Udivuje sa nad časopisom a vyzdvihuje ho ako prvý český časopis v USA vydávaný a redigovaný ženami. Obdivuje aj ich redaktorku. Bráni jej rozhodnutie používať dve priezviská a poznamenáva, že meno ženy je rovnako dobré ako meno muža. Tento pozoruhodný textík naplno ukazuje zapálenie Humpal-Zemanovej pre rovnoprávnosť žien, ale i to, ako veľmi túžila po uznaní za svoju prácu. Očividná je i jej viera v nezvratnosť pokroku v ženskej otázke a to, že za sto rokov spoločnosť naplno prekoná predsudky existujúce voči ženám. Táto predpoveď sa v mnohom naplnila, jedno jej želanie sa ale nespĺnilo. I 117 rokov po napísaní tohto textu Spojené štáty stále čakajú na to, že hlavná politická strana nominuje ženu za svoju prezidentskú kandidátku.

Ako ukázali jednotlivé body, literárne texty v *Ženských Listoch* predstavovali krajankám českú literárnu tvorbu a mali propagovať progresívne myšlienky doby. Vyskytlo sa však i niekoľko tragických príbehov, ktoré upozorňovali na vážne sociálne problémy doby (samovraždy, chudobu). Práve týmto posledným bodom sa časopis zásadne odlišoval od väčšiny populárnych ženských časopisov tejto doby. Tie sa štítli uverejňovať smutné, tragické príbehy a časopis *Woman's Home Companion* dokonca zašiel tak ďaleko, že pre autorov vydal príručku o tom, aké témy sú prípustné a aké nie.²⁹⁰ Humpal-Zemanová išla v tomto proti prúdu. Zaviazala sa tiež neuverejňovať krvavé a senzačné romány. Na tejto zásade trvala po celú dobu, čo časopis viedla. Keď zo *Ženských Listov* odchádzala, o tomto predsavzatí napísala: „...kdybych byla nešetřila tolik mravní cit našich žen a nechtěla uchrániti domovy naše těch hrozných následků, které pochází ze čtení senačních románů, mohl list tento míti třikrát tolik odběratelstva,“ ako ale dodávala: „Svědomí mé jest čisté.“²⁹¹

4.6 Pohľad do sveta

Prostredníctvom cestopisných článkov *Ženské Listy* čitateľkám ponúkali aj pohľad do vzdialeného, exotického sveta. V Amerike v tomto období existovala silná fascinácia východnými kultúrami a *Ženské Listy* tento záujem do istej miery kopirovali. Objektom záujmu sa stávali predovšetkým krajiny v Ázii a Oriente, napr. *Moderní žena v Burmě*,

²⁹⁰ Zuckerman, s. 83.

²⁹¹ HUMPAL-ZEMANOVA, JOSEFÍNA. Na rozloučenou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 7, č. 31, s. 463.

Čínske ženy, Žaponská cisárovná, Žena v staré Indii, Arabský časopis pro ženy. Články sa väčšinou sústreďovali na život a postavenie žien v miestnej spoločnosti, poodhaľovali prastaré, pre obyvateľov západu často nepochopiteľné tradície a všimli si tiež prenikajúce prvky modernity.

Prispievateľkou časopisu sa stala aj čechoamerická misionárka v Číne, Laura Kateřina Hanzlíková. V roku 1898 prišla Hanzlíková po 7 rokoch strávených ako ošetrovateľka v meste Nanking na návštevu domov do Chicaga a jej návrat medzi Čechoameričanmi spôsobil senzáciu. *Ženské Listy* najprv priniesli stručný profil Hanzlíkovej a neskôr uverejňovali seriál *Z cesty kolem světa* o jej ceste do Chicaga. Hanzlíková rozprávala o zástavkách v Singapure, Káhire, Neapoli, a Pompejach, pobudla ale i v Prahe, kde sa stretla s vdovou po Vojtovi Náprstkovi. So *Ženskými Listami* zostala v kontakte aj po návrate do Číny. Zaslala niekoľko listov aj s fotografiami miestnej krajiny a obyvateľov.

Južná Afrika bola ďalšou krajinou, ktorá fascinovala dobovú predstavivosť. *Ženským Listom* odtiaľ napísal dva listy (*Z cesty do Afriky* a *České rohlíky v Africe*) Čechoameričan Václav Janda, ktorý si v Johannesburgu založil pekáreň. Do časopisu písal o mnohoženstve v miestnom kmeni Zulov, o školstve a postavení učiteliek, zaujala ho však i biedna situácia miestnych indických žien, ktoré tu pracovali ako nádenničky. Otázke mnohoženstva, ktoré Humpal-Zemanová veľmi zaujímalo (napísala i nepublikovanú knihu o mormonských ženách)²⁹², sa časopis venoval znova v článku *Společenské mravy Zulů*, ktorý bol upravený podľa interview s dcérou misionára publikovaného v americkom časopise.

4.7 Móda

Módu *Ženské Listy* preberali z New Yorkského časopisu zasväteného reforme ženského oblečenia *Jenness Miller Montly*. Vydavateľkou tohto titulu bola Annie Jenness Miller, známa aktivistka, rečníčka a autorka kníh. Humpal-Zemanová sa s ňou zoznámila pravdepodobne na Svetovom kongrese žien v Chicagu, kde Millerová vystúpila s prednáškou o potrebe reformy ženského oblečenia.²⁹³ Millerová, tak ako mnoho ďalších

²⁹² Rukopis je uložený v archíve Náprstkovho múzea.

²⁹³ CUNNINGHAM, Patricia A. *Reforming Women's Fashion, 1850-1920: Politics, Health, and Art* [online]. Questia. Kent, OH: Kent State University Press, 2003, s. 64 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=109348559>

popredných žien tejto doby, bojovala proti dlhým, ťažkým sukniam a šnurovačkám, ktoré boli stále považované za vhodný odev pre ženy. Spôsobovali ale zdravotné problémy, zavádzali pri práci, sťažovali jazdu na bicykli a iné športové aktivity, do ktorých sa ženy po novom zapájali. Téma si na kongrese získala veľkú pozornosť.²⁹⁴ Prívrženkyňou reformy bola aj Humpal-Zemanová. V časopise uverejňovala nákresy slušivých, vzdušných šiat z Millerovej časopisu, ale aj obrázky čepcov, klobúkov, slnečníkov či kabeliek. (viz. obrazová príloha č. 10). Materiál bol preberaný so „zvláštnym dovolením“²⁹⁵, presné podmienky tejto spolupráce nepoznáme. O tom, že redaktorka reformu podporovala, svedčí i jej oduševnená reakcia na článok uverejnený v istom krajanskom časopise. Autor sa v ňom vysmieval zo združenia pracujúcich žien v Kansase, ktoré sa uznieslo nosiť v práci kratšie sukne. Humpal-Zemanová takto odpovedala: „*Co jim po tom, co ženy chtějí nosit? Kdyby některá žena se opovážila diktovat, jak dlouhé nohavice mají muži nositi, anebo poukazovati nějak na jejich zamilovanou „skleničku“, již by volali, že je jim upíraná „osobní svoboda“.* Chtíce svobodu pro sebe, mají ji dopřávat i jiným.“²⁹⁶

Vo štvrtom ročníku začal časopis namiesto návrhov z *Jenness Miller Montly* uverejňovať obrázky strihov od známeho amerického výrobcu strihov Butterics. Pri každom strihu bolo uvedené popisné číslo a záujemkyne si strih podľa požadovaných mier mohli za 10 centov objednať v redakcii. V ponuke boli šaty pre ženy, pracovné overaly pre mužov, ale i oblečenie pre deti a kojencov. V tomto období boli už v Spojených štátoch rozšírené šijacie stroje. Papierové strihy ponúkali už od 70. rokov módné časopisy.²⁹⁷ V 90. rokoch vo veľkom začali strihy uverejňovať aj ostatné ženské časopisy a zostať pozadu nechceli ani *Ženské Listy*.²⁹⁸

Podľa listov čitateľiek vieme, že rubrika *Mody* sa tešila značnej obľube. Humpal-Zemanová jej ale veľkú dôležitosť neprikladala. Ak mala dostatok iného, aktuálneho materiálu, uverejňovala prednostne ten a módu odkladala do ďalších čísel, prípadne jej

²⁹⁴ JENNESS MILLER, Annie. *Dress Improvement*. In: *The Congress of Women: Held in the Woman's Building, World's Columbian Exposition, Chicago, U. S. A., 1893*, s.695-696. [online]. Chicago, Philadelphia: Monarch Book Company [cit. 2012-04-12]. Dostupné z:

<http://digital.library.upenn.edu/women/eagle/congress/milleraj.html>

²⁹⁵ *Mody*. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 1, s. 10-11.

²⁹⁶ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 1, č. 6, s. 6.

²⁹⁷ Mott, *History of American Magazines*, vol. 3, 1865–1885, s. 95-96.

²⁹⁸ Zuckerman, s. 82

venovala iba malý priestor. To nebolo po chuti mnohým odberateľkám a na nedostatok módy si sťažovali.

4.8 Ženské Listy a sestry Slovenky

V obsahu *Ženských Listov* sa vyskytlo aj niekoľko článkov, všímajúcich si pôsobenie slovenských žien. Z listov uverejnených v časopise tiež vieme, že predplatiteľkami časopisu boli aj Slovenky žijúce v Amerike.²⁹⁹ Tie svoj vlastný časopis v novej zemi ani doma na Slovensku ešte nemali, a tak ak mali záujem o ženské čítanie v pre nich príbuznom jazyku, voľba padla na *Ženské Listy*. To, aká veľká bola táto predplatiteľská skupina, odhadnúť nevieme. Môžeme sa však domnievať, že nebola asi príliš početná.

Slovenky podobne ako ich české sestry mali v Amerike vlastnú spolkovú organizáciu - Živenu. Bola však omnoho mladšia, založená iba v roku 1891, mala menšiu členskú základňu a porovnaní s českou Jednotou Českých Dam ponúkala členkám aj výrazne menšiu finančnú podporu.³⁰⁰ Živena bola nazvaná rovnako ako ženský spolok v starej zemi založený už v roku 1869.³⁰¹ Medzi ciele tohto spolku doma patrilo vydávanie kníh v slovenčine a tiež založenie dievčenských vzdelávacích ústavov, ktoré mali otvoriť Slovenkám, najmä z chudobnejších rodín, cestu k zamestnaniu. V druhej polovici 19. storočia sa ale Slovensko ocitlo pod silným útlakom Maďarska, ktoré akékoľvek národnostné snahy potláčalo. Po zatvorení Matice slovenskej a troch slovenských gymnázií zostala Živena prakticky jediným fungujúcim národnostným spolkom na Slovensku.³⁰² Jej aktivity boli maďarskou vrchnosťou obmedzované a trikrát (v rokoch 1874, 1899 a 1900) jej nebolo povolené otvoriť slovenskú školu zameranú na ženské povolania.³⁰³ Slobodne sa rozvíjajúca Živena v Amerike bola tak pre Slovenky veľkou zmenou a úspechom. Na jeseň roku 1895 usporiadali v New Yorku prvý zjazd pre členky a o udalosti v článku *Sláva Našim Sestrám Slovenkám* priniesli správu i *Ženské Listy* v Chicagu.³⁰⁴ Uvedená bola

²⁹⁹V časopise bolo uverejnené, že časopis si predplatila pani Paula Novomesky a neskôr sa objavila správa o predplatnom zo Živeny v New Yorku.

³⁰⁰Humpal-Zemanová, Jozefína. Sláva Našim Sestrám Slovenkám. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 4, s. 108.

³⁰¹VRZGULA, Monika. Živena alebo Kľukaté cesty k vzdelaniu: Druhá časť seriálu o slovenských ženách, čo boli trochu popredu. *Inzine* [online]. 12.11.2003 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z:

<http://www.inzine.sk/article.asp?art=10133>

³⁰²Tamtiež.

³⁰³Tamtiež.

³⁰⁴Humpal-Zemanová, Jozefína. Sláva Našim Sestrám Slovenkám. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 2, č. 4, s. 108.

stručná história organizácie a tiež fotografie predsedníčky v New Yorku, pani Marie Ruman, a predsedníčky Živeny na Slovensku, spisovateľky Eleny Šoltésovej.

Slovenská otázka spôsobila v časopise rozruch znova na jar roku 1897, keď do *Besídky* písala funkcionárka Živeny v New Yorku, Pani Novomesky. Kostrbatou slovenčinou oznamovala, že spolok plánuje druhé valné zhromaždenie a chválila sa, že Živena sa medzičasom rozrástla - zo 14 na 41 zborov a takmer 900 členiek.³⁰⁵ Dodávala, že: *“Sestrenky naše Češky su utichto ohladoch už hodne dalěj jako mi Slovenky, no jestli kdo pozna pomeri Slovenska tam v tej starej vlasti, jak je tam biedný Slovák duševne i telesne otročený, tak nám našu zaostalost nik nebude zazlievat. Tu, kde volná sloboda panuje, počínaju sa i Slováci hybat, nechcu zaostat od druhých.”*³⁰⁶ Pani Novomesky vyzývala k vzájomnej spolupráci medzi Čechmi a Slovákami v Amerike, no neodpustila si ani niekoľko ostrých výčitiek k bratom Čechom: *“...keď by sme sa ešte trochu lepšie poznali a chceli poznať, aj keď by sme mocnejšie lnuli jedeni ku druhému jako doteraz, jaký počet ohromný by to dalo, keď by sa v Amérike tak ná million duši slovianských počítavalo, ktoré by spolu pracovali?... Ale pravda, naši bratia a sestry Češy sa rátaju do radu tých pokročilejších, a ti biedný Slovák ostan vždy len ten posledný! Hambia sa za nás! No nič to, keď sa Slováci tak rozdichaju v slobodnom vzduchu americkom, jak se Češy rozdichali, dá Boh že i Slováci dalej budou vidiet od nosa.”*³⁰⁷

Kritika Novomestskej neostala v časopise bez odozvy. Hneď pod článkom bolo uverejnené stanovisko redakcie, ktoré dalo pani Novomestky za pravdu: *„Sestra Novomeská trpkou pravdu vyřkla. Je to smutné, že Slované třídí se a straní jeden druhého. Jest však to vlastnost nám vrozená a podobné třídění děje se i mezi Čechy samými. My však ubezpečujeme naše sestry Slovenky, že srdce naše nezná rozdilu a vlastenecká Slovenka, jako každá žena, jest nám sestrou! Přejeme “Živeně“ možno-li ještě většího zdaru a více tak nadšených bojovnic, jakými jsou jejich úřednice pí. Ruman a Novomeská. Sloupce našeho listu jsou sestrám Slovenkám vždy otevřeny!”*³⁰⁸ Túto výzvu slovenské ženy nechali nevyužitú a do časopisu viac nenapísali.

³⁰⁵ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 3, č. 12, s. 300.

³⁰⁶ Tamtiež.

³⁰⁷ Tamtiež.

³⁰⁸ Tamtiež.

V nasledujúcich troch rokoch sa však objavili ešte ďalšie články. V máji roku 1898 napríklad *Ženské Listy* informovali, že do redakcie dostali prvý slovenský ženský časopis – *Dennicu*, ktorú v Turčianskom Svätom Martine začala vydávať spisovateľka Terézia Vansová.³⁰⁹ O rok neskôr zase písali o zjazde Národného Slovenského Spolku a Živeny, ktorý sa konal v Chicagu. Pri tejto príležitosti uverejnili aj pozdravný list od Šoltésovej zo Slovenska a tiež samostatný článok o bankete, ktorý pre Živenu usporiadala Jednota Českých v dvorane českého Plzenského Sokola. Ako poznamenala pisateľka článku, jednalo sa o „vzácnny obraz slovanskej vzájemnosti“³¹⁰ Poslednou pozoruhodnou zmienkou bol profil mladej, iba dvadsaťosemročnej slovenskej poetky Ľudmily Podjavorinskej.³¹¹ Tieto ukážky svedčia o tom, že Slovenky a Češky v Amerike viedli oddelené životy a spoločenské a spolkové kontakty medzi nimi neboli príliš časté.

4.9 Inzercia

Reklamu v *Ženských Listoch* uverejňovali najčastejšie čechoamerickí obchodníci a živnostníci. Inzerovali v nich ale i americké firmy, napríklad železničné a lodné spoločnosti. Pár krát sa objavili i oznamy firiem, ktoré predávali pôdu na Západe USA a pre perspektívnych záujemcov organizovali hromadné obhliadky pozemkov. Už v tejto dobe sa niektorí podnikatelia pokúšali o pomerne sofistikované reklamy. V jednom čísle sa napríklad objavil profil úspešného obchodníka, „self-made-man-a“, iba 29-ročného pana Koláčka, ktorý v svojom obchode ponúkal výrobky z Čiech. Na nasledujúcej strane bola uverejnená celostranová strana reklama obchodu aj s akciovými ponukami. Svoje služby v časopise ponúkali spočiatku aj českí lekári, pôrodné babice a lekárnici. Neskôr *Ženské Listy* začali uverejňovať „Adresár“, teda akúsi obdobu dnešných Žltých listov, v ktorej uvádzali ich adresy a neskôr aj telefónne čísla. Zaujímavé by bolo vedieť, či za to, že zdravotníci boli na zozname, museli platiť, alebo išlo o dobrú vôľu časopisu. Raz sa v časopise vyskytlo i varovanie pre spotrebiteľov – *Ženské Listy* vystríhali matky pred škodlivým sirupom užívaným pri raste zúbkov Mother's Winslow's Soothing Syrup.

Popri reklamných oznámeniach sa objavovali aj oznamy osobného charakteru ako poďakovania manželov zborom J.Č.D. za vyplatenie posmrtného poistenia po manželkách,

³⁰⁹ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 4, č.18, s. 317

³¹⁰ Banket na počesť Živeny,“ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 19, s. 293.

³¹¹ Ľudmila Podjavorinská – Slavná poetka slovenská. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 15/16, s. 220.

poďakovania hostiteľom či ďakovania gratulantom pri príležitosti promócií. Časopis slúžil i ako zoznamka. Prvý muž sa snažil osloviť potenciálne manželky týmto inzerát: „Slušný, zdravý, 36 rokov starý pán, preje si seznámiť sa se spořádanou dámou v přiměřených letech. Na jmění se nehledí. Přihlášky přijímá a za mlčenlivost ručí Jan Tuček, 362. W. 18th Street.“³¹² Druhý ženby chtivý pán bol už o niečo náročnejší. Pod heslom „Šťěstí vstříc“ hľadal „mladé, hezké, vydělané děvče z dobré rodiny, velké postavy, s nějakým jemněním,, a záujemkyňa mala poslať i fotografiu.³¹³

4.10 Zdroj informácií

Americké ženské časopisy vydávané v 90. rokoch 19. storočia môžu z pohľadu súčasníka pôsobiť neorganizovane, chaoticky, ba až náhodne.³¹⁴ Uverejňovali totiž pomerne veľké množstvo nesúrodých obsahov, ktoré nijak bližšie nesúviseli s tradičnými záujmami žien. Takýto materiál sa objavoval z čisto pragmatických dôvodov – aby zaplnil voľné stránky stále sa zväčšujúcich ženských časopisov.³¹⁵ Tie rástli, pretože záujem žien o ne rýchlo narastal, rozširovanie redakcií však za týmto tempom zaostávalo. Časopisy sa preto často uchýľovali k uverejňovaniu článkov prevzatých z novín alebo časopisov, prípadne prinášali upravené výňatky z kníh.

S nedostatkom materiálu sa potýkali aj chicagské *Ženské Listy*. Humpal-Zemanová do obsahu zaraďovala rôzne zaujímavosti zo sveta, správy o nových vynálezoch a trendoch v spoločnosti. Čitateľkám ponúkala aj rôznorodý materiál, ktorý mal slúžiť k tomu, aby krajanke bližšie zoznamoval s americkým svetom, v ktorom žili. Uverejňovala články vysvetľujúce americkú históriu a kultúrne zvyky (*Den díkučinení, jeho vznik a význam*) a sama tiež písala reportáže z ciest, ktoré podnikala po Amerike (*V americkém Švýcarsku, Z výletu po Wisconsinu, Na výstavě v Atlantě, Upomínky z cesty I, II*). Popisovala miestne turistické atrakcie a sústreďovala aj na vysvetľovanie kultúrnych špecifik a odlišností, napr. Amerického Juhu.

Humpal-Zemanová do obsahu zaraďovala aj články zaoberajúce sa reformou spoločnosti, ktoré vychádzali z jej vlastných záujmov a aktivít. Objavil sa napríklad obsiahly cyklus o settlementoch v Chicagu aj s bohatou obrazovou prílohou a cyklus o

³¹² *Ženské Listy*. Chicago, roč. 5, č. 5, s. 90.

³¹³ *Ženské Listy*. Chicago, roč. 6, č. 24.

³¹⁴ Zuckerman, s. 79.

³¹⁵ Zuckerman, s. 79.

Verejných školách v Chicagu. Takéto reformné články sa koncom 19. storočia vyskytovali v amerických ženských časopisoch čoraz častejšie, nakoľko ženy sa vo veľkom začínali zaujímať o reformu spoločnosti a prijímali ideály nového progresivistického hnutia.³¹⁶ Ďalším častým obsahom časopisov boli ľahké správy zo spoločnosti, ktoré referovali o klebetách, škandáloch a živote smotánky. Humpal-Zemanová takýto obsah uverejňovať odmietala. Prinášala ale správy o kráľovských rodinách, slávnych amerických politikoch či zaujímavých postavách z histórie (*Joan de Arc, Napoleon a jeho ženy*), takže vyhnúť sa dobovým „celebritám“ sa jej tak celkom nepodarilo.

³¹⁶ Zuckerman, s. 85.

Záver

Časopis *Ženské Listy* bol prvým ženským časopisom vydávaným pre české krajanky v Spojených štátoch. Cieľom tejto diplomovej práce bolo vytvoriť podrobnú historickú štúdiu časopisu v rokoch 1894 až 1901, keď vychádzal pod vedením jeho zakladateľky Jozefíny Humpal-Zemanovej. Na základe štúdia siedmich ročníkov časopisu a ďalších primárnych a sekundárnych zdrojov som sa pokúsila popísať okolnosti vzniku časopisu, zrekonštruovať jeho vývoj v sledovanom období a preskúmať aj jeho obsahovú stránku.

Pôsobenie časopisu som sa snažila zasadiť do širšieho spoločenského a mediálneho kontextu. Ako bolo ukázané v prvej kapitole, od 60. rokov 19. storočia sa v českých zemiach rozvíjalo ženské hnutie. Dominantným ženským periodikom v tomto období bol časopis *Ženské listy*, ktorý od roku 1874 vydával *Ženský výrobní spolek* v Prahe. V 90. rokoch začali vychádzať aj ďalšie, názorovo a politicky odvážnejšie, ženské časopisy. Pokúšali sa nastoliť nové témy a presadzovali i účasť ženy v politike. V Spojených štátoch, kde *Ženské Listy* vychádzali, sa ženské hnutie rozvíjalo ešte omnoho intenzívnejšie. V 90. rokoch už naplno prebiehal boj za volebné právo, ženy sa angažovali vo verejnom živote a tiež sa stávali významnými vodcovskými osobnosťami v rámci prebiehajúceho progresivistického hnutia. Vychádzal veľký počet feministických i komerčne orientovaných ženských časopisov. V 90. rokoch zažívali nevídaný rozkvet práve komerčné tituly. Tie dosahovali veľké zisky a mali predplatiteľskú základňu v rádovo až stovkách tisíc predplatiteľov.

Potrebu vydávať ženský časopis pre české krajanky si ako prvé uvedomili dve pokrokové ženy – Čechoameričanka Jozefína Humpal-Zemanová a Češka Karla Máchová. Zoznámili sa v roku 1893 pri príležitosti Kolumbijskej svetovej výstavy v Chicagu, v rámci ktorej sa obe zúčastnili aj Svetového kongresu žien. Po kongrese spoločne podnikli cestu na Západ Spojených štátov. Návštevy krajanov v odľahlých častiach krajiny im vnukli nápad založiť v Amerike český ženský časopis. Doba takémuto zámeru ale príliš nepriala. Spojené štáty zažívali najhoršiu hospodársku krízu od svojho vzniku. Túžba vzdelávať krajanky a informovať ich o úspechoch a pokroku žien však napokon zvíťazila. V júni nasledujúceho roku, rok po ich prvom stretnutí, vyšlo prvé číslo *Ženských Listov*. Mozgom projektu bola Jozefína Humpal-Zemanová, ktorá bola vydavateľkou, redaktorkou a neskôr aj vlastníčkou

časopisu v Chicagu. Karla Máchová sa po Kolumbijskej výstave vrátila späť do Čiech a pôsobila ako prispievateľka časopisu z vlasti.

Čechoamerické periodiká spočiatku zámer vydávať časopis pre ženy uvítali, s napätím ale očakávali, aký smer nový časopis, respektíve jeho redaktorka bude nasledovať. Ako sa zakrátko ukázalo, časopis *Ženské Listy* obsahovo a názorovo predstavoval pokrokové emancipačné médium, ktoré otvorene proklamovalo rovnosť medzi pohlaviami, podporovalo vzdelávanie a prácu žien, ukazovalo silné sociálne cítenie a dokonca hájilo i ženské volebné právo. Zakladateľky *Ženské Listy* od začiatku pojali ako všestranne zameraný ženský časopis. Ponúkali zábavné i prakticky orientované obsahy ako literárne príspevky, módu či rady pre domácnosť a rodinu. Pokroková a vzdelávacia agenda časopisu bola však neprehliadnuteľná. Takmer v každom čísle *Ženské Listy* uverejňovali vzdelávací článok o ženskej otázke, prinášali správy o ženskom hnutí a dôležitú súčasť tvorili i profily úspešných žien, ktoré čitateľkám mali slúžiť ako vzory a povzbudzovať ich vo viere vo vlastné schopnosti.

Časopis sa tiež pokúšal prostredníctvom svojich stránok – „virtuálne“, spájať krajaneky. Písal o ich živote v Amerike a uverejňoval listy, ktoré ženy do časopisu písali. Pôsobil aj ako pojivko so starou zemou – prinášal správy o snahách ženského hnutia v Čechách, vlastenecky orientované články, pozdravy Češiek z vlasti a prostredníctvom literárnych príspevkov propagoval tvorbu českých autorov. Týmto spôsobom sa časopis snažil v Čechoameričankách uchovávať ich osobitú národnostnú identitu, pôsobil ale aj opačným smerom. Humpal-Zemanová, Češka ktorá sa do americkej spoločnosti naplno integrovala vďaka svojmu vzdelaniu a spoločenským aktivitám, sa snažila čitateľkám priblížiť Ameriku presahujúcu hranice krajanskej komunity. Do časopisu zaraďovala správy o americkom ženskom hnutí, predstavovala významné americké ženy, písala reportáže z ciest po krajine a písala aj o aktuálnom spoločenský vývoji.

Pokrokové a emancipačné názory sa mnohým chechoamerickým novinárom nepáčili a proti *Ženským Listom* vyvíjali negatívnu kampaň. Jozefínu Humpal-Zemanovú opisovali ako vzor nehodný nasledovania a ženy od čítania časopisu odrádzali. Najostrejšie útoky sa objavovali v chicagskom humoristickom týždenníku *Šotek* vydávanom Bartošom Bittnerom, v clevelandskom týždenníku Václava Šnajdera *Dennice Novověku* a neskôr aj

v denníku *Svornost*. Ich útoky často nesúviseli ani tak s obsahom časopisu ako so samotnou osobou redaktorky a jej ďalšími aktivitami.

Kritika čechoamerických periodík odradila mnohé potenciálne čitateľky časopisu a ovplyvnila aj nejedného manžela, ktorý odoberanie *Ženských Listov* do domu zakázal. Zakladateľky časopisu v začiatkoch ráтали s podporou vzdelaných a vlastenecky zmýšľajúcich krajaniek, tá sa ale nedostavila v miere, v akú dúfali. To, mohlo byť spôsobené buď samotnou postavou Humpal-Zemanovej, ktorá aktivity krajaniek neraz kritizovala, ale dôvodom tiež mohol byť strach z kritiky okolia, ak by časopis odoberali. *Ženské Listy* sa tak v začiatkoch potýkali s nedostatkom predplatiteľiek a prežívali krušné časy.

V polovici štvrtého ročníka sa situácia časopisu vylepšila. Humpal-Zemanová odkúpila tlačiareň, v ktorej časopis vychádzal, následne vydala špeciálne, mimoriadne vydarené číslo *Ženských Listov* a na konci roku 1898 aj *Kalednář Česko-Amerických Žen*. V roku 1900 z neznámych dôvodov tlačiareň i časopis prešli pod kontrolu Tiskařské společnosti českých žen vytvorenej z českých krajaniek ako akcionárok. Časopis i naďalej viedla ako redaktorka Humpal-Zemanová. Opätovne sa ale obnovili útoky na jej osobu, až napokon na jar roku 1901 redakciu opustila. Jej nasledovateľky, Miloslava Hlínová a Božene Pavlíková, vsadili na umiernenú tvár časopisu. Tento krok sa im vyplatil. Časopis sa čoskoro tešil nevídanej podpore krajaniek a už o rok po odchode Humpal-Zemanovej sa stal oficiálnym tlačovým orgánom najväčšej ženskej krajanskej organizácie Jednoty Českých Dam .

Pôsobenie Humpal-Zemanovej v *Ženských Listoch* si napriek všetkým okolnostiam zaslúži obdiv. Časopis totiž dokázala založiť v ťažkých podmienkach a vydávať aj napriek silnej nepriazni zo strany čechoamerickej komunity. Z príspevkov čitateľiek je však tiež zreteľné, že mnohé z nich redaktorku obdivovali a boli vďačné za časopis, ktorý pre ne vydávala. Ak sa Humpal-Zemanová dopustila v časopise nejakej chyby, tak to bolo to, že neústupne trvala na vzdelávacích štandardoch časopisu a odmietala sa viac podvoliť záujmom čitateľiek. Keby bola podstúpila toto „nutné zlo“, časopis mohol mať viac predplatiteľiek, nemusel sa potýkať s toľkými finančnými ťažkosťami a svoje pokrokové názory mohol šíriť smerom k väčšiemu a viac rôznorodému publiku.

Po odchode z časopisu Humpal-Zemanová pôsobila v Čechách.³¹⁷ Jej pobyt tu však nemal šťastný koniec. Vo veku iba 36 rokov v Prahe zomrela na zástavu srdca.³¹⁸ Keď v *Ženských Listoch* v Chicagu vyšiel jej nekrológ, redakcia so smútkom konštatovala, že po jej odchode si časopis nemohol dovoliť uverejňovať o nej žiadne správy, nakoľko sa šírili klebety, že *Ženské Listy* boli predané iba naoko.³¹⁹ To bolo smutné a nespravodlivé vysvedčenie pre ženu, ktorá toľko urobila pre pokrok a vzdelávanie svojich krajaniek. Jindřich Ort, súčasník Humpal-Zemanovej, v spomienke na ňu napísal do časopisu tieto slová: „*To nebyl boj konkurenční, řekl bych spíše, že jednalo se o kousek uražené ješitnosti, že na kolbišti novinářské, vyhrazené až dosud silnějšímu pohlaví, vstoupila s notnou dávkou sebedůvěry – žena. Žena, která nebála se pronést své náhledy, ať slovem, ať pérem, a třeba věděla, že šlehavá její řeč přinese vzápětí reakci.*“³²⁰

Karla Máchová v Čechách mala omnoho viac šťastia. Časopis pre robotnícke ženy, *Ženský list*, ktorý v Čechách redigovala po návrate z USA, vydávala až do roku 1914.³²¹ Svoje pokrokové názory dokázala však čiastočne presadiť aj mimo novinársku pôdu. V roku 1908 bola jednou z troch žien, ktoré ako prvé kandidovali vo voľbách do českého zemského snemu.³²² Jej kandidatúru podporila Sociálne demokratická strana a i keď kreslo napokon nezískala, navždy sa zapísala do histórie.

Obe ženy prežilo ich spoločné dieťa – *Ženské Listy*. Medzi krajkami v Amerike boli veľmi obľúbené a vychádzali až do roku 1947 – teda obdivuhodných 53 rokov.³²³

Summary

The thesis is a study of the magazine *Ženské Listy* (*The Women's Gazette*), which was the first magazine published for Czech women in the United States. The magazine was founded by Josephine Humpal-Zeman and Karla Machova in 1894 in Chicago. The aim of this thesis is to reconstruct the history of the magazine in the period 1894-1901 when it was edited by Humpal-Zeman, and to scrutinize its content and functions it performed for the

³¹⁷ Neudorflová, s. 220-221.

³¹⁸ Neudorflová, s. 221.

³¹⁹ Paní Josefa Humpál-Zemanová dotrpěla!. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 12, č. 34, s. 436.

³²⁰ Ort, Jindřich. Za paní Humpal-Zemanovou. *Ženské Listy*. Chicago, roč. 12, č. 35, s. 479.

³²¹ Neudorflová, s. 314.

³²² Neudorflová, s. 270.

³²³ Jaklová, s. 213.

readers. The methodology combines the qualitative analysis of the first seven volumes of the magazine and the study of various primary and secondary sources. The thesis is interdisciplinary in its approach, combining knowledge from history, sociology, media history and gender studies. The thesis is divided into four chapters.

Broader historical context is established in the first two chapters. Chapter one focuses on the life of the Czech immigrants in the United States. It describes the main features of the Czech community and the life of Czech women in the new land. One separate subchapter is devoted to the clubs and organizations that Czech women established in the United States. One subchapter summarizes the development of the woman question in Bohemia and briefly describes Czech women's magazines that were published in the second half of the 19th century. Chapter two scrutinizes the American society in the second half of the 19th century. A brief historical overview is provided in the first subchapter. The rest of the chapter shows how the situation of women was changing throughout the century and how women's magazines responded to their changing needs.

Chapter three and four deal with the *Women's Gazette*. The magazine was founded by two progressive Czech women who first met at the Columbian World Exposition in Chicago in 1893. Josephine Humpal-Zeman was a university graduate, a social organizer and a member of the Women's Christian Temperance League. Karla Machova was a former teacher active in the women's movement in Bohemia and she also contributed to various Czech magazines. While they were visiting Czech settlements scattered in the Western part of the country, they decided to found a Czech magazine that would serve the needs of women. Despite the financial crisis that was troubling the country, they managed to found the paper. The first issue appeared in June 1894. Humpal-Zeman was an editor and published the magazine in Chicago and Machova worked as a contributor from Bohemia. The paper was initially struggling with low subscription and hostile attacks from other Czech-American papers.

As the content analysis of the magazine has shown, the *Women's Gazette* was a fairly progressive women's magazine. It supported female education and work; it proclaimed equality of sexes and advocated female suffrage. The magazine carried also content typical for popular women's magazines such as practical departments, fashion and literary supplements. The magazine functioned as an interesting cultural intermediary. It

tried to preserve the distinctive ethnic identity of its readers; yet, on the other hand it also provided a lot of practical information about the United States and so tried to assist in the integration of Czech women into the mainstream American society.

Použitá literatura

Archivní prameny

Sbírky Národního muzea – Náprstkova muzea ásijských, afrických a amerických kultur.

Dennice Novověku. Ohio, 1894-1895, roč. 17.

Šotek, Chicago, 1894-1895, roč. 1.

Šotek, Chicago, 1895- 1896, roč. 2.

Kalednář Česko-Amerických Žen. Chicago, 1899, roč. 1.

Ženské Listy. Chicago, 1894-1895, roč. 1.

Ženské Listy. Chicago, 1895-1896, roč. 2.

Ženské Listy. Chicago, 1896-1897, roč. 3.

Ženské Listy. Chicago, 1897-1898, roč. 4.

Ženské Listy. Chicago, 1898-1899, roč. 5.

Ženské Listy. Chicago, 1890-1900, roč. 6.

Ženské Listy. Chicago, 1900-1901, roč. 7.

Ženské Listy. Chicago, 1905-1906, roč. 12.

Fond Jozefy Humpal-Zemanové:

Životopis Jozefy Humpal-Zemanovej od jej priateľky učiteľky slečny Marie Brambergrové , rukopis, s. 1- 17.

Denníky Jozefy Humpal-Zemanové.

Národní knihovna České republiky, Kramerius

MÁCHOVÁ, Karla. O kongresu žen na světové výstavě v Chicagu. *Ženské listy*. Praha, 1893, roč. 21, č. 11, s. 201.

Dva nové časopisy pro ženy. *Ženské listy*. Praha, 1894, roč. 22, č. 10 , s. 193.

Ženské listy. Praha, roč. 5, č. 12, s. 191.

Památník národního písemnictví.

Fond Anežky Slukové:

List Karly Máchovej Anežke Slukovej, 22.5.1893, Brémy, Památník národního písemnictví, fond Anežky Slukovej.

List Karly Máchovej Anežke Slukovej, 25.7.1893, Omaha, Památník národního písemnictví, fond Anežky Slukovej.

Fond Elišky Krásnohorské:

List Františky Gregorovej Eliške Krásnohorskej, Woodland Park, Colorado, Február 2. 1898, Památník národního písemnictví, fond Elišky Krásnohorské.

Fond Karolíny Světlé

List Karly Máchovej Karolíně Světlé, 25.7.1893, Omaha, Památník národního písemnictví, fond Karolíny Světlé.

Fond Vilmy Sokolové-Seidlové:

List Františky Gregorovej Vilme Sokolové-Seidlové ,11.10. 1898, Woodland Park, Colorado, Památník národného písennictví, fond Vilmy Sokolové-Seidlové.

Zbierky L. Tom Perryho, Mormonské publikácie z 19. storočia, Brigham Young University, Utah, USA– online archív

WELLS, Emmeline. Bohemian Women. *The Woman's Exponent* [online]. roč. 22, č. 3, 15.8. 1893, s. 20 [cit. 2012-04-17]. Nineteenth Century Mormon Publications, L. Tom Perry Special Collections, Harold B. Lee Library, Brigham Young University, 2007.

Dostupné z:

<http://contentdm.lib.byu.edu/cdm/compoundobject/collection/WomansExp/id/17113/rec/421>

Zbierky University of Illinois v Chicagu, USA – online archív

Bohemian Women's Publishing Company Records. UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO. *UIC Special Collections Manuscript Collections* [online]. [cit. 2012-03-16].

Dostupné z: <http://www.uic.edu/depts/lib/specialcoll/services/rjd/findingaids/BWPCf.html>

Dobové a súčasné monografie a zborníky, prehľadné práce a články so súčasných periodík

Článok:

DuBOIS, Ellen Carol. Outgrowing th Compact of the Fathers: Equal Rights, Woman Suffrage, and the Uited States Constitution, 1820-1878. *The Journal of American History*, roč. 74, č. 3, The Constitution and American Life: A Special Issue (December, 1987), s. 836-862

WELTER, Barbara. The Cult of True Womanhood: 1820-1860. *American Quarterly*, 1966, roč. 18, č. 2, časť 1., s. 151-172. [cit. 2012-01-30] Dostupné z:

<https://webstorage.worcester.edu/sites/thangen/web/Shared%20Documents/Welter.CultTrueWomanhood.pdf>.

Kniha:

BAKER, Jean H.. *Sisters: The Lives of America's Suffragists*. New York: Hill and Wang, 2006, c2005. 277 s. ISBN 0-8090-8703-0.

CUNNINGHAM, Patricia A. *Reforming Women's Fashion, 1850-1920: Politics, Health, and Art* [online]. Questia. Kent, OH: Kent State University Press, 2003, s. 64 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=109348559>

JAKLOVÁ, Alena. *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha: Academia, 2010. 637 s. ISBN 978-80-200-1810-6.

FINK, Leon. *Major problems in the gilded age and the progressive era: documents and essays*. 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin, c2001, xvii, 485 s. ISBN 0-618-04255-5.

JONES, Maldwyn Allen. *American immigration*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1992, 353 s. ISBN 0-226-40634-2.

KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. *Kde domov můj?: Češi a Slováci v USA a jejich vazba k mateřské zemi, 1880 -1920*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 3/2010. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2010. 93 s. ISBN 978-80-86729-56-5.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204-0737-5

LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1.

MALINSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?* Praha: Libri/Slon, 2005. 173 s. ISBN 80-7277-295-3 (Libri), ISBN 80-86429-42-3 (Slon).

MALZOF, Marion. *Up from the Footnote: A History of Women Journalists* [online]. New York: Hasting House, 1977. ISBN 0-8038-7502-9 Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=72277169>

MOTT, Frank Luther. *History of American Magazines, vol. 3, 1865–1885*. Cambridge: Harvard University Press, 1957. 649 s.

MOTT, Frank Luther. *History of American Magazines, vol. 4, 1885-1905*. Cambridge: Harvard University Press, 1957. 858 s.

POLIŠENSKÝ, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. II. Češi a Amerika*. Praha: Karolinum, 1996. 119 s. ISBN 80-7184-147-1.

PURVIS, Thomas L.. *Encyklopédia dějin USA*. Praha: Ivo Železný, 2004. 575 s. ISBN 80-237-3889-5.

SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: Vlastnec, sběratel, mecenáš*. Praha: Vyšehrad, Národní muzeum, 2011. 301 s. 978-80-7036-313-3 (Národní muzeum). 978-80-7429-173-9 (Vyšehrad).

SCHILPP, Madelon Golden, MURPHY, Sharon. M.. *Great Women of the Press* [online]. Questia. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1983. ISBN 0-8093-1098-8 Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=97412106>

ŠEČÁK, Luboš, VOJTEK, Jurak, *Dejiny svetového novinárstva, diel 3, Dejiny amerického novinárstva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997. 177 . ISBN 80-223-1108-1.

TARDONOVÁ, Veronika. *Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873-1926)*. Pardubice, 2008. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická, Katedra historických věd. 57 s. Vedoucí diplomové práce Milena Lenderová.

TINDALL, George B, SHI, David.E. *America: A Narrative History, 7th edition*. New York: W.W. Norton & Company, 2007. 1391 s. ISBN 13: 978-0-393-92820-4.

WOLOCH, Nancy. *Women and the American Experience: A Concise History*. Boston: McGraw Hill, 2002. 424 s. ISBN 0-07-241821-4.

ZÁRASOVÁ, Alena. *České ženy ve Spojených státech amerických [rukopis] : (vliv doby a prostředí na rodinný a společenský život českých žen, žijících v USA v období od 2. poloviny 19. století do 20. let 20. století)*. Praha, 1997. 128 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie.

ZUCKERMAN, Mary Ellen. *A History of Popular Women's Magazines in the United States, 1792-1995* [online]. Questia. Westport, CT: Greenwood Press, 1998. 278 s. [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=28646394#>,

Kapitola v knihe:

Czechs. CORDASCO, Francesco. *Dictionary of American Immigration History*. Metuchen: Scarecrow, 1990, s. 163-165.

JENNESS MILLER, Annie. *Dress Improvement*. In: *The Congress of Women: Held in the Woman's Building, World's Columbian Exposition, Chicago, U. S. A., 1893*, s.695-696. [online]. Chicago, Philadelphia: Monarch Book Company [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://digital.library.upenn.edu/women/eagle/congress/milleraj.html>

PETERSON, TARLA PAI. The Woman's Exponent, 1872-1914 Champion for "The Rights of the Women of Zion, and the Rights of the Women of All Nations. SOLOMON, Martha M. *A Voice of Their Own: The Woman Suffrage Press, 1840-1910* [online]. Questia. Tuscaloosa, AL.: University of Alabama Press, 1991, s. 165-180. ISBN 0-8173-0526-2 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=9900396>.

SMITH, Karenn Manners. *New Paths to Power, 1890-1920*. COTT, Nancy F. *No Small Courage: A History of Women in the United States* [online]. Google Books. New York: Oxford University Press, c2000, s. 353-412. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://books.google.sk/books?id=wH81buiDNIMC&pg=PA>.

SOLOMOM, Martha M. The Role of the Suffrage Press in the Woman's Rights Movement. SOLOMON, Martha M. *A Voice of Their Own: The Woman Suffrage Press, 1840-1910* [online]. Questia. Tuscaloosa, AL.: University of Alabama Press, 1991, s. 1-16. ISBN 0-8173-0526-2 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=9900396>.

Web:

About Hull-House. *Jane Addams Hull-House Museum* [online]. [cit. 2012-03-10].
Dostupné z: http://www.uic.edu/jaddams/hull/_learn/_about_hullhouse/about_hullhouse.html

Discovery of Mars. *Windows to the Universe* [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z:
<http://www.windows2universe.org/mars/discovery.html>

HAST, Adele. Bookwomen building Chicago: an international sisterhood: Part III or IV.
The Caxton Club [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z:
<http://www.caxtonclub.org/reading/2002/Jul/bookwomen.htm>

KOZINE, Alicia. Czechs and Bohemians. *The Electronic Encyclopedia of Chicago*
[online]. 2005 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z:
<http://www.encyclopedia.chicagohistory.org/pages/153.html>

LJUBKOVÁ, Marta. Úterky s Gender pokračují...: ...tentokrát přednáškou Anny Jonákové
z katedry žurnalistiky na FSV UK. [online]. 29.11.2002 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z:
<http://zpravodajstvi.ecn.cz/?x=111159>

Oberlin College. *National Historic Landmarks Program* [online]. [cit. 2012-04-18].
Dostupné z: <http://tps.cr.nps.gov/nhl/detail.cfm?ResourceId=450&ResourceType=Site>

Seneca Falls Convention, July 19-20, 1848. *National Portrait Gallery* [online]. [cit. 2012-
03-10]. Dostupné z: <http://www.npg.si.edu/col/seneca/senfalls1.htm>

Timeline. *A History of the American Suffragist Movement* [online]. [cit. 2012-03-10].
Dostupné z: <http://www.suffragist.com/timeline.htm>.

VRZGULA, Monika. Živena alebo Kľukaté cesty k vzdelaniu: Druhá časť seriálu o
slovenských ženách, čo boli trochu popredu. *Inzine* [online]. 12.11.2003 [cit. 2012-05-12].
Dostupné z: <http://www.inzine.sk/article.asp?art=10133>

The Woman's Exponent. *Public Broadcasting Service (PBS)* [online]. 2001 [cit. 2012-04-
17]. Dostupné z:
<http://www.pbs.org/weta/thewest/program/episodes/five/womansexponent.htm>

WOMAN'S CHRISTIAN TEMPERANCE UNION, NON-PARTISAN, OF
CLEVELAND. *The Encyclopedia of Cleveland History* [online]. [cit. 2012-05-16].
Dostupné z: <http://ech.case.edu/ech-cgi/article.pl?id=WCTUNOC>

E-článok:

KORYTOVÁ-MAGSTADT, Štěpánka. Transatlantic Bond: Czech Women's Clubs in
Chicago, 1890 -1914. *Theory and Practice in English Studies 4 (2005): Proceedings from
the Eighth Conference of British, American and Canadian Studies* [online]. Brno:
Masarykova univerzita, s. 201-207. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z:
<http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/Offprints%20THEPES%204/TPES%204%20%28201-207%29%20Korytova-Magstadt.pdf>

Seznam příloh

(Všetky obrazové prílohy pochádzajú zo zbierok Národného muzea – Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur a sú reprodukované so súhlasom tejto inštitúcie.)

Príloha č. 1: Titulná strana prvého čísla *Ženských Listov* (obrázok)

Príloha č. 2: Jozefína Humpal-Zemanová (obrázok)

Príloha č. 3: Karla Machová (obrázok)

Príloha č. 4: Barbora Pittová (obrázok)

Príloha č. 5: Marie Blahníková a jej lekárne v Chicagu (obrázok)

Príloha č. 6: Spisovateľka Františka Gregorová pred svojou chalúpkou v Colorade (obrázok)

Príloha č. 7: Česká misionárka Laura Hanzlíková (obrázok)

Príloha č. 8: Správa o promócií prvej českej lekárky v Spojených štátoch, Dr. Anny Novákovej (obrázok)

Príloha č. 9: Príklad koláže – úradníčky Jednoty Českých Dam (obrázok)

Príloha č. 10: Módne kreácie z časopisu *Jenness Miller Monthly* (obrázky)

Príloha č. 11: Príspevok v listovej rubrike *Besídka* (obrázok)

Príloha č. 12: Titulná strana *Kalendáru Česko-Amerických Žien* (obrázok)

Príloha č. 13: Ponuka prémií k predplatnému (obrázok)

Príloha č. 14: Karikatúra na české krajské časopisy v *Šotku* - čitateľka *Ženských Listov* v ľavom hornom rohu (obrázok)

Přílohy

Příloha č. 1: Titulná strana prvního čísla *Ženských Listov* (obrázok)

ROČNÍK I. CHICAGO, ILL., 15. června 1894. ČÍSLO I.

ČINNOST ČESKÝCH ŽEN V LITERATUŘE DOMÁCÍ

Stručný přehled chronologický od L. Polzelbauerové

NEJZNÁMĚJŠÍHO způsobu se držíce, rozdělíme dějiny literatury české ve 3 doby: Starou (do začátku 15. století), střední (od zač. století 15. do druhé polovice věku 18.) a novou (od pol. století 18. na časy nynější); nová pak zavírá v sobě 2. období a to: I. do roku 1850. a II. od roku 1850 na naše časy.

S prvními památkami ženské činnosti spisovatelské setkáváme se již ve střední době literatury, avšak hojněji účastnily se ženy české literárního ruchu teprve v době nové.

Že nevyskytují se spisovatelky současně s muži již za doby staré, toť úkaz nejen u národa našeho, ale u všech národů se vyskytující a zcela přirozeně vysvětlitelný.

Vždyť o vzdělání žen nepečovalo se za dob dřívějších; osoby ženské odkázány bývaly vždy pouze k pracím v domácnosti a zaměstnání druhu jiného káráno bylo jako škodlivé a neženské.

Teprve osvěcenější doba nová dopřává i ženám většího podílu ve vzdělanosti a znenáhla přestává se pohlížeti na ty, jež vykročily za meze působnosti jim veždy vykazované jako na nějakou zvláštnost. Proto též teprve nová doba vykázati se může hojnějšími plody z péra žen. Zejména v období

druhém setkáváme se s celou řadou jmen, která čestně staví se po bok spisovatelům mužským a činnost' spisovatelek našich právem naplniti nás může chloubou, vždyť jména mnohých známa jsou chvalně i za mezí naší vlasti.

DOBA STŘEDNÍ.

Prvními známými spisovatelkami českými, ovšem pouze v širším slova toho smyslu, jsou Marta z Boskovic, Krescencie Zmrzlíková ze Svojšína a Anna z Kolovrat, manželka Jana Popela z Lobkovic.

První ze jmenovaných sepsala roku 1577 jazykem českým a latinským prosbu ku králi, aby dovoleno bylo Jednotě Bratrské předložiti svoji konfesi.

Od druhé zachoval se dopis, jež psala v odpověď na list knězi Janu Bechyňkovi r. 1504, zlehčující Jednotu Bratrskou.

Poslední ze jmenovaných nařídila vydati český překlad Rukověti sv. Augustina a sama opatřila jej předmlouvou r. 1562. Jest zjištěno, že za tak zvaného zlatého věku literatury mnohé paní české nemálo byly vzdělány, znajíce se v latině, řečtině, ano i hebrejštině; nicméně památek literárních českých od nich nemáme. Alžběta Vestonská byla sice slavnou básníčkou, ale podobně jako

SOFIE PODLIPSKÁ.

Vojta Náprstek

Príloha č. 2: Jozefína Humpal-Zemanová (obrázok naľavo)

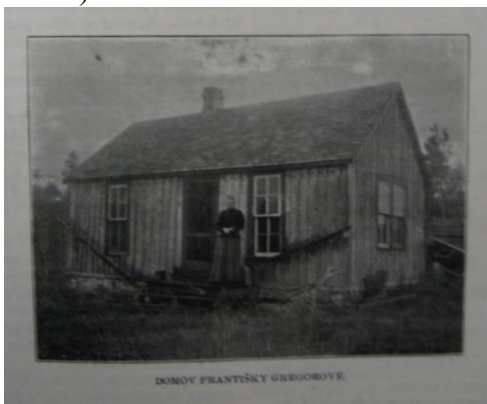
Príloha č. 3: Karla Machová (obrázok v strede)

Príloha č. 4: Barbora Pittová (obrázok napravo)

Príloha č. 5: Marie Blahníková a jej lekárňu v Chicagu (obrázky)

Príloha č. 6: Spisovateľka Františka Gregorová pred svojou chalúpkou v Colorade (obrázok vľavo)

Príloha č. 7: Česká misionárka Laura Hanzlíková (obrázok vpravo)

Príloha č. 8: Správa o promócií prvej česká lekárky v Spojených štátoch, Dr. Anny Novákovej, na titulnej strane (obrázok)

ROČNÍK I. CHICAGO, ILL. 1. DUBNA 1895. ČÍSLO 18.

PROMOCE PRVNÍ ČESKÉ LÉKAŘKY V AMERICE.

Konečně dočkaly jsme se toho potěšení, že můžeme s chlubou poukázat na českou ženu, která si svou přičinností vydobila důstojný titul lékařský. Není divu, že událost tato pobouřila celý náš český ženský svět a že přes padesát uvědomělých vlastenek zúčastnilo se zajímavé slavnosti graduální, odbývané dne 26. března v "Hooley's Theater". Jen několik dnů před slavností rozhlásilo se, že chvalně známá vlastenka pí. Anna Nováková, roz. Topinková, obdržel diplom lékařky. Ihned započaly přípravy k důstojné oslavě významné této události. Dámské sbory, které odbývaly v tom týdnu schůze, usnesly se vyslati deputace s gratulacemi a květinami a ve dvou dnech vytvořila se důstojná skupina sestávající asi z padesáti nejčelnějších vlasteneckých pracovnic, které si udělaly dostaveníčko v "Hooley's".

Slavnost odbývala se odpoledne a dávno ještě před zabájením hrnuly se davy obecnstva do prostorné místnosti, tak že i ty nejvyšší galerie byly naplněny obecenstvem.

Asi o půl třetí hodině zavzněla v příměří rozkošná hudba a hned na to vyhrnula se opona vzhůru a za ní objevilo se jeviště naplněné fakultou a graduální třídou "lékařské kolleje Bennettovy." Osmadvacet kandidátů, z nichž tři byly dámy, očekávalo s chvětím se srdcem plod několikaleté práce.

Jako pestré květiny, odrážely se vkusné toalety dam, od černých saloních obleků pánů, mezi nimiž se černala tvář potomka Afrikánů. "Ta vysoká, elegantně vyhlížející dáma, ta je naše pí Nováková", zaslechly jsme šepot za našimi zády.

Biskup S. Fallows krátkou modlitbou zabýval program. Sotva umkl jeho hlas, když s ní zašveholil líbezný hlas výtečné zpěvačky pí. Genevra Johnstone Bishopové, pěfjel výňatek z Fausta od Gonnoda. Krásný zpěv ještě více rozechvěl sympathické posluchačstvo a potlesk neutilchl dokud zpěvačka nepřidala ještě jednu perliček.

Následovala zpráva tajemníka kolleje, Dr. O. O. Bainsa, který slovy vřelými chválil přičinnivost třídy '95. Podává zprávu o Karikulum studii, jež museli žáci prodělati, podal následující číslice, které mluví samy za sebe. Právil, že žáci tito vyslechli 418 klinických přednášek; léčili 6644 případy, průměrně 45 případů denně a 266 týdně; provedli 155 operacíh, mimo též kých studií theoretických.

V další své řeči objasňoval výhody léčení ecclectického, které prý volí způsob a léky kterékoliv dobré lékařské školy, mohou-li léky tito býti pacientům prospěšnější.

Po řeči tajemníka, nastalo v sňi hluboké ticho, stupňované každou vtiřinou, neboť nyní měla nastati

DR. ANNA NOVÁKOVÁ.

Príloha č. 9: Príklad koláže – úradníčky Jednoty Českých Dam (obrázok)

Príloha č. 11: Módne kreácie z časopisu *Jenness Miller Monthly* (obrázky)Príloha č. 9: Príspevok v listovej rubrike *Besídka* (obrázok)

— BESÍDKA. —

West Springfield, Mass., 8. března.

Citěná redakce Ž. L.

Jelikož ráda čítám dopisy v Besídce, osmělu-
jem se též napsat pár řádků od nás z West Spring-
field. Jest to můj první dopis do milé Besídky a
tudíž nevím, jakého přijetí dojde.

Zde ve Springfield nás není Čechů mnoho, ale
přece zde máme dámský sbor Svornost' číslo 65.
Dne 15. února jsme odbývaly selský ples a jelikož
bylo dosti selek a sedláků, tedy se skvěle vydařil.
Hojnou návštěvu jsme měly též od zdejších Angli-
čanů, neboť podobná zábava je pro ně novinkou.
Bylo to srdečné pobavení v tak milé zábavě, která
trvala do druhé hodiny ranní.

Nyní se zase těšíme na oslavu v máji tříletého
trvání našeho sboru Svornost.

Oznamuji též výsledek volby sboru Svornost,
č. 65 J. Č. 1).

Marie Horáčková, vysl. před.
Anna Verespy, před.
Anna Jelínková, náměstka.
Barbora Borovská, tajemnice.

Príloha č. 16: Titulná strana *Kalendáru Česko-Amerických Žen* (obrázok vľavo)

Premie všem předplatitelům...

Každý, kdo nám zále své celoroční předplatné \$1.50 a dva dvočetnové kolky, obdržel ročně třetí, počínaje číslem prvním a

krásný obraz.

Kdo zále nám své celoroční předplatné a získá **jednu nové předplatné** obdržel darem skvostnou knihu

'The Story of Bohemia'

"Kniha tato jest velmi krásné úpravy a zdobena překrásnými vyobrazeními. Jsou to: Dějiny českého národa, psané se stanoviska českého lidu, psány pravdivě, ne jak cenzura vlády rakouské dovojuje, ale dle rukopisů Františka Palackého, jejich vydání bylo cenzorům zakázáno a z kterých spisovatelka v Českém misonu v Praze čerpalá látku pro knihu svou. Dějiny národa českého, sepsané Gregorovou mají také pro to velikou cenu, poněvadž jsou psány v tom duchu, jakým český lid byl po všechny doby prochnut. Tam není poklon a podlézavosti královi a kardinálům, tam vysoký i nízký stojí podle sebe ve světle historické pravdy." Pravidelná cena této krásné krásné knihy, která má velikou cenu zvláště pro mládež, jež není dobře čísti český, jest \$1.50

Tato kniha obdržel DAREM každý, kdo nám pošle \$3.00 a šic na polterní dopravu. Předtím adresou nové obdržetelky a obdržel darem v ceně \$1.50.

Premie tato platí i pro ty, jež se chtějí od nás přepřistat do Čech. *Ženské Listy* stojí do Čech \$1.80. Chce-li se přepřistat ve vlasti a získati nové obdržetelky to kniha, zálejte nám \$3.40.

Zásoba naše není velká a proto musíme žádat. Chcete-li získati nové obdržetelky a proto čílně tuto nabídku.

Adresy:
"Ženské Listy"
661 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

Q. J. Chott, 100 W. Madison St. CENOS IN Český smírčí soudce...	M. A. Laibuy Český smírčí soudce, 186 E. Madison ul. roh Halsted ul. CENOS IN Vše šic in. FRANT. MATOUŠEK, český klerk.	Harnett a Slisz právníci a notáři CENOS IN 815 Milwaukee Ave. Zvláště pozornost věnují skvostným abstrakcím
---	--	--

Príloha č. 10: Ponuka prémií k predplatnému (obrázok vpravo)

Príloha č. 17: Karikátúra na české krajanské časopisy v Šotku - čitateľka *Ženských Listov* v ľavom hornom rohu (obrázok)